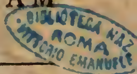

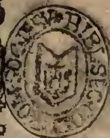
DE CONSOLATIONE
EDITA
SVB NOMINE CICERONIS,
ANTONII RICCOBONI
DEFENSOR,
Seu pro primo eius Iudicio,
ADVERSVS SECVNDAM
CAROLI SIGONII
ACCVSATIONEM,

Ad Clarissimum Virum
LAVRENTIVM MASSAM,
SERENISS. REIP. VENETAE
A' SECRETIS.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS, Apud Georgium Angelerium.
M. D. LXXXIV.

DIALOGI
PRAEFATIO
AD CLARISS. VIRVM LAVRENTIVM MASSAM,
SERENISSIMI VENETI SENATVS A' SECRETIS.

VM omnia, quæ à Deo opt. max. creata sunt, Laurenti Massa, uir Clarissime, suam perfectionem appetant; cunctaq. animalia, in eo potissimum excellere, quod sibi maxime conuenit, concupiscant; atq. hoc animal, plenum rationis, & consilij, qui uocatur homo, ad rerum ueritatẽ indagandam, ac intelligendam à natura, immo potius ab ipso naturæ parente Deo conformatum esse uideatur: mirantur non nulli, & merito mirantur, quæ nam sit caussa, quamobrem id bonum, quod in ueritatis cognitione positũ est, quodq. solum perficere naturam hominis

poteſt,paucisſimi conſequantur. Omnem tamen admirationem deponant,neceſſe eſt,ſi animaduerterint,idem hominib.contingere,quod brutis euenit animalib. quæ cum quodam naturæ impetu in ſuas actiones ferantur,& potius,ut ita dicam,agi,quàm agere uideantur,ea tamen,quæ ipſa præſcribit natura,non ſemper præſtant. idq. fit, non modo, cum ui ac neceſſitate quadam detinētur, quominus id ipſum, quod ſibi propriū eſt,efficiant,uerum etiam,cū aliter aſſuefacta ſponte agunt. Leo enim non ſolum in cauea incluſus,& catenis cōſtrictus, ſed etiam hominis induſtria manſuefactus naturalem feritatem minime exercet. quod dici quoque de ceteris animalib. fere omnib. poteſt. Quid? quòd res etiam inanimatæ multis tenentur impedimentis,ut eò, quò naturaliter tendunt, non ferantur? Ignis enim non ſemper loca tenet ſuperiora: lapis quandoque ſurſum detinetur alia ſimiliter non numquam impediuntur. Quòd ſi ea,quæ ſimplicis ſunt naturæ uel abſolute,ut ſimplicia corpora, uel cū homine comparata, ut plantæ, & animalia rationis expertia, quæ quò ſimpliciora ſunt, eò pauciorib. egent, & ob id etiam impediri pauciorib. poſſunt,multis ſunt impedimentis ſubiecta: cui mirum uideri debet,hominem,animal tam multiplex, & uarium, qui non impulſu naturæ ducitur,ſed in ſuis actib. dominatur,

uoluntatem habens principium actionum ſua rum,quiq.plurimis auxiliis eget,& icirco difficultatib. prope innumerabilib. urgetur, tam raro finem ſuum adipiſci,& ueritatis perfici co gnitione? Ac uaria quidem ſunt pro hominũ uarietate impedimenta: ego uero fateor, cum in aliis,tum in Conſolatione edita ſub nomine Ciceronis diiudicanda me ualde fuiſſe impedi tur,quominus omnia initio uidere potuerim. Quod me ſatis purgare apud Carolum Sigonium debebat, ſi eius graui iudicio minus ſatiſ feciſſem. Conſtat enim omnib.& ipſe perſpe ctum,ac cognitum habet,quàm graue,quàmq. arduum ſit, in publico aliquo, eodemq. clariſ ſimo gymnaſio docere. quod munus cum ſupe riori proximo anno, menſe Aprili, in hac celeberrima Patauina Academia obirem, atq. in curriculo uerſarer publicarum explicationum, mandauit mihi is, qui apud me poteſt, quæcumq. poſſum,omnia,ſemperq. donec uiuam, pro ſingularib. ſuis, atq. immortalib. in me meritis,poterit, Hieronymus Mercurialis,Medicus clarisſimus, & Comes perilluſtris, ut, quid de illo Conſolationis libro ſentirem,breuiter ſcriberem. Quamobrem raptim, & properans, prout publicum negotium meum poſtulabat, ſententiam meam, ut potui, litteris conſignaui. Quam cum ipſe Carolus Sigonius, longe minus occupatus, quippe qui ua-

cationum ſcribebat tempore, & rem per otiũ, quod ipſe ait, ut ſedatiore, ſic intentiore mente, ac cogitatione luſtrauerat, duab. ornatisſimis orationib. tamquàm abſurdisſimam reprehendiſſet, purgaui me, quòd feſtinans ſcripſiſſem, ac propter præpoperam quandam feſtinationẽ meam omnia complecti nequiuiſſem. cumq; ad ea, quæ is mihi obiecerat, pro uirib. reſpondiſſem, & prioris iudicii mei argumenta alicuius eſſe ponderis, & momenti oſtendiſſem, tamen in fine tertiæ diſceptationis meæ, ut ea ſeponerentur, concesſi, & ad ea, quæ curſim per ſecutus fueram, eum argumentorum cumulũ adiunxi, qui omnem eximere poſſe dubitationem mihi uideretur. Sigonius autem, nouis relictis argumentis, adhuc in ueterum perſtat refutatione. ad quem tametſi ſatis eſſet reſpondere, me, ut hæc relinquerentur, iam dediſſe, totamq. uictoriæ ſpem in illorũ grauitate, & firmitate collocaſſe, tamen, quoniam ad eorum defenſionem rurſus prouocor, quæ præpeditus celeriter ſcripſi, mihi ipſe non deero, ut aduerſario quamuis potentisſimo me iterum laceſſenti reſiſtam, & me incolumem, quãtum posſim, conſeruem. Cuius rei deſiderio tenentur naturaliter non ſolum homines, uerum etiam animalia ratione carentia, ut ſe pro uirib. tueantur, &, quæ nocere posſint, propellant. Quare non temere uidebor feciſſe, ſi naturæ ſequens

impul-

impulſionem ad ea, quæ contra me edidit Sigonius, reſcripſero, & operam etiam, atq. etiam dedero, ne me auctoritate ſua ſane grauisſima prorſus opprimat. Neque enim in cauſſa tam iuſta cedere facile debeo, pro ueritate ipſa propugnans, quam omnib. eſſe gratiis præferendam, ipſe confeſſus eſt. Quoniam uero idem uarietate ſcribendi oblectatur; quemadmodũ cum is contra primum iudicium meum duas orationes ſcripſiſſet (οἱ πονηρὸν γὰρ τὸ πρᾶγμα ἔχοντες ἢ δοκοῦντες, λέγουσι τὰ κύκλῳ, καὶ προοιμιάζονται) ego quattuor diſceptationes reſcripſi: ſic, cum ipſe Dialogum de controuerſiis noſtris confecerit, ego quoque Dialogum contexam, cum aliis doctis uiris, tum tibi in primis, Laurenti Maſſa, uir Clarisſime, cuius auctoritati plurimum ſemper tribui, iudicandum. Te enim potiſsimum de reb. meis ferre iudicium cupio, tum quia tu facile potes, tum quia, ſi labores, & uigiliæ meæ tibi, patrono meo, probatæ fuerint, idq́ ualere poteſt ad ſingularem tuum in me amorem confirmandum. Neque enim de tua præſtantia dubitandum eſt, qui ad eius ordinis amplitudinem uirtutum tuarum admiratione perueniſti, quò uiris tãtum non ſolum fide, diligentia, ſapientia, ſed etiam eloquentia exquiſita ornatis patere aditus ſolet: qui præter alia multa, & magna, quæ dediſti, ſapientiæ, atq. eloquentiæ documenta, cum Sereniſſimus

Venetiarum Princeps, Aloyſius Mocenicus, in funere laudandus eſſet, nec facile inueniretur, qui admirabilib. ac prope diuinis tanti Principis uirtutib. oratione ſatisfaceret, ipſe ualde idoneus exiſtimatus es, qui ad Principem exornandum adhibereris, & adhibitus tam præclare id muneris obiuiſti, ut omnib. fueris admirationi. Ego uero maximopere curare debeo, ut, quòd mihi ſemper incredibiliter faueris, numquam tibi in mētem ueniat pænitere. Tu me in hac præclara ſede, in qua treſdecim abhinc annos ueteris doctrinam eloquentiæ profiteor, tuis prope manib. collocaſti. Tu me, ut ampliori præmio afficerer, iam bis adiuuiſti. ita, ut omnem dignitatem, & commodum meum fatear à tua benignitate, & humanitate, tāquam à fonte, deduci. Quamobrem cauſſam meam tibi in primis & maxime idoneo ad indicandum, & ſummo patrono meo, probari exopto. Sed iam felicib. ampliſſimi nominis tui auſpicijs Dialogi exordium capiam.

DIALOGVS
INTER
CAROLVM SIGONIVM,
ET
ANTONIVM RICCOBONVM.

SIGONIVS.

LEGISTI'NE *libellum meum, quem Accusatorem inscripsi?* RICCOBONVS. *Et legi, & miratus sum.* SIG. *Cur, quæso, miratus?* RICC. *Quòd artificio tuo mihi iniuriam facere tamdiu perseueres.* SIG. *De qua iniuria conquereris?* RICC. *De ea præcipue, quòd me accusatoris nomine significasti. Memini enim, quod scriptum reliquit Cicero libro secundo Officiorum, non solum periculosum eße, sed etiam sordidum ad famam, aliquem committere, ut accusator nominetur; idq. contigisse M. Bruto, summo genere nato, illius filio, qui iuris ciuilis in primis peritus fuit.* SIG. *Quid? nonne idem scripsit, & L. Crassum admodum adolescentem non aliunde mutuatum esse, sed sibi ipsum peperisse maximam laudem ex illa accusatione nobili, & gloriosa, ob quam C. Carbo, homo*

eloquens,

eloquens, & consularis, est condemnatus: & idem fecisse adolescentem M. Antonium: & P. Sulpicij eloquentiam accusatione illustratã esse, cum seditiosum, & inutilem ciuem C. Norbanum in iudicium uocauit? non ne in Diuinatione in Verrem testatus est, P. Lentulum, qui princeps senatus fuerat, accusatorem fuisse M' Aquillij, & à P. Africano, homine uirtute, fortuna, gloria, reb. gestis amplissimo, post duos eius Consulatus, & Censuram L. Cottam in iudicium uocatum esse? Cur igitur, si his, & alijs fuit laudabilis accusatio, tibi turpe putas nomen accusatoris? RICC. *Quia eo modo accipio, quo mihi tribuisti. Video enim te ita me appellasse, non ut laudares, & honorares, sed, ut turpitudinis mihi notam inureres. Equidem non ignoro quandoque accusationem laudandam esse, maxime uero in adolescentia, & cum exercetur aut Reip. caussa, aut patrocinij, quemadmodum ego litterariæ Reip. caussa, & patrocinij, quod suscepi ueteris eloquentię, profiteri non sine laude possem illius Consolationis accusationem: sed non magis illum librum accusaui, quàm Ciceronem defendere conatus sum à perniciosis illorum uocib. qui eius nomini absurdissimum opus tribuere audent.* SIG. *Agnosco artificium oratorium, ut etiam accusationes nominari quodammodo defensiones possint. Itaq. Cicero in Diuinatione in Verrem suam accusationem appellat defensionem his uerbis: Qui nunc populati,*

ti, atq. uexati cuncti ad me publice sæpe uenerũt, ut suarum fortunarum omnium caussam, defensionemq. susciperem. & in tertia actione: Quam quam in hac caussa multo plures partes mihi defensionis, quàm accusationis suscepisse uideor. Ricc. *Posteaquàm Orationum Ciceronis mentionem fecisti, mihi uenit in mentem illius dicti, quod legitur pro Sex. Roscio: Accusatores esse in ciuitate utile est, ut metu contineatur audacia, quorum alij anserum, alij canum similes esse dicuntur. Alij enim uestrum, inquit Cicero, anseres sunt, qui tantũmodo clamant, nocere non possunt: alij canes, qui & latrare, & mordere possunt. Sed, uter nostrum nomine accusatoris dignior sit, breuiter uideamus.* Sig. *Quid? tu me etiam accusatorem appellabis?* Ricc. *Sane, idq. tuis ipsius uerbis comprobabo. Nam, cum ego id fecissem, quod mei muneris putaui esse, ut, quid de illo Consolationis libro sentirem, breuiter aperirem, & nullam certam personam accusassem, sed eam maculam, quæ penitus iam insederat in Ciceronis nomine, quòd uir sapientissimus, & eloquentissimus talem Consolationem talib. erratis, & Latinitatis sordib. refertam composuisset, delere conatus essem, statim tu palam me accusasti, quòd Ciceronis nomine eum librum priuarim, quem propter præstantiam suam ab ullo recentiorum factum esse uerisimile non est, & Ciceroni maledixerim, ac, quæ propria eius sunt, ei detraxerim, atq.*

hoc

hoc modo magnum ſcelus commiſerim. Quamobrem ego tui accuſator non fui, niſi forte præter opinionem meam, ſi, quod multi crediderunt, tu ipſe illius libri auctor fuiſſes, cuius nimis, & plus nimio amans uiſus es. Tu uero non præter animi tui ſententiam, ſed ſciens, & uolens, non occulte, ut profiteris, ſed aperte, palamq. in luce, atq. oculis omnium mei accuſator fuiſti; idq. tu idem nôn negaſti, cum me ſub nomine accuſatoris ita tamen tecum colloquentem induxiſti: Quid? tu tuis rationib. haud ſatis occurſum exiſtimas, quib. tu illum eſſe Ciceronis aperuiſti, meq. qui id abnuerem, arguiſti? Haud prorſus. SIG. *Mittamus quæſo iſta, atque, ſi quid de re dicendum eſt, id agamus.* RICC. *Iis, quæ præter rem facta ſunt, ab re non eſt reſpondere. Conqueri præterea poſſum, quòd in principio accuſationis tuæ falsò mihi quiddam tribuiſti.* SIG. *Quid nam falsò tribui?* RICC. *Quod ſcripſerim, qui librum illum, de quo controuerſia eſt, ediderunt, eos ſcriptum adulterinum, perinde ac teſtamenta teſtamentarij, ſubieciſſe; de quo crimine iam me excuſaueram. Verba enim prioris mei iudicij ſunt: Quemadmodum non deſunt quidam improbi homines, qui quaſi artem quandam factitant ſupponendi falſa teſtamenta pro ueris, teſtamentorum ſubiectores, & teſtamentarii nuncupati: ita non nulli reperiuntur, qui, lucelli ſui cauſſa, ut lectorem inducant hiantem, libris quandoq. etiam ineptiſſimis ueterum ſcripto-*

rum nomina præponere non uerentur, quos ad exē plum teſtamentariorum fortaße eleganter librorū ſubiectores poſſumus appellare. Hic non obſcure loquor de ijs, qui libris ineptisſimis ueterū ſcripto rum nomina præponunt. Iam ij, qui librum Conſolationis ediderunt, uel edendum tradiderunt, aut ei præpoſuerunt nomen Ciceronis per quandam, ut ita dicam, impoſturam, quod numquam credidi: aut non præpoſuerunt, ſed præclaro nomine inſignitum aliunde habuerunt. ſi primum eſſet (εἰρήσεται γὰρ τἀληθές) de eis ſine dubio loquerer: ſed me id non putaſſe, ex eo conſtat, quod talem Conſolationem tali nomine præditam non Venetijs ortam eſſe, ſed aliunde ad manus eorum, qui eam typis imprimendam curarunt, perueniſſe ſcripſi in hunc modum: Cum huiuſmodi libro propter iniuriam temporum careremus, dici non poteſt, quantum ſuperiori proximo anno à grauisſimis quibuſdam uiris mihi gaudij allatum ſit, cum affirmatum eſt, eum Venetias delatùm eſſe, ut in lucem, atq. aſpectum hominum proferretur. Hæc in priori illo iudicio. Si eſt, quod ſequitur, quam eis feciſſe iniuriam uideri poſſum? De quo ita me in prima diſceptatione mea purgaui: Cum ſcirent, quod ego ſine dubio ignoraueram, ornatisſimum uirum eiuſmodi Conſolationem edendā tradidiſſe, ipſum à me, quod apertisſime negaui, et nego, minus honorate ſignificatum eße diuulgarunt. Verum, cum alia omnia cogitaſſem, præter quàm

eius

eius offensionem; in maxima maleuolorum homi num admurmuratione eam cepi consolationem, quòd, cum fama sit haberi Venetijs manuscriptum Consolationis librum, trecentorum prope annorũ antiquitatem præseferentem, potuerit uir ornatissimus existimare, locutum esse me, non de eo, qui librum edendum tradiderit, sed de eo, qui abhinc trecentos annos fortasse confinxerit; ut nemo profiteri debeat, se hac de re succensere, nisi qui se ipsum simulasse istam Consolationem confiteatur, et simul mihi caussæ uictoriam concedat. Hiccine tu legisti, & nihilominus inter eum, cuius ego gratiam appetiui, & me ipsum fouere inimicitiam studes? SIG. *Scis ex arte nostra,* τῷ μὲν διαβάλλοντι κακοηθιστέον, ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐκλαμβάνοντι: τῷ δὲ ἀπολυομένῳ ἐπὶ τὸ βέλτιον. *Quare mirari non debes, si, dum te arguo, omnia in peiorem partem traho.* RICC. *Egregium uero artificium, nisi inter eos adhiberetur, qui inter se exercere amicitiã profitentur. Equidem uideo te caussæ tuæ mirabiliter seruire, quemadmodum etiam, cum caussam affers, quamobrem ad mea ultima nõ respondisses, nisi me requirere responsum animaduertisses. Dicis enim te ab huiusmodi officio præcipue propter nimiam huius disputationis tenuitatem abhorrere, & cupiditatem meam, ut respondeas, ex eo cognoscere, quòd ego nomem tuum, cum ipse meum suppressisses, enunciaui. Ergo, quam disputationẽ tu tamquam grauissimam tanto contentionis ardore su-*

re suscepisti,ut fulgurare,& tonare instar Periclis in illis tuis orationib. uisus sis,quæq. satis graue habere argumentum uidetur, ut liber grauissimo uiro, Ciceroni, & quidem grauissimo tuo iudicio tributus diiudicetur, atq. uel Latina lingua, eo si uirtus cognoscatur,tãquam præclaro monumento cumulata esse intelligatur, uel is, si adulterinus sit,à nostris blibliothecis,et scholis ablegetur,idem leuissimam esse significas ; fortasse leuissimam alia de caussa, quàm tu censes, quia de leuissimo libro disceptatur, qui tamen tamquam grauissimus defenditur. Sed ab ea màgis initio, quàm num, abhorrere debebas. Conqueri autem uideris, & immerito conqueri, quòd, cum ipse meum nomen suppresseris,ego tuum enunciauerim.primum enim paria sunt nominare aliquem, et aperte indicare ; immo uero paria non sunt, quia illud est sine contemptione aduersarij, maxime uero si is cum honore nominetur : hoc cum contemptione, dum eius, tamquam indigni alicuius, nomen reticetur. Deinde uero caussam non uideo,cur uiri ho norati illis ipsis in reb. nominandi nõ sint,in quib. se ipsos nominauerint. Iam aperte me ipsum indicasti non solum in inscriptione operis à te editi,ubi nominatur Consolatio Ciceronis, Iudicium Antonij Riccoboni in Consolationem editam sub nomine Ciceronis, Orationes duæ Caroli Sigonij pro Consolatione ; & palam cognoscitur,Sigonium eade re Riccoboni aduersarium esse : uerum etiam in

meo-

meorum ipſorum uerborum refutatione. Quæ enim uerba reprehenduntur tamquam incerti auctoris, ea in eodem uolumine mea eſſe apparet: ut non ſine magno contemptu meum reticuiſſe nomen in re manifeſta uidearis; quaſi profiteri erubueris te longe ſuperiorem cum inferiori controuerſari, perinde ac Aiax Telamonides cum Cebrione pugnaret. Sed, ſi tu fueris Aiax, fortaßе me Cebrionem non inueneris. Cum autem illarum duarum orationum, quas in me ſcripſiſti, te auctorem cum maxima tua laude nominaueris; cur ego ad illas reſpondens tacere nomen tuum debebam? Combuſſeras'ne templum Dianæ, ut tãquam Heroſtratus nominandus non eſſes? In eo tamen ab illo differs, quod ille etiam ob perpetratum facinus prædicari de ſe, ac nominari uolebat: tu uero etiam illarum orationum ſane pulcherrimarũ (ue reor enim luculẽtisſimas appellare, quoniam id ad reprehenſionem meam trahis, de quo poſtea uideri mus) illarum inquam ipſarum orationum, in quib. nomen tuum inſcripſiſti, te auctorem nominatum eſse indignaris. Sed, pace tua dixerim, προφάσεως δέεται, μόνον ἡ πονηρία. *Videris enim quemlibet prætextum arripere, ut me oppugnes.* SIG. *Non eſt ita: ſed, quod ego feci, tu ſequi debebas, ut quaſi in incertum auctorem uterque noſtrum agere uideretur.* RICC. *Qua nam lege ego aſtringebar, ut id facerem?* SIG. *Amicitiæ lege.* RICC. *Ergo lex amicitiæ permittit, ut*

amicus,

amicus, qui alia omnia agens præter quàm amici offentionem in incertam scripsit personam, in libri inscriptione tamquam aduersarius nominetur, & in ipso libro suis ipsius uerbis ante lectorum oculos positis, & refutatis sub personæ incertæ simulatione aperte refellatur, omnibusq. quasi machinis oppugnetur: & non permittet, ut se ipsum etiam nominatim, maxime uero in re manifesta, & quæ dissimulari non potest, defendat? Verum, ut hoc mittamus, quod factum mutari non potest, uelim ut ea, quæ contra me postremo disputasti, repetere, &; quid respondeam, audire ne graueris. SIG. *Voluntati, studioq. tuo parebo. Sed, si in ijs reb. quæ certiores sunt, patimur eruditos a nobis homines pro arbitrio dissidere, in re tam cæca, atq. obscura, grauiter te accepturum, me tecum discrepare, non arbitror: præsertim uero, cum sola argumentorum cōtentione inter se facta futurum sit, ut omnis error ex animis hominum euellatur, & ueritas ipsa prodatur, quam non testimonijs, & auctoritatib. sed ipsa re, & ratione debemus exquirere.* RICC. *De me recte opinaris: te enim quamuis eruditissimum, eundemq. mihi amicissimum non mecum sentire, patienter fero, si modo non animi contentione, sed opinionis dissensione dissentis. Quod testimonia, & auctoritates reijcis, rem, & rationem complecteris, oratorie facis. Tamen non ignoras non solum non habenti testes sua esse argumenta, sed etiam* ἔχοντι πρὸς μὴ ἔχοντα, ὅτι

οὐχ ὑπέδικα τὰ εἰκότα· καὶ ὅτι οὐδὲν ἂν ἔδει μαρτυρίων, εἰ ἐκ τῶν λόγων ἱκανὸν ἦν θεωρῆσαι: & quòd tunc maxime testib. est fides adhibenda, cum illi sunt grauissimi, qualib. ego usus sum, & cum ipsis testib. adhibitis etiam ratio suffragatur. Quoniam uero mea libri de Consolatione indicandi ratio parum tibi afferre momenti uidetur ad abrogandam ei Ciceronianam auctoritatem, quò nam tu modo eam institui oportere censeres? Sig. Non est, quòd Sus Mineruam. uerum, ut mea fert opinio, quemadmodum ego scripsi, hunc librum Ciceronis uideri, quòd omnes sententiæ, fragmenta, exempla, uerba, quæ Consolationis olim fuisse constaret, in hoc ipso admirabili quodam ordine, & singulari constantia legerentur: sic tu ostendere debuisti, aut omnia, aut certe aliquid horum abesse, quæ aperte germani huius libelli laudem, & gloriam continerent: quod tu nulla in parte animaduersionum tuarum fecisti, uerum eorum exemplo, qui cũ partum subditicium arguunt, nulla tamen deesse signa legitimi parentis ostendunt, totum corpus relinquens, atq. næuos tantum, & crepundia intuẽs, hoc pacto in tota actione tua scripsisti, Si Cicero hic esset, hoc, aut illo modo scripsisset, aut non scripsisset. Quod quis affirmare pro certo potest, nisi is, qui aut plus, quàm satis sit, coniecturæ, ac iudicio suo tribuat, aut cui Cicero in aures arcana sua insusurrare consilia soleat? Ricc. Agis quidem de te modeste, cum illo contrito, ac peruulgato

pro-

prouerbio, Sus Mineruam: sed amice facis, ut me doceas, quam rationem inire debuerim, & simul significes magnam eius, qui illam Consolationem simulauit, diligentiam, atq. industriam, qui sua cautione fecit, ne quid eorum, quæ Consolationis olim fuisse constaret, (quæ tamen facile cognosci potuerunt ex ijs, qui illius libri fragmenta accuratissime collegerunt) deesse uideatur. Eam uero rationem non tenui, neq. laboraui in nouis fragmentis inueniẽdis, quæ ab hoc libro abessent, ne forte mihi cõtingeret, quod tibi uidetur contigisse, qui, dum laboras, ut aliquod nouum fragmentum inuenias, locum nobilissimæ orationis pro Milone, & locum Petrarchæ pro fragmentis recipis. Neq. est, quòd illum admirabilem ordinem celebres, illum inquã tuum, quem non esse admodum Ciceronianũ coniecturis probaui. Neque, quòd singularem illam constantiam iactes, quæ, ut ostendi, potius potest, singularis rerum, quæ tractantur, inconstantia nominari, cum ille simulator raro sibi constet. Venis ad eorum exemplum, qui, cum partum subditicium arguunt, nulla tamen deesse signa legitimi parentis ostendunt, neq. similiter dicis totum corpus reliquisse, & næuos tantum, ac crepundia intuitum esse. Ego uero mihi uideor plurima signa ueri Ciceronis ab eo partu abesse satis demonstrasse, & totum corpus ita excussisse, ut mẽbrum reliquerim nullum; ac satis esse putaui explicare, non solum in principio libri positam esse sententiam ab-

ſurdam; deinde inſertam diſputationem de ſene-ctute repugnantem alteri Ciceronis diſputationi, de quo nulla facta eſt excuſatio; & multa deprauata; & fragmenta eodem ordine, quò à fragmentorum inueſtigatorib. edita ſunt, interpoſita; & quædam exempla aliter commemorata, quam à Cicerone fuiſse narrata uideantur; & uſurpata quædã uerba minus Ciceroniana; alia minus propria; non nulla minus latina: uerum etiam totum opus diuiſum in undecim partes ita errorib. repletũ eſſe, Cicerone indignis, ut nulla eius pars ſit, quæ merito reprehendi non poſsit; & tribuere huiuſmodi librum Ciceroni nihil aliud ſit, niſi facere Ciceronem imprudentem, qui contraria, & repugnantia ſcripſerit; Dialecticæ ignarum, qui abſurde quædam concluſerit; ueteris hiſtoriæ inſcium, qui non bene memoriam temporum replicauerit; non bene antiquitatis monumenta excuſſerit; Grammaticæ rationis expertem, qui etiam ſolæciſmos, ſi dijs placet, commiſerit. Quid eſt totum corpus intueri, ſi hoc non eſt? Hæccine tu, quæ notaui, appellas næuos tantum, atque crepundia? Sed ad hos næuos, & ad hæc crepundia alia multa facile adiungerem, niſi, quæ adhuc ſcripſi, ſatis eſse poſſe exiſtimarem; nec plus, quam ſatis eſt, coniecturæ, ac iudicio meo tribuo, qui etiam, te notante, uſque adeo titubanter, ac timide res tango, ut, quo iudicio præditus ſum, ne ipſe quidem mihi ſatis confidere, aut plurimum in meis animaduerſionib. mo

menti ad uictoriam constituere uidear; nec profiteor me à secretis esse Ciceronis, qui, ut tu putas, ne Ciceronem quidem agnosco: sed te existimo nõ solum egregie, cum uelis, poetarum munere uel in soluta oratione fungi, qui ex nihilo aliquid efficiunt; & historicorum, in quorum præclaro numero fulges, qui uerum profitentur, & tantum uerbis exprimunt, quantum res ipsa continet: uerum etiam præclarum oratorem agere, qui modo augeas, quod longe minus est, ut cum istam Consolationem plus nimio laudas, modo extenues, quod reuera maius est, ut cum mea ipsius argumẽta improbas, et næuos, ac crepundia nominas. SIG. *Existima, quidquid uelis, dummodo non me quasi importune tuis laudib. obtrectantem, aut parum amici munere, officioq. fungentem accuses. Quid enim aliud ago, quàm quòd te in scriptorem incognitum infestius inuadentem, ac sæuum tui mucronem ingenij distringentem, quasi intercurrens à cõnatu illo non omnib. fortasse probato deterreo, inquiens; Caue, ne irruas, hominem ignoras, nobilis est, amicus est, ualet ingenio, excellit doctrina, &, quod caput, est, bonitate præstat, & innocentia?* RICC. *Non te accuso, sed à tuis accusationib. me defendo; nec te oppugnare conor, sed tibi repugnare. Gaudeo uero te aliquid remittere de pristina illa tua contentione, dum non acrius, ut solebas, Ciceronem ipsum impugnari contendis; sed remissius scriptorem incognitum inuadi consi-*

 teris.

teris. Ita uero me dij ament, ut, cum illum scriptorem incognitum descripsisti, mihi Sigonium describere uisus es. Sed uide, quid tibi tribuam, & merito tribuam: etiam si tu ipse affirmares istum librum tuum esse, exercitationis caussa, & experiundi ingenij conscriptum: tamen, pace tua dixerim, propter multa, & magna errata, quæ numquam tibi tribuerem, ut alias quoque dixi, ne tibi quidem ipsi crederem. Quod si est alterius uiri nobilis, amici, ingeniosi, docti, probi, & innocentis, qui uiuat, cum clara etiam diuini numinis contestatione affirmo, me numquam de eo aliquid scripturum fuisse, si existimassem uiuentem aliquem, maxime uero amicum, scriptis meis læsum iri, sed spectasse uetustiorem illum simulatorem, cuius librũ haberi Venetijs manuscriptum, trecentorum prope annorum antiquitatem præseferentem, dictitatũ, & in uulgus iactatum est. Quando autem res eũ in locum adducta est, ut mihi ab ea, quam iampridem dixi, sententia recedere non sit integrum, quẽadmodum si is amicus meus, priusquàm Consolationem edidisset, me ipsum consuluisset, illud consilij dedissem, ut eam accuratius consideratam, & emendatam, non ut Ciceronis, sed ut suam ad imitationem Ciceronis conscriptam, ederet, ex qua ipse posset, maxime si errores essent correcti, magnã sibi gloriam comparare: sic, si nunc meum peteret consilium, ei consulerem, ut lateret, & in alijs exercitationib. suis diligentior esset, nec tantum

sibi arrogaret, ut posset sua scripta pro ueterum scriptis, & maxime Ciceronis, diuulgare. Cuiuscumque autem liber sit, mihi necesse est primam meam de eo sententiam tueri, maxime uero quia eam non uideo satis ex ueritate adhuc fuisse reprehensam. Quamobrem, ut tandem ad caussam nostram ueniamus, cum in priori meo iudicio acto cõiecturas attulerim, de reb. quinque, de uerbis tres, quid dicis de prima?

PRO PRIMA CONIECTVRA IN PRIMAM SENTENTIAM CONSOLATIONIS.

SIGONIVS.

PERSVADERE conatus es, *si Cicero tale principium Consolationis suæ fecißet, Quamquam recentib. morbis medicinã adhibere, uetant sapientes, eum postea in quarta Tusculana id fuiße significaturum, quia solet Cicero citare priores libros in posteriorib. cum res aliqua illorum in his commemoratur.* RICC. *Cur actum agimus? cur minima, & confeßa persequimur, maxima, et controuersa non curamus? Nonne quamuis dubitãdi caußa id scripsißem, (ad dubitandum enim probabilia omnia ualent) tamen postea ostendi magnum me momentum ea in re minime collocare, ac concesßi potuiße Ciceronẽ eadem de re in duob. uel plurib. libris agere etiã si-*

ne ulla mentione repetitionis? An uero dicis te abhorrere à rerum tenuitate, & tamen tantopere, et tamdiu in reb. tenuib. immoraris? Sig. *Addidisti te eam rem obseruasse non tamquam necessariam, quæ perpetuo seruaretur, sed ut uerisimilem, quæ plerũque ita se haberet apud Ciceronem, maxime uero de libro Cõsolationis, cuius sententias, cum oblata est occasio, commemorandi, eius ipsius libri mentionem facere solitus est. Tamen non solum non plerumque, sed ne semel quidem obseruata est.* Ricc. *Vt tu intelligis, fortasse uerum: ut ego sensi, nõ uerũ. Tu.n. distinxisti, Ciceronem eiusmodi significationem præbere solitum fuisse, non quoties aliquam alicuius scriptoris sententiam iterauit: sed quoties aut totum libri argumentum, aut insignem eius disputationis locum aliquem retractauit. Ego uero maioris dubitationis caussa non magis unum, quàm alterum modum notaui, sed in uniuersum locutus sum, ac consuetudinẽ Ciceronis probaui, quod in prima Tusc. testatus sit se egisse de animorum natura in Consolatione, & se uitam hominũ deplorasse in eo libro, in quo se ipsum, quantum potuit, consolatus est: & in tertia Tusc. se in Consolatione collegisse, Maximũ, Paullum, Catonem, alios; & fere se omnia genera consolandi in Consolationẽ unam coniecisse.* Sig. *At hæc cadunt in secundum membrum distinctionis meæ, non in primum.* Ricc. *Distingue, ut lubet. Sat enim habeo, si mihi fuisse aliqua dubi*
tandi

tandi occasio indicetur. SIG. *Quid? quòd subiunxisti, Ciceronem in Tusc. ita scripturum fuisse: Quodq. uetat Chrysippus, ut in Consolationis principio scripsimus: & tamen Cicero in Cons. non nominauit Chrysippum, sed sapientes, quæ uox cadere poterat in alios etiam, quàm Chrysippum, ut in Hippocratem, & Platonem, quos ante Chrysippum eiusmodi sententiam prodidisse monstraui?* RICC. *Potuit nominare Chrysippum in Tusc. declarando uocem sapientum, si posita fuisset in Consolatione, ut, quamuis uox sapientum posset cadere in alios, quàm in Chrysippum, tamen intelligeretur, quem de sapientib. potissimum significasset. Sed inaniter facimus, qui illam sententiā Consolationis ulli sapientum attribuimus, quæ adeò falsa est, ut nec Chrysippi, nec Hippocratis, nec Platonis, sed alicuius imperiti censenda sit, quod in meis disceptationib. demonstraui.* SIG. *Dixisti etiam, te illud, Vt in principio Consolationis scripsimus, non retulisse ad id, quod præcessit, Quodq. uetat Chrysippus, sed ad id, quod sequitur, Ad recentes quasi tumores animi remedium adhibere. At uide, quàm hoc facile recta adhibita distinctione potueris: nescio enim, quomodo referri possit, Vt in principio scripsimus, aliò, quàm ad id, quod antecessit.* RICC. *Quilibet, opinor, si ita scriptum fuisset, intelligere facile posset, ut ego intellexi, scriptum fuisse in eo principio, non uetare Chrysippum, sed ad recentes quasi tumores*

anim i

animi remedium non adhibendum, et totam senten tiam significatam esse, nō auctorem sententiæ demonstratum, ut postea in Tusc. illud, Vetat Chrisippus, esset positum ad illud explicandum, quod legeretur in Conj. Vetant sapientes. Hoc tamen relinquo studiosorum iudicio, & huiusmodi res omnes leuiores existimo, quàm quæ ab utroque nostrū diutius tractari deberent, iccircoq. eas, dum in secunda disceptatione primam coniecturam tractarem, in postremum locum reieci; quib. tu obruere grauiora cupiens argumenta, prope in uestibulo disputationis tuæ usus es; neq. hoc facto contentus, quiddam etiam præter rem adduxisti, ut unam uocem meam reprehenderes. S i g. *Quid nam, quæso?* R i c c. *Nempe, quod ego in prima disceptatione dixeram, non occasione huius sententiæ, quā in prima Coniectura pertractamus, sed ut animū in te meum omnib. declararē, me iudicium tuum, si possem, libenter meo ipsius antelaturum fuisse: sed, quoniam à prima mea sententia iam edita mihi recedere non liceret, iccirco ad duas luculentissimas orationes, quib. ei multas erroris tenebras obijcere conatus esses, responsurum esse.* S i g. *Non'ne id imprudenter dictum est, Duab. luculentissimis orationib. tenebras obijcere? Ecquid in meis illis, quas luculentissimas uocas, orationib. tandem fuit, quod iudicij tui officere luminib. quiuerit? Quando enim alias luculenta, id est, lucis plena quæ essent, reb. ullis tenebras offuderunt?*

Ricc.

RICC. *Intelligo, me à proposito auocari: quid enim hoc ad sententiam, qua de agimus? maxime uero non ex hac ipsa disputatione desumptum, sed aliunde, & quidem longe petitum? Sed, quamuis sciam, hoc esse artificium eorum, qui iniustam caussam tuentur, ut à re ipsa abducãt aduersarios, eãq. digressionib. obruant: tamen tibi satisfaciam, ut aliquantisper tecum digrediar. Ac primum quidẽ tibi magnas gratias ago, quòd, cum tu semper ingenio meo faueris, laudiq. studueris, ut ego semper credidi, meum etiam studium adiuues, docens proprietatem uerborum. Deinde, si lapsus sum, aio me ea propemodum incuria usum esse, qua tu quoque uti uisus es, cum in prima tua oratione Ciceronem ipsum ita loquentem induxisti: Qui se in uita iuste, caste, atq. integre præstitissent, pro Qui se in uita iustos, castos, atq. integros præstitissent. &, Quod factitare Demosthenẽ obseruaui, ut eademmet uerba, quoties apte caderent, adhiberet. Quis enim umquam dixit, Idemmet, nisi tu, & ego tuo exemplo, modo dicendi non satis considerato? Postremo puto me recte locutum esse. Nam, tametsi tibi uidetur absurdum, ut luculenta, & lucis plena ullis reb. tenebras offundere dicantur: tamen non absurde fortasse significatur, illa efficere, ut hæc nullam propriam lucem habere uideantur. Vis exemplum? afferam, & quidem, ut arbitror, optimum. Nihil enim aliud est tenebras offundere, nisi obscurare. Id quod si tribuitur soli, multo magis tribui*

lucu-

luculentissimis orationib. potest. Atqui reminiscere uerba Ciceronis in lib. 3. de finib. sic scribentis: Obscuratur, & offunditur luce solis lumen lucernæ. Significo igitur primum meum editum iudicium esse tamquam lumen lucernæ, tuas uero orationes, tamquam lumen solis, ita ut illæ huic tenebras offundant, idest, illæ hoc obscurent. Quamquam caui, quantū potui, ne prorsus obscurarent. SIG. *At lux, & tenebræ sunt res inter se omnino diuersæ, & dissimiles.* RICC. *Quid ni? Aristoteles enim laudat translationes, & similitudines ductas à reb. quæ manifesto similes non sint, & scribit, καὶ ἐν φιλοσοφίᾳ εὐστόχου εἶναι τὸ ὅμοιον, καὶ ἐν πολὺ διέχουσι θεωρεῖν. & Cicero solet dicere aliquid esse in dissimili genere persimile. Quæ caussa fuit, quamobrem, cum Typographus pro luculentissimis uocem lutulentissimis impressisset (quæ fortaße magis tuo sensui quadrasset) id non passus sim, sed uocem luculentissimis reponendam esse curauerim, aliter fortasse facturus, si tuum sensum melius nouissem. Sed uis'ne, ut ad propositū redeamus?* SIG. *Sane, si placet.* RICC. *Perge igitur repetere, quod mihi obiecisti.* SIG. *Illam sententiam, Vetant sapientes, recentib. morbis medicinam adhibere, contendisti sua fuisse ratione muniendam ex præcepto Aristotelis, tamquam cōtrouersam, & illi alteri repugnantem, Principijs obsta. quæ tamen probabilis erat, & iccirco non indigebat ratione. si quidem probabile dicitur,*

quod

quod probatur aut omnib. aut plerisq. aut certe sapientibus. Sapientes autem fuere Hippocrates, Plato, & Chrysippus. Quare non eguit ratione.

RICC. *Caue, quæso, ne hoc tamquam certum ponas, Quidquid est probabile, id nulla indigere ratione. pleraq; enim probabilia iccirco probabilia sunt, quia talib. rationib. probentur. Quod ut cõfirmem, agam tecum Dialectice. Non enim uereor, ne putes me adiuisse Dialecticos, ut putasti Medicos: si quidem ars nostra* ἐστιν ἀντίστροφος τῇ διαλεκτικῇ, *non Medicinæ. Sed ad rem. Quoddã persuasibile (sic enim Quinctilianus appellat* τὸ πιθανὸν*) indiget ratione. Omne persuasibile est probabile. Ergo quoddam probabile indiget ratione. si dubitas de maiore, audias Aristotelem,* τὸ πιθανὸν τινὶ πιθανόν ἐστι. καὶ τὸ μὲν εὐθὺς ὑπάρχει πιθανὸν δι᾽ αὐτὸ, καὶ πιστόν: τὸ δὲ τῷ ἐνδείκνυσθαι δοκεῖν διὰ τοιούτων. *De minore credo te non dubitare, quia scribit idem Aristot. quædam esse* μὴ πιθανὰ, διὰ τὸ μὴ ἐξ ὁμολογουμένων εἶναι, μηδ᾽ ἐνδόξων. *unde colligitur persuasibile esse confessum probabile. Declarat alibi hoc probabile confessum,* καὶ τοῦτο δ᾽ ὅτι οὕτω φαίνεται δῆλον εἶναι ἢ πᾶσιν, ἢ τοῖς πλείστοις. *Cum igitur sic uidearis argumentari, Quidquid est probabile, non eget ratione: illa sententia est probabilis, quia probatur Hippocrati, Platoni, & Chrysippo: ergo non eget ratione: primum nego maiorem propositionem: deinde uero etiam mino-*

rem,

rem, & minoris approbationem. Talis enim sententia, quæ omnem excludit medicinam à recentib. morbis, tantum abest, ut Hippocrati, Platoni, Chrysippo probata sit, ut nemini umquam, quippe quæ falsissima est, probata sit. quod satis in secunda disceptatione mea confirmaui. Quare, pace tua dixerim, consecutio tuæ argumentationis nihil ualet. SIG. *Alij iudicabunt. Sed multa probabilia collegisti, quæ ut tu putas, nisi habeãt rationem adiunctam, absurda uideantur, ut Non posse mentiri quemquam, aut contradicere, neq. de reb. duab. ijsdem contrarias orationes habere, quia id probabatur Antistheni: & omnia, quæ sunt in hac rerum uniuersitate, esse unũ, quia probabatur Melisso: & alia eiusmodi, quæ attulisti, quæq. egebant ratione, ut crederentur. Non est tamen mea sententia ita. Hæc enim, & eiusmodi alia, quæ protulisti, theoremata erant illa quidem improbabilia, antequàm suis ab auctorib. probarentur: uerum, postquam confirmata fuerunt, probabilia euaserunt. Itaq. eis uti sine ratione post licuit: quia à sapientib. iam auctoritatem acceperant. Vt paradoxa stoicorum, antequam ab eis probarentur, fuere incredibilia: ubi probata sunt, credibilia esse cœperunt. Quare Cicero in paradoxis tractãs tamquam Stoicus paradoxum illud, Peccata hominum esse paria, etiam subiecta ratione firmauit. quia peccata, inquit, non euentis, sed uitijs hominum metienda sunt. In quo peccatur, id potest*

aliud

aliud alio maius esse, aut minus: ipsum illud peccatum, quoquo te uerteris, unum est. at in oratione pro Milone eo usus est pro argumento probabili, neq. ulla ratione muniuit. Cur de Africani morte quæstio nulla lata? quia non alio facinore clari homines, alio obscuri necantur. Quod cum sit falsum, tamen est probabile, quia Stoicis est probatum. Scimus autem uerum, & falsum uim suā ab ipsa rerum natura sumere. probabile autem, & improbabile ab hominum, & præsertim sapientum opinione. RICC. *Primum declaro illa, quæ probata sunt Antistheni, Melisso, & aliis, à me cōmemoratis, me intellexisse probabilia non simpliciter, sed quodammodo probabilia. erant enim paradoxa, & paradoxum non est simpliciter probabile, sed quodammodo probabile. Quare Arist. declarat propositionem dialecticam in hunc modum:* ἔστι δὲ πρότασις μὲν διαλεκτικὴ ἐρώτησις ἔνδοξος, ἢ πᾶσιν, ἢ τοῖς πλείστοις, ἢ τοῖς σοφοῖς. καὶ τούτοις, ἢ πᾶσιν, ἢ τοῖς πλείστοις, ἢ τοῖς μάλιστα γνωρίμοις, μὴ παράδοξος. *Dicitur* ἔνδοξος μὴ παράδοξος, *ut distinguatur ab illis interrogationib. quæ sunt paradoxæ. sunt enim quædam probabilia paradoxa, quæ proprie dicuntur Theses, de quib. sic idem Arist.* θέσις δὲ ἐστιν ὑπόληψις παράδοξος τῶν γνωρίμων τινὸς κατὰ φιλοσοφίαν, οἷον ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντιλέγειν, καθάπερ ἔφη Ἀντισθένης, ἢ ὅτι πάντα κινεῖται καθ' Ἡράκλειτον, ἢ ὅτι ἓν τὸ ὄν, καθάπερ Μέλισσος φησι. *Deinde obseruo te existimare* τὸ ἔν-

δοξον, quod ſine dubio eſt probabile, & τὸ παράδοξον, quod tu conuertis improbabile, & ego conuerterem præter probabile, inter ſe prorſus contraria eſſe, ita ut ſimul ſtare numquã poſſint. Appellas enim paradoxa Antiſthenis, Meliſſi, & aliorum, improbabilia. & paullo poſt ſcribis: Quid eſt παράδοξον, niſi improbabile, quia ἔνδοξον eſt probabile. Ego tamen puto, cum ἔνδοξον, καὶ ἄδοξον, id eſt probabile, & improbabile ſint contraria, ἔνδοξον tamen, & probabile poſſe eße παράδοξον, & præter probabile, quia probetur alicui, & tamen ſit præter opinionem aliorum omnium, uel plurimorum. SIG. *Quomodo iſtam tuam perplexam differentiã probabis?* RICC. *Probabo ſic: & mihi explicatam reddam: Quod eſt præter ueriſimile, eſt paradoxum. Quoddam probabile eſt præter ueriſimile. Ergo quoddam probabile eſt paradoxum.* SIG. *Nego minorem.* RICC. *Probo minorem, & tibi gratulor, ac mihi gaudeo, quòd ex Rhetoricis Dialectici facti ſumus. Quoddam ueriſimile eſt præter ueriſimile. Omne uceriſimile eſt probabile. Ergo quoddam probabile eſt præter ueriſimile. Probatur maior ex Poetica Ariſt. ubi ſic legitur.* Ἔστι δὲ τοῦτο, ὅταν ὁ σοφὸς μὲν, μετὰ πονηρίας δὲ ἐξαπατηθῇ. ὥσπερ Σίσυφος. καὶ ὁ ἀνδρεῖος μὲν, ἄδικος δὲ ἡττηθῇ. ἔστι δὲ τοῦτο ἐκὸς, ὥσπερ Ἀγάθων λέγει. εἰκὸς γὰρ γίνεται πολλὰ καὶ παρὰ τὸ εἰκός. *& ex Rhetorica, ubi ſic:* καὶ ἐν τοῖς ῥητορικοῖς ἔστι φαινόμενον ἐνθύμημα

παρὰ

παρὰ μὴ ἁπλῶς εἰκὸς, ἀλλά τι εἰκὸς. ἔστι δὲ τοῦτο, οὐ καθόλου, ὥσπερ καὶ Ἀγάθων λέγει. τάχ᾽ ἄν τις εἰκὸς αὐτὸ τοῦτ᾽ εἶναι λέγοι βροτοῖσι πολλὰ τυγχάνειν οὐκ εἰκότα γίγνεται γὰρ τὸ παρὰ τὸ εἰκὸς, ὥστ᾽ εἰκὸς, καὶ τὸ παρὰ τὸ εἰκὸς. *Ia ex doctrina Aristotelis colligitur, duplex esse uerisimile, unũ, quod fit plerũque, ut cũ astutus decipit, & fortis superat: alterum quod raro, & dicitur uerisimile præter uerisimile ex sententia Agathonis, ut cum astutus decipitur, & fortis superatur. Itaque uerisimile quidem est, debilem non uerberare, & robustum uerberare: sed uerisimile quoque est debilem uerberare, & robustum non uerberare, non simpliciter, sed quoddam uerisimile, id est, Agathonis, & præter uerisimile. Probatur minor ex lib. 2. Priorum, ubi definitur uerisimile in hunc modum,* τὸ εἰκὸς ἐστι πρότασις ἔνδοξος. *Quemadmodum igitur duplex est uerisimile, unum simpliciter uerisimile, alterum uerisimile quoddam, & præter uerisimile; sic probabile est duplex, unum simpliciter probabile, alterum probabile quoddã, & probabile præter probabile, id est, ut Græci loquuntur,* ἔνδοξον παράδοξον. *Ac probabile quidem simpliciter est* μὴ παράδοξον, *ut scripsit Aristot. de propositione Dialectica: probabile uero quoddam potest esse* παράδοξον, *ut de Thesi notauimus. Miror præterea te doctissimum uirum dixisse, illa Theoremata Antisthenis, Melissi, & aliorum fuisse quidem improbabilia, antequam suis ab auctoribus proba-*

C rentur:

rentur: uerum, postquam confirmata fuerunt, probabilia euasisse, & tunc usurpari sine ratione potuisse. Illa enim tantummodo sunt probabilia, τῷ ἐνδείκνυσθαι δοκεῖν διὰ τοιούτων, nec umquam sua sine ratione sunt proferenda. alioquin uidebuntur absurda. Nam quod uis illud paradoxum Stoicorum, Peccata hominum esse paria, probatum fuisse à Cicerone, tamquam Stoico, in Paradoxis, & cõmemoratum pro Milone loco probabilis sine ulla rationis subiectione, ubi legitur: Non alio facinore claros homines, alio obscuros necari: dico, pro Milone recitari non paradoxum, sed unam de rationibus paradoxi, quæ in tractatione ipsius nulla probatione confirmatur, ubi traditur æque peccare homines, si priuatis, ac si magistratibus munus inferant: pro Milone autem uidetur aliqua ratione muniri in hunc modum; Intersit inter uitæ dignitatem summorum, atq. infimorum: mors quidem illata per scelus iisdem pœnis teneatur, & legibus; nisi forte magis erit paricida, si quis consularem patrem, quàm siquis humilem necauerit. Addo huiusmodi dictum pro Milone, quod putas sumptum esse ex Stoicorum effato, non esse paradoxum, nec mere Stoicum, sed & probabile simpliciter, & Peripateticum. Nam Cicero uersabatur tunc in corrigente iustitia, & uindicante scelera, ac maleficia, quæ neminem habet eximium, & metitur eodem omnes modulo, seruatque analogiam, non ut distributiua, Geometricam, quæ impa-

ribus

ribus imparia tribuit, sed Arithmeticam, quæ eadem omnibus. Non est igitur dicendum, Ciceronem eo in loco uti Stoicorum Paradoxo, sed potius aut Peripateticorum dogmate, aut etiam opinione communi, quòd in ciuitate ius æquum omnibus esse debeat. Sed quorsum tam multa? vt intelligatur, non satis firmam esse illam rationem tuam, aliquid non egere ratione, quia probabile sit.

SIG. *Dixi, quod mihi uidebatur. tu puta, quod uis. Declarasti autem sententiam Aristotelis, quòd, cum egit de addenda, uel non addenda sententiæ ratione, non intellexit, quod ego significo, tunc rationem non addendam, cum aliquo modo sententia probabilis est, addendam, cum probabilis non est; sed, tametsi probabiles sunt sententiæ, eas tamen ratione muniendas, si controuersæ uideantur, aut præter opinionem, si obscuræ, si contra ea, quæ in ore multitudinis sunt posita. Sed quomodo erunt probabiles, si sint, ut tu uocas, præter opinionē, quas ille uocauit paradoxas? sic enim subiecit: Sentētiæ ratione egētes sunt, quæ aliquod paradoxū dicunt.*

RICC. *Modo ostendi paradoxū non prorsus repugnare probabili, ut aliquod probabile possit esse paradoxum.* SIG. *Hæc sententia, Recentib. morbis medicinam non esse adhibendam, non est paradoxa, quia congruit cum sententia sapientum. quare non desiderat rationem. &, si paradoxa esset, tamen probabilitatem ab auctoritate sapientū, quos hic nominauit, acciperet.* RICC. *Iam intelligo,*

cur in declarandis ſententijs ratione egentibus ex doctrina Ariſtotelis mentionem feceris tantummo do paradoxi: uolebas enim ad id uenire, ut diceres, eam ſententiam non eſſe paradoxam, & iccirco ratione nõ egere. At ſcripſit Ariſt. in hunc modum, Ἀποδείξεως μὲν δεόμεναί εἰσιν, ὅσαι παράδοξόν τι λέγουσιν, ἢ ἀμφισβητούμενον. *& infra,* περὶ τῶν ἀμφισβητουμένων, ἢ παραδόξων μὴ ἄνευ ἐπιλόγου. *Ergo ſententiæ indigent ratione non ſolum cum ſunt paradoxæ, ut, Eruditioni opera danda non eſt, quia eruditi inuidiæ ſubijciuntur, & ignaui fiunt: uerum etiam cum ſunt aliquo modo contro uerſæ, ut Bonum eſt, cui contratium eſt malũ, quia ſi bellum ſit malum, pax eſt bona. Addidit,* δεῖ γνώμῃ χρῆσθαι περὶ τῶν μὴ παραδόξων, ἀδήλων δὲ προστιθέντα τὸ διότι στρογγυλώτατα. *Itaque, cum ſententia non eſt paradoxa, ſed obſcura, etiam requirit rationis ſubiectionem, ut ſi ſit ænigmatica, qualis illa: Cauendum eſt, ne cicadæ humi canãt: ſequeretur enim rerum omnium uaſtitas. Idem docuit, cum aliqua probatione proferendas eſſe ſententias* καὶ παρὰ τὰ δεδημοσιευμένα, *id eſt, contra ea, quæ in ore multitudinis ſunt poſita, ut Nõ oportet, ut aiunt, amare tamquam obſcurum, ſed tamquam ſemper amaturum: inſidiatoris enim alterũ eſt. Iam uero dicis eam ſententiam non eſſe paradoxam, quam ne ego quidem paradoxam appellaui, etiam ſi illa tua probatio non ſatis ſit firma, quia congruit cum ſententia ſapientum. non enim congruit,*

gruit, ut aperte monstraui. Quod autem conficis, quoniam paradoxa non est, iccirco eam nullam desiderare rationem, uereor, ut tibi possim concedere. Nam, si non est paradoxa, at est controuersa, et aliquantulum obscura, & contra illud, quod ore omnium contritum, ac peruulgatum est, Principijs obsta. Itaque ex illis sententijs est, quæ, ex doctrina Aristotelis, aliqua ratione sunt fulciendæ. Sed puto eam nulla ratione munitam fuisse, quia nullam rationem haberet, tamquam omnium falsissima, ut sæpe iam dixi. Quod addis, si paradoxa esset, eam accipere probabilitatem ab auctoritate sapientum, non solum nego a sapientibus fuisse approbatam, sed etiam, si approbata fuisset, parum probabilem existimarem, nisi adiunctam haberet rationem. SIG. *Nonne dixisti hanc aduersari illi alteri, Principijs obsta?* RICC. *Quidni dixerim?* SIG. *Atqui quomodo hæ inter se pugnare sententiæ possunt, cum non ex eadem artium ambæ officina prodierint?* RICC. *Declares, quid uelis, sine commemoratione, ut cum præfatione honoris loquar, Cunni.* SIG. *Facio consulto, ut fastidiosissimas aures tuas offendam, postquam hunc litterarum concursum tantopere damnas. Sed audi, quæ requiris. Aristoteles, ubi loquitur de sententijs ratione aliqua fulciendis, sententias eas intelligit, quæ γνῶμαι dicuntur, quas definit uniuersalia pronunciata de ijs reb. quæ aguntur in uita, id est, de moralibus, non de ijs, quæ tractantur in artibus.*

RICC. *Fortasse, dum dicit Aristot.* περὶ ὅσων αἱ πράξεις εἰσί, καὶ αἱρετὰ, ἢ φευκτά ἐστι πρὸς τὸ πράσσειν, *intelligi possunt, quæcumque pertinent ad electionem, & fugam in actionibus humanis, siue sint actiones contemplandi, siue morales, & quarum etiam effectio est, dummodo eligendæ, uel fugiendæ sint. Tametsi enim* ἡ θεωρία, ἡ πρᾶξις, ἡ ποίησις *inter se aliquo modo distinguuntur, ut prima pertineat ad contemplationem sapientiæ, altera ad actionem prudentiæ, tertia ad effectionem artis operosæ: tamen* ἡ πρᾶξις *quandoque accipitur in uniuersum pro qualibet actione humana, aut sapientiæ, aut prudentiæ, aut artis operosæ. Itaque in principio Ethicorum nominantur actiones pro effectionibus, ubi legitur,* ὧν δ' εἰσὶ τέλη τινὰ παρὰ τὰς πράξεις, ἐν τούτοις βελτίω πέφυκε τῶν ἐνεργειῶν τὰ ἔργα. *& in definitione felicitatis ponitur* ἡ πρᾶξις *generatim, quæ pertinet tum ad contemplandum, tum ad agendum, quemadmodum in Rhetoricis* εὐδαιμονία *definitur* εὐπραξία μετὰ ἀρετῆς. *& Cicero ipse lib. 5. de finib. duplicem actionem commemorat, primum considerationem, cognitionemque rerum cælestium, & earum, quas à natura occultas, & latentes indagare ratio potest: deinde Rerump. administrationem, aut administrandi, sciendique prudentem, temperantem, fortem, & iustam rationem, reliquasque uirtutes, & actiones uirtutibus congruentes, quæ uno uerbo honesta dicuntur. Iam in definitione sententiæ actiones fortasse*

tasse generatim intelligendæ sunt, in quibus omnibus posse uersari sententia uidetur, dummodo aliquid exprimatur, quod eligendum, aut fugiendum sit. Nam, tametsi de rebus uniuersalibus, quarum non est electio, uel fuga, non sunt sententiæ, ut Rectum curuo contrarium esse, tamen, si dicatur aliquid, quod pertineat ad electionem, uel fugam, nō solum de uirtutibus moralibus, ut de fortitudine, Fortes fortuna adiuuāt, sed etiam de uirtuti us intelligendi, ut de sapientia, Nequaquam oportet, quicumque natura uir prudens factus est, eum filios suos eximie sapientes instruere, Nam præter aliam ignauiam, quam habent, inuidiam ciuium aperiunt infestam; & de artibus, ut de arte Medica, Aegri quia non omnes conualescunt, non iccirco nulla medicina est; & de arte militari, Mars belli communis; & de arte sutorum, Ne sutor ultra crepidam; & de alijs similiter; hæc omnia uidentur sententiæ appellari posse. SIG. *Ego solis moralibus sententiæ nomen tribuo. Quamobrem neque superiora Theoremata Antisthenis, & aliorum philosophorum à te prolata eiusmodi sententiæ sunt, quia de Physicis ferme, non de Ethicis deriuata sunt: neque Aphorismi Hippocratis eodem modo, quia è media medicina petiti sunt. Quare medicinam non esse recentibus morbis adhibendam, cum ex Aphorismis ductum sit, proprie sententiæ huiusmodi nomine decorari non potest.* RICC. *Ne ego quidem dixi illa superiora Theo-*

remata esse sententias: sed tantum id agebam, ut ostenderem, aliqua esse aliquo modo probabilia, quæ nihilominus ratione egerent, contra quàm tu enunciasti. Neque illud de medicina recentibus morbis non adhibenda, ex Aphorismis Hippocratis ductum esse tibi aßensus sum, quod falsissimum esse demonstraui. Neque fortasse, si ductum esset, nomine sententiæ priuarem, cum sit ex ijs, quæ ad electionem, uel fugam uidentur pertinere. Sed, ut tibi dem, sententiæ nomen aliò trahi non posse, quàm ad mores: non tamen dabo, illam sententiam, quemadmodum in principio Consolationis prolata est, non esse moralem. Mihi enim moralis uidetur, nec de eo dubito: quia, licet utatur per translationem è Medicina petitis uocibus, ut etiã illa Ouidij: Sero medicina paratur, &c. tamen & hæc, & illa est è Philosophia morali, quæ profitetur eadem & remedium amoris, & consolationem doloris, cum & amor, & dolor sint perturbationes, quas aut lenire, aut tollere pertinet ad moralem. Nam uidemus etiam Ciceronem in Tusculanis facere medicinam & amori, & dolori: & is liber sine dubio moralis est. SIG. *Quemadmodum huiusmodi propositionem non esse sententiam existimo, sic illam eße censeo, quæ tota moralis est: Principijs obsta. cuius Cicero esse compos nequiuit, cum eam cuderit non antiquus medicus, sed Ouidius Poeta, minor multo natu, quàm Cicero.* RICC. *Quasi uero hæc sententia non sit ita natu-*

raliter

raliter in mente omnium impressa, ut inter illa, quæ Arist. appellat δεδημοσιευμένα, *censeri non possit, & non etiam cognòsci potuerit sub alijs uerbis ante tempus Ouidij ex præceptis medicorum, ut ex Aphorismis Hippocratis, quorum undeuigesimus in libro secundo est; In principijs morborum, siquid mouendum uidetur, moue, quem in secunda quoque disceptatione mea citaui. Sed expecto, quid tibi uelis.* SIG. *Hoc mihi uolo, has propositiones aut non eiusdem generis esse: aut, si sint, inter se non nisi in speciem discrepare. Quo constituto efficitur, ut una alteram haud redigat controuersam: & propterea prior illa ne hac quidem de caussa fuerit aliqua ratione corroboranda.*

RICC. *Quattuor conclusione tua complexus es, quæ haud quaquam, ut uerum fatear, mihi probantur. Primum huiusmodi propositiones non esse eiusdem generis, cum illa non moralis, hæc moralis sit, quas ego censeo eiusdem generis, & morales: deinde, si sint, inter se non nisi in speciem discrepare, quas ego re uera discrepare existimo, cum una uetet, altera requirat in principijs morborum remedia: præterea unam non reddere alteram controuersam, quod ego fieri puto, cum altera alteri aduersetur: postremo priorem illam non fuisse aliqua ratione corroborandam, quam ego iudico non minus, immo uero etiam magis muniri ratione debuisse, quàm posterior ab Ouidio munita fuerit in hunc modum: Principijs obsta, sero medicina paratur,*

Cum

Cum mala per longas conualuere moras.

SIG. *Sentias, quidquid uelis: quoniam ſuo cuique iudicio eſt utendum. Miratus quoque ſum ualde, quòd & in primo iudicio ſcripſeris, & in ſecundo repetiueris, Ciceronem in quarta Tuſc. nonnullam Chryſippeæ ſententiæ rationem ſignificaſſe, ita dicentem; Quod uetat Chryſippus, ad recẽtes quaſi tumores animi remedium adhibere, id nos fecimus, naturæque uim attulimus. Caue tamen ita exiſtimes: neque enim hoc, Naturæ uim attulimus, eſt ratio, ſed declaratio eius, quod dixit: Id nos fecimus, nempe naturæ uim afferendo, ut magnitudini medicinæ doloris magnitudo concederet.*

RICC. *Scripſi, & repetiui Ciceronem non attuliſſe, ſed ſignificaſſe, & innuiſſe, non ſimpliciter rationem, ſed nonnullam rationem Chryſippeæ ſententiæ. Verba primi mei iudicij ſunt; Cicero nonnullam rationem Chryſippeæ ſententiæ ſignificauit, dicens, ſe naturæ uim attuliſſe, atque innuens id Chryſippum uetuiſſe, quia natura id refugeret. Verba ſecundi; Notaui melius feciſſe Ciceronem in 4. Tuſcu. qui nonnullam Chryſippeæ ſententiæ rationem ſignificauit. Nonne ſatis caute locutus ſum? Cur autem non poteſt uideri nonnulla ratio Chryſippeæ ſententiæ, ut intelligatur, recẽtes quaſi tumores animi non eſſe remedijs inſtigandos, quia natura eam inſtigationem refugiat, etiam ſi requirere aliquam delinitionem uideatur?* SIG. *Tu ipſe conſidera: uix enim ego poſſum ſentire, quod tu*

ſentis.

sentis. Quod attinet ad Hippocratem, & Platonē, quos testatus es melius se gessisse, cum rationem attulerint sententiarum suarum, quàm se gesserit hic auctor, qui sententiam suam non confirmauit; si rationem Hippocratis reddidit, officio suo functus est, nempe medici, & quidem cum de medicina praeciperet. RICC. *Quasi uero non etiam scriptor Consolationis debeat reddere rationem earum rerum, quas scribit.* SIG. *Ne me interpelles.* RICC. *Perge, ut lubet.* SIG. *At orator, qui propositionem illam per similitudinem adhibet, quoniam accepit ut probatam, propterea non tenetur eius subijcere rationem, ut Medicus.* RICC. *Nequeo satis intelligere, quid sentias. Nam, ut etiam notaui in quarta disceptatione mea, modo putas auctorem Consolationis fuisse philosophum, & sapientem, modo oratorem. Nempe Philosophum in tuo commentario fragmentorum, & sapientem in prima tua oratione, ubi legitur; Vt sapiens remedium à philosophia petiuit; ac cōtractis in unum omnium, qui de luctu minuendo scripserant, commentarijs, Consolationem confecit. Oratorem uero non solum in secunda oratione tua, ubi dicis eum in Consolatione tamquam oratorem in foro caussam cum insigni aliqua orationis amplitudine egisse: uerum etiam in hoc loco secundae tuae accusationis. Sed; ut fuerit quoque orator, cur non debebat (malo enim sic dicere, quàm tenebatur) eius sententiae subijcere rationem, quae esset tam controuersa?*

uersa? non enim spectare debet orator, quid sibi probetur, sed quid probari alijs possit: propterea quòd τὸ πιθανὸν τινὶ πιθανὸν ἐστι, ὅλης οὔσης πρὸς ἄλλους τῆς πραγματείας τῆς περὶ τὴν ῥητορικήν. *Verum est igitur, quod scripsi, melius fecisse Hippocratem. Sed, quid de Platone dicis?* SIG. *Si Plato rationem aliquam tibi uisus est attulisse, pro arbitrio, & disputationis suæ commodo fecit.* RICC. *Egregie.* SIG. *Neque enim ille sapientũ, ut hic, nomen, auctoritatemq. prætẽdit.* RICC. *Ergo nomen sapientum non prætendit, si ut philosophus se consolatus est, & ut sapiens remedium a philosophia petiuit?* SIG. *Ne attendas id, quod alibi dixi, sed quod hic. Quid plura? Si ille rationem protulit, tanto illam probabiliorem effecit, ut huic post satis fuerit dicere, Vetant sapientes; quemadmodum cum in primo de Diuinatione dixit: A natura deorum, ut doctissimis, sapientissimisq. placuit, haustos animos, & delibatos habemus.* RICC. *Satis probaui aliàs, non esse eandem sententiam Platonis, & auctoris Consolationis, &, si esset, non tamen putarem, quia ille sua ratione illam probabiliorem reddidisset, iccirco licuisse eam sine subiectione rationis proferre, quasi omnibus notum esset, quidquid ipse Plato scripsisset, uel confugiendum esset ad Platonem, si quis sententiæ rationem requireret: sed existimarem, capiendum esse exemplum ex ipso Platone, ut eius uestigijs insisteret, quicumque uti huiusmodi sen-*

tentia uellet, & non nisi cum additione rationis uteretur. Illa autem sententia libri primi de Diuinatione per se credibilior erat, quàm hæc Consolationis. Sig. *Considerasti quoque Plutarchi, & Senecæ locum. Sed hi nulla parte te adiuuant; nam ille, ut hic, peritissimos medicos nominauit; Seneca uero, aut siquis est alius, si modo rationem ullam eius significauit, iure quodammodo fecit, quia sapientum testimonio abstinuit.* Ricc. *Non solum Plutarchus peritissimos medicos nominauit: sed etiam in sua enthymematica sententia rationem inclusit, ut alibi monstraui. Seneca uero, cũ rationem sententiæ suæ significauerit, fecit id, ũna cum Plutarcho, quod tu factum fuisse negasti in secunda oratione tua ad hunc modum; Neque Plutarchus, neque Seneca in consolationibus suis hanc culpam exhorruerunt, uerum ambo in exordijs eandem sententiam nulla ratione fultam adhibuerunt.* Sig. *Procedamus longius, & hæc minora relinquamus. Quid est, quæso, quòd dicas, hanc propositionem neque probabilem esse, neque ueram, neque Hippocratis, neque Platonis, neque Chrysippi satis auctoritate firmatam, si paullo ante dixisti, Non negaui hanc propositionem probabilem esse?* Ricc. *Meminisse debes, duas esse refellendi rationes, quas non solum Hermogenes, sed etiam Ammonius in Categorias Aristotelis commemorat, alteram per* ἀντιπαράστασιν, *quam nonnulli appellant obsistentiam, cum, quod obijcitur, admit-*

admittentes oſtendimus id nobis non officere: alte ram per ἔνστασιν, *quam uocant inſtantiam, cum ad uerſario nihil concedimus, ſed totum ſubuertimus. Primum uſus ſum obſiſtentia, ut non negarem eã propoſitionem eſſe probabilem, quod tu aiebas, ſed dixerim, imperfectam eſſe, quia ſuam nõ habebat adiunctam rationem: deinde inſtantia, ut probarem ipſam nec probabilem, nec ueram eſſe, nec illorum quidem, qui à te citati ſunt, ſatis auctoritate firmatam.* SIG. *Quod ais, tres eſſe Medicinæ partes, quarum prima uictus ratione, altera manu, tertia pharmacis medetur, itaque falſum eſſe illud, ut generatim dicatur, recentibus morbis medicinam non eſſe adhibendam, ſi non tertiam, aut ſecundam, at ſaltem primam; hæc ſcilicet medicus curat: orator uero de exacta ueritate huius propoſitionis non laborat, neque, quemadmodum intelligenda ſit, quærit; ſatiſq. habet ſcire, ita ſapientib. placuiſſe. Itaque non erat, quòd tu propterea conſuleres medicos: neque enim hoc dixit, Quãquam recentibus morbis medicina nõ eſt adhibenda, ſed, Quamquam uetant ſapientes recentibus morbis medicinam adhibere. Quomodo uero intelligenda ſit, ſiquis ſcire auebit, medicos ipſos, ut te quoque uideo feciſſe, adibit.* RICC. *Rurſus auctorẽ Conſolationis nominas oratorem, quem alibi philoſophum nominaſti; qui ſi non quærat, quomodo id, quod dicit, intelligendum ſit, non'ne ſtultus exiſtimabitur?* SIG. *At, ut dixi, ſatis habet ſcire, ita*

ſapien-

sapientibus placuisse. Ricc. *Quibus sapientib. cum id non nisi insipientibus placere potuerit? Tu uero, qui profiteris te nouiße singularẽ, ut dicis, ingenij mei ubertatem, ac eximiam scientiæ copiam, næ male existimas de ingenio, ac sciẽtia mea, cum de re tam nota me putes medicos adiuisse, idq. non semel mihi exprobres. Quis enim est, qui, cum aliquantisper litteras degustauerit, ignoret id, quod uel Ambrosius Calepinus litteris consignauit, tres esse Medicinæ partes? quis non intelligit semper earum aliquam in principijs morborum conuenire? Cur tibi licuit citare Hippocratem, & non mihi? Cur egomet intelligere non potui & Hippocratem, & Platonem, & alios scriptores abs te citatos non prohibuisse simpliciter medicinam, in principijs morborum, sed tantum pharmaceuticã? quid negotij erat intelligere illam sententiã Consolationis absurdam eße? Hæccine erat tanta difficultas, ut consulendi esse medici uiderẽtur? Sed, quod me fecisse quodammodo uitio uertis, si te facere dignum iudicasses, fortasse te tam facile persuasurum eße non putasses, illam inanem sententiam ipsius Hippocratis, Platonis, & aliorum auctoritate firmari. Fortasse igitur tu magis, quàm ego, auxilio medicorum indigebas. Quòd si, ut obijcis, medicos consuluißem, & adiuissem, non'ne fecißem id, quod ars docet nostra, ut à peritis discerem, quod esse proprium artis nostræ minime uideretur? Reuoca quæso in memoriam, quæ Cicero*

sub

ſub perſona Craſſi dixit lib. 1 *.de Orat. ſi, quæ cæteris in artib. aut ſtudijs ſita ſunt, orator ignoret, tantumq. ea teneat, quæ ſint in diſceptationib. aut in uſu forenſi, tamen his de reb. ipſis, ſi ſit dicendum, eum cognoſcere debere ab ijs, qui tenent, quæ ſint in quaque re; ſi de re militari dicendum fuißet Sulpicio, eum quærere debuiſſe a C. Mario affine ſuo; ſin de iure ciuili, communicaturum fuiſſe cum Q. Scæuola; ſin de philoſophia, cum Sex. Pompeio; atque ſi conſtat inter doctos, hominem ignarum Aſtrologiæ Aratum de cælo, ſtelliſq. dixiſſe, ſi de rebus ruſticis hominem ab agro remotiſſimum Nicandrum Colophonium poetica quadam facultate, non ruſtica ſcripſiſſe; nihil eſſe impedimenti, cur non orator quoque de rebus ijs dicat, quas ad certam cauſſam, tempusq. cognoſcit. Mittamus tamen hoc, quod utcumque fuerit, parum intereſt: & inter nos fixum maneat illud, ſententiam poſitam in principio Conſolationis non ſolum imperfectã eſſe, quod, quamuis probabilis eſſet, tamen ſuam non haberet adiunctam rationem, uerum etiam eiuſmodi, ut nec probabilis, nec uera cenſenda eſſe uideatur.* SIG. *Iam dixi, oratorem id minime curare oportere. Verum ueniamus ad ſenectutem.* RICC. *Tu citius, quàm ego: quoniam citius ortus es.* SIG. *Quaſi uero neſcias minores natu poſſe etiam citius, & maiores natu tardius ſeneſcere, prout illis* κακογηρία, *his* εὐγηρία *contigerit. Vt enim* κακογηρία γηράσκει ταχὺ, καὶ λυπηρῶς: *ſic* εὐ-

γηρία habet βραδυτὴν γήρως, καὶ ἀλυπίαν. *Sed per iocum me à proposito abducis. Veniamus igitur ad materiam senectutis, et breuius, si placet, agamus.*
RICC. *Si tibi, etiam mihi.*

PRO SECVNDA CONIECTVRA, quòd in Catone, ubi laudata est senectus, nulla adhibita sit excusatio senectutis in Consolatione uituperatæ.

SIGONIVS.

ARGVMENTATVS *es, si Cicero hunc librum de Consolatione scripsißet, et senectutem tantopere uituperasset, cũ ea de re post in Catone se excusaturum fuisse, ubi ipsam senectutem à quattuor illis accusationibus defendit, quòd auocet a rebus gerendis, quòd corpus faciat infirmum, quòd priuet omnibus uoluptatibus, quòd haud procul absit à morte: &, quamuis in Dialogo Ciceronis, qui senectutem ab illis quattuor uitijs uindicauit, non Cicero fuerit, sed Cato imitatione expreßus, centum ante annos natus, quàm Cicero; tamen potuisse eum in proœmio se excusare, quemadmodum in proœmio libri primi de Orat. se excusauit, de Commentariolis suis incohatis, atque rudibus, qui*

ſibi puero, aut adoleſcenti exciderant. Illud tamen etiam, atque etiam attende, ne iſtud quidem, quod ais, ipſum efficere in proœmio potuiſſe. RICC. *Dixi Ciceronem potuiſſe ſe excuſare non ſolum in proœmio, ſed etiam in ipſo Dialogo ſub perſona Catonis, non nominatim, ſed in uniuerſum, ut diceret, in Conſolationibus ubi agitur de cōdicionibus ætatum, ſolere ſenectutem uituperari, ſed id fieri, ut cauſſæ ſeruiatur, uere autem omni laude eſſe dignam; ut ſcilicet prudens Lector, qui & Conſolationem, & illum Dialogum eſſe Ciceronis non ignoraret, quò illa uerba tenderent, poſſet animo comprehendere. Sed, quod ais ipſum efficere, quod dixi, in proœmio non potuiſſe, miror te ſic loqui. Nam, ſi licet in proœmijs* περὶ τῶν ἔξω τοῦ πράγματος *ſcribere, cur non licuerit* τὰ περὶ τὰ πράγματος *attingere, atque aliquem locum repurgare, qui dignus eſſe purgatione exiſtimetur? Tametſi enim ſcripſit Cicero, ſeparatum proœmium uitioſum eſſe, & connexum ita principium conſequenti orationi eſſe oportere, ut non tamquam citharœdi proœmium affictum aliquod, ſed cohærens cum omni corpore membrum eſſe uideatur: tamen, cum id intelligendum ſit potiſſimum de cauſſis deliberatiuis, & iudicialibus,* τῷ προαύλιῳ, *quod fit ἐν* αὐλήσει, *& eſt ſeparatum à legitimo cantu, non ſolum ſimile eſſe poteſt* τὸ τῶν ἐπιδεικτικῶν προοίμιον, παράδειγμα δὲ τὸ τῆς ἑλένης προοίμιον: *uerum etiam proœmia hiſtoriarum, ut Salluſtij in*

coniuratione Catilinæ,& in bello Iugurthino, ac quæstionum infinitarum,ut Ciceronis in prima Tusculana,& in aliis. Quoniam igitur procemia in huiusmodi quæstionibus possunt esse separata,iccirco uolumen habebat Cicero procemiorum, ex quo sæpe eligebat,cum aliquod σύγγραμμα instituerat. unde factum est, ut in libro de gloria posuerit idem procemium, quod in Academico tertio,quòd non meminisset,se illo abusum esse, ideoque cum agnouisset erratum suum, statim nouum procemium exarauerit,& Attico miserit, ut uetus desecaret, nouum agglutinaret, quemadmodum scriptum est ad ipsum Att. Quod si admittuntur quandoque procemia separata,cur fieri procemium non potest,in quo res aliqua excusetur? SIG.*Dicam,si attenderis.Si dedita opera primum uituperatio senectutis, deinde laudatio conscripta esset, tunc in procemio fieri purgatio debuisset, quia liber libro, argumentum argumento obiectum esset,quemadmodum factum est, cum Gabinius aliàs à Cicerone oppugnatus ab eodem defensus est. Sed,quoniam in Consolatione inter ærumnas humanas obiter etiam senectutis incommoda relata sunt,in Catone uero de industria senectus per Catonem à quattuor illis uulgatis criminibus liberata est,ideo non debuit fieri in procemio purgatio.* RICC.*Vide,quam legem procemiis imponas,quæ, ut ostendi, in talibus quæstionibus prorsus libera esse possunt; & tamen per te,& nouam istam do-*

ctrinam tuam uitiosa sint, si ullam contineant excusationem, nisi liber libro, argumentum argumento obijciatur. Quod quale sit, diligentius considerabis. Nam, licet liber libro, argumentum argumento non prorsus opponatur, tamen aliquid, quod fit in uno, & est diuersum ab eo, quod fit in altero, potest legitimè excusari; vt in oratore ad Brutum sic; Ego idem, qui in illo sermone nostro, qui est expositus in Bruto, multum tribuerim Latinis, uel ut hortarer alios, uel quòd amarem meos, recordor longe omnibus unum anteferre Demosthenem. & in libro de Fato sic; Quod in alijs libris feci, qui sunt de natura Deorum, itemque in ijs, quos de diuinatione edidi, ut in utramque partem perpetua explicaretur oratio, quò facilius id a quoque probaretur, quod cuique maxime probabile uideretur; in hac disputatione de Fato casus quidam, ne facerem, impediuit. SIG. *Quid? quòd illa excusatio non fuit necessaria, quia accusatio, quæ adhibetur in Consolatione, non repugnauit defensioni, quæ post suscepta est in Catone?*
RICC. *Ain tandem, non repugnauit? profecto, si repugnare, est aduersari, obsistere, contra pugnare, nescio quibus technis persuadere te posse existimes, alteram disputationem, in qua senectus uituperatur, accusatur, & misera, atque infortunata ostenditur, non repugnare alteri, in qua senes laudantur, defenduntur, & non miseri, nec infortunati ostenduntur, de quo quia in disceptationibus*
meis

meis plura dixi,quàm quæ hic repeti debeant, nihil mihi aliud addendum arbitror, nisi me id, ut alia, litterarum studiosis iudicandum relinquere. SIG. Quæsiuisti,quo ego tandem modo probaturus sim,Ciceronem in Consolatione sua tanta senectutis incommoda persecutum esse, cũ id haud aliunde appareat, & Plinius cum ceteras ætates ærumnosas afferret, unam tamen hanc senilẽ omiserit. Ergo, nisi probauero singula,quæ sunt in hoc libro,fuisse in Consolatione Ciceronis,caussa cecidero? si probaro,tum demum ineptæ reus imitationis ero? RICC. Cur tibi potius uis credi,senectutem in Consolatione uituperatam esse affirmanti sine ulla probatione, quàm mihi neganti? Id quod licet probares, ob alia tamen multa non tu ineptæ reus imitationis per me esses, cuius nunquam me esse accusatorem professus sum: sed ab illis,qui tam multas & rerum, & uerborum sordes Ciceroni tribuunt, per me Cicero ex instituto meo defenderetur. SIG. Nonne satis id tibi argumenti uidetur, quòd Plato in Axiocho, cum item de contemnenda morte dissereret, ætatum, ut hic, singularum miserias persequens, summas ipsius quæque ingrauescentis ærumnas exposuit. quas Plinius non attigit, ne in re clarissima laboraret. RICC. Modo nominasti Platonem in Axiocho, modo Aeschinem. Sed id nihil ad rem. Dico autem non ualere argumentum,quia in Axiocho senectutis ærumnæ expositæ sunt, etiam id factum

eſſe in Conſ. Ciceronis, cum aliqua ſenectus bona eſſe poſſit, qualis illa, quam Ariſt. inter partes felicitatis εὐγηρίαν appellat, & non omnis ſenectus ſit mala, quod tamen in iſta Conſolatione conſolationis indigente, tanquam certiſſimum ponitur. Quæ uera cauſſa fuit, quamobrem Plinius, ubi miſerias hominum recenſuit, nullam ſenectutis habuerit mentionem, & non ea, quam tu affers, quia in re clariſſima ſibi non eſſe laborandum exiſtimauerit. Cum enim alias quoque res clariſſimas narrauerit, ne hunc quoque prætermiſiſſet, quia clariſſima eſſet: ſed prætermiſit, quia ſenectutem per ſe non eſſe miſeram iudicauit. SIG. *Sentias tu, quidquid uelis: ego quoque idem faciam.*

PRO TERTIA CONIECTVRA, quòd multa ſint non ſolum aliunde ſumpta, & paulliſper immutata, ſed etiam plerunq. deprauata.

SED *expone deinceps, quæ tu tertio loco poſuiſti.* RICC. *Is eſt, quòd multa, ut hiſtoriæ, fabulæ, uerſus, ſententiæ, ſint aliunde ſumpta, & paulliſper immutata cum magna plerunque deprauatione.* SIG. *Tu Ciceronē multa repetijſſe ſcripſiſti: ego pluribus allatis exemplis monſtraui, id rectiſſime factum eſſe.* RICC. *At*

qui non fuit illis tam multis opus: neque enim ego hoc negaui. SIG. *Addidisti multa fuiße leuiter immutata: at docui quoque, eundem alijs quoque in libris commutata multa repetijsse, &, cũ idem argumentum fuerit Consolationis, & Tusculanæ, recte eadem utrobique, uel paullulum uariata tractasse.* RICC. *Vide, utrum hoc sit contra me, qui magis locorum spectaui deprauationem, an potius contra te, cum repugnet illi admirabili ingenij amplitudini, ac singulari uerborum copiæ, quam uel ipso Cicerone ab inferis excitato expreßisti, ut, quod factitare Demosthenem obseruasset, qui, ut tu locutus es, eademmet uerba, quoties apte caderent, adhiberet, id fere nunquam ipse faceret; quod & res miram ingenij tenuitatem, & nimiã uerborum inopiam indicaret. quam repugnantiam aliàs notaui.* SIG. *Habeo, quid respondeam, si uelim, sed contendisti in Cons. multa esse deprauata.* RICC. *Hoc scilicet robur est argumentationis meæ.* SIG. *Velim, ut ea perpendamus. Huic autem quæstioni satisfacere cumulate non possum, nisi hoc mihi maxime necessarium præsidium comparem, ut Ciceronem ijsdem, quæ tu infers, criminibus se obstrinxisse in alijs quoque suis monumentis ostendam, atque id ualere præcipue ad partum hunc legitimum ostendendum existimem. Etenim siquis aliquem alicuius filium esse iccirco abnueret, quòd pater integer esset, filius autem fortasse aut pedum, aut oculorum uitio laboraret; ego, si*

ad me eiusmodi caussa delata esset, cum alia, tum hoc in primis afferrem, eundem patrem alios quoque eiusmodi aut claudos, aut lusciosos liberos suscepiße, meque putarem præclare operam meam nauasse. R i c c. *Dij immortales, quàm sæuum est telum hoc, quod tibi paras, ut non possis scriptorem eum, quem tu ipse incognitum appellas, id est, simulatum Ciceronem sanare, nisi uerum ferias Ciceronem. Quod faciunt quoque tecum quidam amici tui, uiri clarissimi, ut adulterinum Tullium plus nimio, atque indigne defendentes, germanum accusent. Ego igitur, qui in hominem incognitum inuehor, & cognitum defendo, accusator nominabor: uos uero, qui cognitum accusatis, & incognito (si non uobis, at certe alijs) tantopere fauetis, eritis defensores? Sed ueniamus ad deprauata.* S i g. *Expone ista.* R i c c. *Ordiar ab historijs. In Tusc. scriptum est, Decium patrem pugnasse cum Latinis, filium cum Etruscis, nepotem cum Pyrrho: in Consol. Decios pugnaße cum Latinis, cum pater tantummodo decertarit.* S i g. *Sic alibi quoque locutus est, ut docui, Cicero, ut cum de Deciorum patris, & filij deuotione dissereret, Latinos tantummodo nominarit.* R i c c. *At operæ pretium est uidere, quomodo docueris: atque interim cauebimus, ne tuo telo Ciceronem offendas.* S i g. *In libro secundo de Finib. scripsit sic; P. Decius, cum se deuoueret, &, equo admisso, in mediã aciem Latinorum irrueret, aliquid de uoluptatib.*

suis

ſuis cogitabat? & paullo poſt; Quod quidẽ eius factum niſi eſſet iure laudatum: non eſſet imitatus quarto conſulatu ſuo filius; neque porro ex eo natus, cum Pyrrho bellum gerens, cecidiſſet in prœlio, ſeq. è continenti genere tertiam uictimam Reip. præbuiſſet. RICC. Non eſt locus ſimilis. Nam Cicero de Finib. tres Decios tripliciter indicauit; patrem, Cum ſe deuoueret, & equo admiſſo in mediam aciem Latinorum irrueret: filium, Quarto conſulatu ſuo: nepotem, Cum Pyrrho bellum gerens. Simulator uero ſimpliciter dixit, Decios cum Latinis pro patria dimicantes ſeſe hoſtium telis obieciſſe. Itaque Cicero non errauit: ſimulator uero errauit. Vides'ne telum tuum contra Ciceronem nihil adhuc ualere? SIG. In Tuſc. ubi tres deuotiones, patris, filij, nepotis expreſſit, tria etiam nomina hoſtium protulit, Latinorum, Etruſcorum, Pyrrhi: cum tamen commodius pro Etruſcis Gallos reponere potuiſſet, quòd Decius filius cum ſolis Gallis, Liuio teſte, conflixerit. RICC. Tametſi Decius filius in Etruria, nõ cum Etruſcis, ſed cum Gallis pugnauit: tamen, quia in Etruria illud bellum Samnites, Galli, Etruſci, & Vmbri contra Romanos communibus armis gerebant, non eſt mirum, ſi Cicero pro Gallis nominauit Etruſcos, apud quos illud ipſum bellum gerebatur. SIG. Scite. ergo, quoniam Cæſar pugnauit cum Pompeio in Macedonia, pugnauit cũ Macedonib. RICC. Non eſt ſimile. Nam Galli, &

Etruſci

Etrusci arma inter se coniunxerunt, & bellandi societate coniuncti erant, ut quodammodo, quod contra illos gerebatur, etiam contra hos geri uideretur. Nam sic Pompeius, & Macedones. Quæramus igitur, quomodo Ciceronem excusemus, nõ quomodo reprehendamus. Addidisti in orationibus tuis, fortaſſe eſſe mendum librarij, ut legi debeat Decius, non Decij. Ego respondi, sequentia uerba non congruere, si legatur in hunc modum; Decius cum Latinis pro patria dimicantes sese hostium telis obijciebant. SIG. *Si hoc non placet, exerceo rursus telum meum, ac dico, non procedere: Hic liber mendosam aliquam habet historiam: ergo non est Ciceronis: quia nullus est ferme liber Ciceronis, in quo non eiusmodi aliquid hæreat labis. exempli gratia, ut in secunda mea oratione dixi, duo duces cum Antiocho Rege Syriæ depugnarunt, Acilius Glabrio, qui Catone uiro consulari legato ascito ipsum è Græcia depulit, & L. Scipio, qui fratre Africano in Asia debellauit, teste Liuio, & ceteris sine ulla controuersia omnib. Cicero uero in libro de senectute Catonem Tribunũ militarem cum Glabrione fuiſſe, pro Murena in Asia cum L. Scipione uersatum eſſe prodidit, nimirum eo deceptus, quòd Scipio Glabrionem exceperit* RICC. *Quid est accusare, si hoc nõ est? At, quemadmodum non uidetur ualere hoc argumentum; Hic liber mendosam ex aliqua parte habet historiam, ergo non est Ciceronis: ita hoc ualere potest;*

test; Hic liber non unam aliquam, sed multas habet mendosas historias, & non solum historias mēdosas, sed multa alia & in reb. & in uerbis uitiorum genera, ergo Ciceronis existimari non debet. S I G. *Dum auctor Consolationis Scipionem dixit occubuisse in Hispania, cum Scipiones dicere debuisset, quis non uidet id aut librarij uitio, aut pro Ciceronis arbitrio factum? neque enim, quia Scipionem dixit, alterum exclusit.* R I C C. *Prætextus librarij multos adiuuat. Quodnam autem arbitrium fuit Ciceronis, ut, cum diligens fuerit lib. 3. Officiorum, & in Catone, in Scipionib. commemorandis, quos fortes uiros appellauit, & dixit iter Pœnis, uel corporibus suis obstruere uoluisse: in Cons. autem sua ea usus sit negligentia, ut unū Scipionem nominauerit?* S I G. *Si Gracchum præterijt, qui in Tusc. nominatus est, fortem uirum in uno præterire, in altero nominare, non est mendosam historiam adhibere.* R I C C. *Non dixi esse mendosam historiam adhibere: sed negligentiam. Verba mea sunt: Gracchum præterijt non sine negligentia.* S I G. *Si hæc tu hunc scribentem audire non potes, quo tandem modo Liuium æquo legere animo potes? qui libro 34. L. Valerium Tribunum pl. sic contra Catonem loquentem induxit, ut se Origines eius aduersus eum reuoluturum esse denunciarit; quas constat Catonem non solum ante consulatum non confecisse, sed uix post annos 40. id est, extrema iam ætate instituisse. quod & Pro-*

bus

bus in uita prodidit, & ipse apud Ciceronem de se paucis ante mortem diebus testatus est, inquiēs: Septimus mihi Originum liber est in manibus. Quod uitium si imitator hic concepisset, quas tu bone Deus strages huius libelli etiam me probante fecisses? RICC. *Longe fuge: telo suo hic petit omnes. Ergo non satis erat Ciceronem accusare, si non etiam Liuium accusares? Verum de eo post uiderimus. Colligo tamen ex ista tua accusatione, quòd Ciceronem auctorem Consolationis non nominas, sed imitatorem quendam.* SIG. *Iam ueniamus ad fabulas.* RICC. *Veniamus. Et, quoniam nihil fere noui attulisti: sed tantum expressisti, te non deteriora putare, quæ ego praua, & deprauata esse ostendi: sat habebo dicere, me longe à te discrepare, quòd melius in Tusc. quàm in Cons. dictum esse arbitrer. In Tusc. sic; Fertur etiam de Sileno fabella quædam, qui, cum à Mida captus esset, hoc ei muneris pro sua missione dedisse scribitur, docuisse Regem, non nasci hominem longe optimum esse, proximum autem quàmprimum mori. In Cons. Sileni quæ fertur fabula idem certe confirmat, qui captus à Mida missionem doctrina redemit. docuit autem Regem, nunquam nasci optimum esse, sed celeritate mortis proximi accedere. Nolo hic repetere probationem meam, quæ omnib. est in promptu, ex qua illud melius, hoc deterius esse, satis apparere potest. Tantum dico, cum conatus sis ostendere doctrinam quandoque accipi pro*

ipso docendi actu, sumptis auctoritatibus à Mario Nizolio, quas ego quoque uideram, me illud potissimum spectasse inter cetera, quòd pro uerbo Docuisse positæ sint duæ uoces, Doctrina, & Docuit. quod meliusne, an peius sit, alij iudicabunt. SIG. *Alias persequere fabulas.* RICC. *In Tusc. Simile est quiddam in Consolatione Crantoris. ait enim Terinæum quendam Elisium, cum grauiter filij mortem mæreret, uenisse in Psychomantium quærentem, quæ fuisset tantæ calamitatis caussa: huic in tabellis tres huiusmodi uersiculos datos;*

Ignaris homines in uita mentib. errant.
Euthymus potitur fatorum munere læto.
Sic fuit utilius finiri ipsiq. tibiq.

In Consf. sed Crantor noster patri filij mortem ægerrime ferenti responsum ait datum in Psychomantio filio suo bene, beateq. esse, utiliusq. futurũ fuisse, si etiam pater pari ratione fatis concessisset. Hoc quidem dixi breuius esse, sed non elegantius, ubi etiam de Latinitate, nedum elegantia dubitatur: illud uero illustrius, dilucidius, suauius. SIG. *Ego, & si de re leui hæc est dissensio, tamen quæro, quod tu nomines elegans? sanè, ut exposuisti, illustre, dilucidum, suaue. & quidem elegantiã Rhetores nominant, cum Latine, & plane dicimus. Latine, id est, emendare: plane, id est, dilucide, atque aperte, quod uerbis præcipue consequimur usitatis, & proprijs.* RICC. *Non ignoro hoc esse præceptum auctoris ad Herennium lib. 4. ubi*

ſic legitur: Elegantia eſt, quæ facit, ut unumquodque pure, & aperte dici uideatur. Hæc diſtribuitur in Latinitatem, & Explanationem. Latinitas eſt, quæ ſermonem purum conſeruat ab omni uitio remotum. Explanatio eſt, quæ reddit apertam, & dilucidam orationem. Ea comparatur duab. reb. uſitatis uerbis, & proprijs. Hæc ille. qui fortaſſe tecum ſignificantius nominaſſet puritatem, quàm Latinitatem, ut præceptum commune eſſet omnibus linguis, & non uni Latinæ, ac neceſſe non eſſet noua uocabula ſubintelligere, Hebraicitatẽ, Græcitatem, & alia ſimiliter. Demetrius uero Phalereus latius declarat γλαφυρὸν λόγον, *id eſt, elegantem, ornatam, ac omni uetuſtate refertam orationẽ, ac complectitur non ſolum uſitata, & propria, ſed etiam nitida, & omnibus modis uenuſta.* SIG. *Cur elegantior uox eſt fabella, quàm fabula?* RICC. *Quia nitidior.* SIG. *At non quæ nitidiora, ſed quæ uſitatiora, & elegantiæ pleniora.* RICC. *Spectaui Phalereum, non iſtum tuum auctorem ad Herennium. Sed, quando me ad eius doctrinam uocas, ne ab eo quidem diſcedam. Nonne primum genus elegantiæ requirit Latinitatem?* SIG. *Sane.* RICC. *At minus Latine locutus eſt: dixit enim Filio ſuo, pro eius.* SIG. *Quæſtio eſt hæc ſatis inter Grammaticos agitata. uerum ego unum tantum aduerſus te reuoluam exẽplum Ciceronis ad Att. Cõſules flagrant infamia, quòd C. Memmius candidatus pactionem in ſenatu recitauit,*

citauit,

citauit, quam ipse suus competitor Domitius cum consulib. fecisset. Etenim, si tu ipse exponis, Suus, id est, proprius sui ipsius C. Memmij competitor, cur non item hic potes interpretari, Filio suo, bene, beateq. esse, Suo, id est, proprio sui ipsius patris? RICC. *Quia, cum pronomen Suus sua suum, cum supposito debeat conuenire, suppositum illius loci ad Att. est C. Memmius, & iccirco interpretandũ est, suus competitor, id est, proprius sui ipsius C. Memmij competitor: in loco autem Consolationis suppositum est Crantor noster, ut, si legatur Filio suo, interpretandum sit proprio sui ipsius Crantoris. Alterum genus elegantiæ uerba postulat usitata, & propria. At illud, Fatis concessisset, minus usitatum est, maxime apud Ciceronem, qui nunquam eo dicendi genere usus est. Itaque uides, quo modo ego hoc, quàm illud, minus elegans esse intellexerim.* SIG. *Transeamus ad uersus,* RICC. *In Tusc. Nec tam flebiliter illa canerentur;*

Hæc omnia uidi inflammari;
Priamo ui uitam euitari:
Iouis aram sanguine turpari.

In Cons. Hinc illa miserabiliter decantata;

Hæc omnia uidi inflammari:
Priamo ui uitam auferri:
Iouis aram sanguine turpari.

Mutata est uox Euitari in uocem Auferri: & locus est deprauatus. SIG. *In quo tandem hæret hoc uitium, in significatione, an in usu? sanè dices in*

neutro.

neutro. RICC. *Immo in significatione, quia significantius est, Vitam euitari, id est, non uitā reddi, quàm uitam auferri; & adhibere minus significans pro significantiori, nihil aliud esse, nisi deprauare intelligo, Præterquàm quòd, ut aliàs dixi, tollitur pulchritudo similiter desinentium, si dicatur auferri; & uerbum Euitari grauius est, quod quandam redolet antiquitatem.* SIG. *Afferendus est antiquorum usus, ut odorem hunc hauriam.* RICC. *Haurire potes ex eo, quòd est uox ex Hecuba antiqui Ennij, propter antiquitatem quidem nostris temporibus inusitata, sed tamen testimonio Ciceronis tribus in locis confirmata, non solum in prima Tusc. sed etiam in 3. & in lib. 3. de Orat. ut dubitare non debeamus, quin Ennius ea usus sit, & quin auctor Consolationis eam fortaße non intelligens mutare ausus sit.* SIG. *Age nunc expone sententias, quas corruptas putas.* RICC. *Tam multæ sunt, ut, si omnes persequi uelim, non facile orationis exitum inueniam.* SIG. *Ego edā unam emendatius ex Apologia Socratis expressam in Cons. quàm in Tusc. cuius caussa tu prorsus hanc Consolationem explodis. Sic scriptum est in Cons. Quòd si morte sensus extinguitur, &c. sin migrationem esse uolumus in eas oras, &c. In Tusc. uero: Quòd siue morte sensus extinguitur, &c. Sin uera sunt, quæ dicuntur. Quis enim Latine dixit unquam, Siue, Sin? Quis contra non dixit, ut hic, Si, Sin? Quod cum ita sit, quid est, quod huic*

Com-

Commentario tam acriter oblatres? Ricc. *Omnia tolerabiliora sunt, quàm hoc, quòd Sigonius, quamuis Sigonius, uel ipsum Ciceronem repreheudere de parum emendata audeat elocutione. Sed, παῤῥησιάσομαι γὰρ πρὸς σε, quãuis Sigonius multum ualeat in lingua Latina, quid tamen est Sigonius ad Ciceronem? Ergo prauum imitatorem Ciceroni in linguæ candore præferre audes, cui ne dignus quidem foret, qui matellam porrigeret?* Sig. *Eiusmodi ingenij illud quoque in primo iudicio, hunc ad cunnum natum hominem esse.* Ricc. *Si tam sæpe rem turpissimam elocutione sua repræsentat, quid aliud dicendum est? quem tu non solum excusas, sed etiam frequenter imitaris, ut cum dixisti in prima oratione: Cum negocijs ipsis: in secunda; Cum nostris necessarijs; in isto Dialogo tuo; Cum non ex eadem artium ambæ officina prodierint: & alibi sæpe similiter. Cũ autem possint ea sufficere, quæ ad Ciceronẽ a tuo sæuissimo telo in secunda mea disceptatione attuli defendendum, cur dicor oblatrare, qui furem nondum uidens non oblatro, sed te Ciceroni oblatrantem, quantum possum, reprimo.* Sig. *Quid? an tu Liuianam uerbi huius tralationem nobilẽ non agnoscis, qua Catonem dixit Africani magnitudinem allatrasse? an te maiore Scipione maiorem fingis? nam, si despecto Liuio similitudinem quæris, quid potest esse similius? ut enim canes allatrãt ignotos, sic tu scriptorem incognitum arguis.*

ut illi reclamant furibus, sic tu imitatori, id est, furi alienæ industriæ maledicis. sin autem hoc respon so facetus esse uoluisti, næ tu incassum fecisti, quia risum ex alieno, & quidem notissimo ioco quæsisti. RICC. *Scio scriptum esse apud Liuium lib. 48. ad hunc modum; Morte Africani creuere inimicorum animi, quorum princeps fuit M. Porcius Cato, qui uiuo quoque eo allatrare eius magnitudinem solitus erat. Ibi commemoratur Cato tamquam inimicus Africani, & obtrectator, idcircoq. ei tribuitur illa, quā nobilem appellas, allatrādi translatio. Sed, quoniam tam nobilis est, non uerebor eam tibi quoque tribuere, qui allatras Ciceronis magnitudinem, mihiq. tributam aspernabor, qui in maledicendo prædicationem, nobilitatemq. despicio. Nec me maiore Scipione maiorem fingo, etiam si tu mihi quoque in hac re tamquam Scipioni maiori Cato maior oblatres, pro quo temere te Scipionem maiorem uideo nominasse, non enim Scipio, sed Cato allatrabat. Nec Liuium despicio, ut tu, qui præter caussam modo eum reprehendisti. Quòd, si, ut canes allatrant ignotos, sic ego tibi uideor scriptorem incognitum allatrare, (quem modo Ciceronem esse contendis, modo scriptorem incognitum confiteris, ut, quid sentias, tu te nescire profitearis) uide, ne tu appellari non solum canis, sed etiam rabidus canis congruentius possis, qui nullam distinctionem adhibes personarum, & notos quoque allatras, & mordes. Qua in re ea altera*

ra eſt ſimilitudo, quod, quemadmodũ, auctore Luciano, quos rabidus canis momorderit, non ſolum ipſi rabie agitantur, ſed uim etiam retinent eundē imprimendi morſum; unde fit quædam rabidorum catena: ſic, quos tu ſuperiore proxima æſtate, quo tempore canum rabies peſtifera in primis homini eſt, opinionis tuæ prauitate quaſi rabie infeciſti, illud tuum in vulgus iactans, AVT CICERONIS, AVT CICERONE MAIORIS, *alios ita infecerunt, ut, qui talem rabiem curet, diuinum quid habere iudicandum ſit. In te igitur fortaſſe Græcorum quadrat prouerbium,* δῆγμα κυνὸς λυττῶντος. *Quod addis, ut canes reclamant furibus, ſic me imitatori alienæ induſtriæ reclamare, id apertius facerem, ſi furem uiderem, & hominem agnoſcerem. obiurgarem enim, quòd ſe uellet pro Cicerone uenditare, & ab incepto deterrerem. Cumque abs te reprehendar, quòd alieno, et quidem notiſsimo ioco uſus ſim, immerito me reprehendi arbitror, quia in pręceptis eſſe non uideo, Vt ab alienis, & notiſsimis iocis caueamus; quemadmodum ne tu quoque indignum iudicaſti, alieno, & trito prouerbio uti, Sus Mineruam, & alijs ſimiliter. Satis igitur patienter illam tuam oblatrandi tuleram mentionem. Sed, quoniam me rurſus inſtigaſti, patere tu quoque me ſic, quamuis inuitum, reſpondiſſe, & recordare eſſe in præceptis noſtris,* διαβάλλειν τὸν διαβάλλοντα. *Quid autem ais de locis Mureti imitatione expreſsis?*

SIG. *Haud quaquam faciam, quod ante feci, ut Ciceronem à mortuis excitem, qui te acrius hæc dicentem obiurget, ac Muretum à se sumpsisse ostendat. nam uideo te grauiter illud tulisse. Verum ut Cleanthes quondam à magistro suo defecisse cō discipulum audiens, terra pede percussa dicam;*

Audis'ne hæc Amphiarae, sub terram abdite?

RICC. *De tribus locis putas Muretum sumpsisse duos ex ista Consolatione, quam tamen ipse affirmauit, ut dixi in prima mea disceptatione, exercitationem esse iuuenilem, & paruifaciendā. Eundem arbitraris in tertio loco imitatum eße Ciceronem de finib. quod ne ego quidem negaui; ita tamen, ut auctorem Consolationis non Ciceronem de finib. sed Muretum imitatione expresſiße, mea disputatione confecerim, de quo tertio loco est tam uerum, quàm quod uerisſimum, te parum amice miras mihi tragœdias excitasse, ut etiam Ciceronem ab inferis excitatum contra me loquentem induxeris. quod tuum institutum nunc quoque retinens, quemadmodum Cleanthes cōtra Heracleotem Dionysium condiscipulum, cum pede terram percusſisset, uersum ex Epigonis dixisse in 2. Tusc. commemoratur; Audisne hæc Amphiarae sub terram abdite? Zenonem significans, à quo degenerare illum dolebat: sic tu contra me, terra pede percussa, eundem uersum protulisti, Ciceronem significans; cui tamen uter nostrum sit amicior, apparet, cum tu eius manifestus sis accusator, ego defensor.*

fensor. Itaque si te inclamantem audiret, animaduertens te non solum absurdissimam Consolationem sibi tribuere, sed etiam multa errata obijcere, & multa probra inferre, instar Homerici Achillis, quereretur hoc, ut opinor, modo;

Corq. meum penitus turgescit tristib. iris,
Cũ decore, atq. omni me orbatũ laude recordor.

Atqui non est, Sigoni, cur Ciceronem inclames, si ipse non est istius Consolationis auctor, sed alius incognitus scriptor.

PRO QVARTA CONIECTVRA, quòd inserta sint fragmenta eodem ordine, quo à fragmentorum inuestigatoribus edita sunt, & quibusdam aucta, atque in quibusdam deprauata.

SIGONIVS.

SIGONIVM *diuinare potuisse negas. Ne ipse quidem tale de se aliquid profitetur. Neque enim se diuinasse ait, sed ratione duce uerum quædam quasi per uestigia coniecisse.* RICC. *Si diuinasse te non profiteris, tam acriter non foueres ordinem à te excogitatum, tãquam diuinitus afflato: qui qualis sit, aliàs considerabimus.* SIG. *Immo nunc. Adhuc enim caussam alienam defendi, quoad potui: nunc mea mi-*

hi erit tuenda, quæ, ut sentio, non aperte, sed occulte quasi quibusdam cuniculis oppugnatur. Ricc. *Nonne pollicitus es, te ad ultima mea non responsurum? cur ergo ad hoc uis respōdere, quod in ultima disceptatione mea obieci?* Sig. *Vt me ipsum defendam.* Ricc. *Te non oppugnaui, nec ordinem tuum damnaui: sed illis, qui nullum aliū ordinem seruari potuisse dictitabant, ostendi potuiße. Quod ut uerum esse intelligas, audi, quid in illa quarta disceptatione mea dixerim. Cum enim explicassem primam, secundam, & tertiam medicinam, à Cicerone ipso traditam, ita subiunxi: Hāc triplicem medicinam mihi uerisimile est à Cicerone conformatam fuiße, sumpto exemplo ex eius ipsius Consolatione, antea conscripta: in qua primum uidetur tractasse primam medicinam, ut doceret mortem esse potius bonum, quàm malum, ea potissimum ratione, quæ in prima quoque Tusc. mirabiliter ornata est, quia animus sit immortalis. hæc enim est Ciceroniana ratio pluribus in locis usurpata, qua probatur, mortem esse bonum: deinde adhibuisse alteram medicinam, ut communem uitæ condicionem deploraret, à cuius malis abduci bonum esset, & suum quoque casum multorum clarissimorum uirorum exemplo mitigaret: postremo tertia medicina usum esse, ut officium suum mærendi, & lugendi ad filiæ conuerteret consecrationem. Ego profectò hunc ordinem seruassem in ipsis Consolationis fragmentis ordinādis; atque,*

atque, si in fingenda huiusmodi Consolatione iniuria temporum amissa me exercuissem, eundem ex præscripto Ciceronis retinuissem; ac primum de immortalitate animorum disputassem, quod sine ullo meo dubio est talis disputationis fundamentum, & pertinet ad primam medicinam, ut demonstretur mortem non esse malum, sed bonum: deinde de miserijs hominum, quæ ad secundam medicinam uidentur attinere: postremo de consecratione filiæ, quæ officium spectat mærentis, & lugentis. Auctor autem istius Consolationis ordinem seruauit Sigonianum, sanè ingeniosum, egregium, et præclarum, (non enim damno) sed non necessariũ, ut primum de misera hominum condicione, deinde de animorum immortalitate, postremo de consecratione Tulliæ disputaret. Hæc ego ibi ad uerbũ. SIG. *At quomodo ad hanc tu potuisti opinionem delabi, cum deploratio miseriarum ex eo Crantoris loco accepta sit, ubi homines luendorum scelerum caussa natos significauit, Lactantius autẽ auctor sit, Ciceronem in principio Consolationis illã sententiam usurpasse?* RICC. *Ad hanc opinionẽ ueni, posteaquam præscriptum Ciceronis de triplici medicina consolandi animaduerti, & obseruaui, quænam ex sententia ipsius Ciceronis esset prima, quæ secunda, & quæ tertia; ac uidi, qua ipse ratione probare soleret mortem esse potius bonũ, quàm malum, quæ prima est medicina. Illam uero sententiam, quam ex loco Crantoris acceptam es-*

se dicis, Lactantius citat sine ulla Crantoris mentione. Sic enim ait; Quæ ignorantia effecit, ut quosdam dicere non puderet, iccirco nos esse natos, ut scelerum pœnas lueremus. & paullo infra; Quid Ciceroni faciemus? qui cum in principio Consolationis suæ dixisset, luendorum scelerum caussa nasci homines, iterauit id ipsum postea, quasi obiurgans eum, qui uitam non esse malis plenam putet. Neque uero illa sententia me impedit, quominus putem in prima parte Consolationis potuisse de animorum immortalitate tractari: potuit enim pertinere ad declarandam ipsam animorum immortalitatem ex Pythagoreorum doctrina, qui cum dicerent luendorum scelerum caussa nasci homines, constituebant migrationem animorum ex corporibus in corpora, & hoc modo animos esse immortales putabant, qui luendorum scelerum caußa ex corporibus in corpora migrarent. Fieri enim illa migratio dicebatur, ut scelera luerentur. Quod tu quoque sensisti, cum, cur uocem Quasi adieceris, quam imitatorem à te sumpsisse notaui, aperuisti his uerbis: Dices, si ergo Lactantius Quasi non adiecit, cur Sigonius addidit, cum dixit, Miserias hominum mihi uidetur deplorasse, qui quasi luendorum scelerum caussa in hanc uitam prodierint. quæris, quamobrem? nempe, ut doceret, se migrationem illam animorum ex corporibus in corpora non probare, quam illi constituerunt, qui homines luendorum scelerum caußa nasci

sci dixerunt.neque enim cum fide Christiana consentit,ut plurib.Lactãtius in eõdem loco dißeruit. Hæc tu in secũda oratione. Quare uides,illam luẽ dorum scelerum mentionem factam fuiße, ut animorum declararetur migratio,id est,ipsa ex mente Pythagoreorum immortalitas. SIG. *Quomodo putes,te aliter hoc tempore facturum fuisse iactare,cum alias in Commentario tuo de historia pag. 64.scriptum ita reliqueris? Cicero in Consf. miserijs hominum deploratis,leuissime omnia esse ferenda ostendit, ac de æternitate animorum, & de filia inter deos consecranda disputauit. ita ut ordinem ipsum Sigonianum ex omni parte probaris?* RICC. *Probaui, quia nimium Sigonio credidi.scripsi enim illa, cũ didicissem ex tuo in Fragmenta Commentario: sed re nunc penitus,diligenterq. perspecta,illa ipsa fortasse mihi sunt dediscenda.* SIG. *Fac Ciceronem potuisse, ut tu uis, commodius distribuere, num iccirco quoties aliquid tibi melius dici potuisse ab eo reperies,toties librum illum Ciceronis auctoritate mulctabis?* RICC. *Minime uero: sed nunc mulctabo, cum ex præscripto ipsius Ciceronis aliter ab eo fuisse factum mihi constiterit,ut de Consf.uidetur constare.* SIG. *An uero, qui oratorem, atque officia eius nuper maledictis multo acriorib. prosciderunt, eos libros propterea Ciceronis esse negarũt?* RICC. *Si talia habuissent argumenta in eos libros, qualia ego in hunc habeo, etiam si ea tu magis maledicendo diminuas,*

minuas, & quasi næuos, ac crepundia floccifacias, quàm reuera refutes, idem fortasse fecissent, quod ego nunc facio. SIG. *Noli tua ista saniora ad corrigendum non minus prudentiæ, quàm eloquentiæ parentem consilia adhibere, nequis te forte parum sano esse consilio putet.* RICC. *Noli tua auctoritate ad fouendum non minus imprudentiæ, quàm infantiæ auctorem uti, nequis te forte imprudentem, & prauo esse iudicio existimet.* SIG. *Non sit Cicero, quia Sigonij auctoritatem, iudiciumq. secutus est: ergo Cicero erit, si quod fragmentum Ciceronis expresserit, quod non præmonstrarit Sigonius. At, si hoc fateris, prout fateri necessario debes, habemus, quod uolumus.* RICC. *Negaui aliàs istam tuam necessariam consecutionem, & cur negauerim, aperui. Sed quænã sunt ista fragmenta in Cons. expressa, & à Sigonio non præmonstrata?* SIG. *Vt illud, quod Seneca citauit, nec certi loci notatione insigniuit hoc modo; Gladiatores, ait Cicero, inuisos habemus, si omni modo uitam impetrare cupiunt: fauemus, si contemptum eius præ se ferunt.* RICC. *At Seneca hausit non ex libro Consolationis, sed ex oratione pro Milone, ubi sic legitur: In gladiatorijs pugnis timidos, & simplices, & ut uiuere liceat, obsecrantes etiam odisse solemus: fortes, & animosos, & se alacriter ipsi morti offerentes seruare cupimus.* SIG. *Qui tandem in mentem tibi uenit hoc affirmare? nonne uides uerba omnia inter se dis-*

cre-

crepare? Senecam uerò cum dixit, Gladiatores, ait Cicero, uerba se prolaturum eius innuisse? ut Cicero in Catone: Etenim, ut ait Homerus, ex eius lingua melle dulcior fluebat oratio. Ricc. *An uero non affirmabo, quod uerissimum debet existimari? Ergo habemus locum certum, unde sententiam ductam esse, dici potest, & quidem clarum, & apertum nobilissimæ orationis Milonianæ, & eam incertæ isti Consolationi assignabimus? Verba enim discrepant, quia Seneca sententiam Ciceronis suis uoluit uerbis exprimere. Sententia uero eadem est. Nam Cicero ait: In gladiatorijs pugnis: Seneca, Gladiatores. ille, Timidos, & supplices, & ut uiuere liceat, obsecrantes: hic, Si omni modo uitam impetrare cupiunt. ille, Odisse solemus: hic, Inuisos habemus. ille, Fortes, & animosos, & se alacriter ipsi morti offerentes: hic, Si contemptum eius præ se ferunt. ille, Seruare cupimus: hic, Fauemus. Quòd si uerba Senecæ uis esse prorsus Ciceronis ex Consolatione, cur uerba Consolationis putas esse quoque Ciceronis in quibus non nulla mutatio facta est? Inuisos habemus, populus Rom. inuisos habet: Fauemus, Fauet ijs: Si omni modo, Qui omni modo: Si contemptum, Qui contemptum. Si hanc mutationem toleras, & tamen sententiam Ciceroni tribuis, cur etiam ferre non debes mutationem factam à Seneca, & nihilominus tribuere sententiam Ciceroni pro Milone, ut uere est?* Sig. *At Seneca cum di*

xit Gladiatores, ait Cicero, uerba se prolaturum esse innuit. RICC. *Cur non potuit solam sententiam innuere?* SIG. *Simile est, quod legitur apud Ciceronem in Catone.* RICC. *Homeri uerba sunt lib. 1. Iliadis de Nestore;*

τοῦ καὶ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέεν αὐδή.

Verba Ciceronis sunt Homeri sententiam exprimentia;

Ex eius lingua melle dulcior fluebat oratio.

Possunt citari eadem uerba: potest etiam citari sententia mutatis uerbis. Quod ita clarum est, ut probatione non egeat. Quare ualde mirandum est, te alioquin in Ciceronis scriptis exercitatissimum, eius notissimam sententiam pro Milone non solum inter incerta Ciceronis fragmenta enumerasse, uerum etiam postea esse locum Consolationis existimasse, &, quamuis locus Milonianæ sit tibi in memoriam reuocatus, tamen adhuc, ne uidearis de sententia deiectus, quod in alijs multis facis, de eo contendere. Sed alia noua fragmenta, si qua habes, quæ auctor Consolationis expressit, & tu non præmonstrasti, persequere. SIG. *Hoc, quod attuli, satis eße potest.* RICC. *Immo id, ut ostendi, nihil te adiuuat. Quid? nonne alterum commemorabas à Petrarcha citatum?* SIG. *De eo nihil dico amplius.* RICC. *Recte facis. satis enim monstraui illa uerba Petrarchæ in libro decimo Senilium non esse fragmenta Consolationis. Videsne igitur, quàm repente ista tua fragmentorum nouitas*

diffluxerit? Sed progrediamur. SIG. *Notasti uocem Quasi omissam à Lactantio, additam esse de meo eo in loco; Humanæ uitæ incommoda ita diligenter, & accurate expressit, ut quasi luendorum scelerum caussa nasci homines, & in hanc lucem ingredi possis agnoscere. Sic enim scripseram: Miserias hominum mihi uidetur deplorasse, qui quasi luendorum scelerum caussa in hanc uitam prodierint. ego uero interpretatus sum illam uocem non fuisse opus à Lactantio commemorari, quia intelligendum sit, non Quasi luendorum scelerum caussa homines nasci, sed Quasi possis agnoscere; & contendi me alio spectantem, Quasi luendorum dixisse, ne assentiri uiderer prauæ illi gentilium sententiæ, atque ibi a Lactantio exagitatæ.* RICC. *Omitte, quæso, istā tuam quasi agnitionem: nemo enim esset, qui uocem Quasi non referret ad uocem Luendorum. Nec uelis prudentiam tuam in hoc ostendere, ut caussam explices, cur tu addideris Quasi, quod in uerbis tuis uis referri ad illud Luendorum, & non in Cons. Quis enim non uidet istam tuam esse tergiuersationem?* SIG. *Nonne etiam tu eodem in loco commentarij tui de historia, ijsdem uerbis eandem sententiam es complexus? Cicero in Cons. ut philosophus semet ipsum, quantum potuit, consolatus est, miserijs hominum deploratis, qui quasi luendorum scelerum caussa in hanc uitam prodierint, Quod uerum, an falsum sit, postea cogitabis.* RICC. *Hoc non indiget cogitatione:*

gitatione: est enim plus, quàm uerum: propterea quod, ut alias quoq. dixi, tunc maiorem tibi fidem habui, quàm fortasse debebam. Nunc uero, re diligentius considerata, & ordinem illum tuum suspectum habui, & uocem Quasi à te additam. S IG. *Ergo discedis ab eo, quod alias scripsisti.* RICC. *Discedo iusta de caussa.* δόξειε δὲ, *inquit Aristot.* ἂν ἴσως βέλτιον εἶναι, καὶ δεῖν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς ἀληθείας, καὶ τὰ οἰκεῖα ἀναιρεῖν. *Quod si etiam propria pro conseruatione ueritatis tollenda sunt, cur non quoq. aliena? Nam, ut idem tradit,* ὅσιον προτιμᾶν τὴν ἀλήθειαν. *Hæc autem solet esse caussa erroris inter ceteros, quia homines alicuius quandoque magni uiri auctoritatem sequuntur, atq. in eam tanquàm in numen aliquod etiam relicta ratione intuentur.* S IG. *Notasti quoq. additum esse illud, Et in hanc lucem ingredi, tãquam glossema illius uocis Nasci. At, quemadmodum Cicero, cum dixit, Non nasci longe optimum, nec in hos scopulos incidere uitæ: sic postea ornatus oratorij gratia adiecit, Et in hanc lucẽ ingredi. Nã materiam quidem ipsam Consolationis à philosophis ipsis accepit: tractationem uero ab oratorib.* RICC. *At id simile non uidetur: siquidem Cicero ad illud, Non nasci longe optimum, adiecit, Nec in hos scopulos incidere uitæ, ut caussam quodammodo afferret, cur esset optimum non nasci, ne scilicet in hos uitæ scopulos incideretur. Nasci uero, & in hanc lucem ingredi, ferè idem est. præterquam*

quòd

quòd non satis appositè illud adiectum uidetur à tuo simulato Cicerone, quia, si luendorum caussa scelerum nascuntur homines, potius in tenebras miseriarum, quàm in lucem felicitatis ingrediuntur. Quare melius dictum esset, ut à germano Cicerone, Nasci, & in hos scopulos incidere uitæ: & hic esset uerus ornatus oratorius. Quamquã quod dicis Consolationem Ciceronis fuisse materia philosophicam, tractatione oratoriam, ut scilicet tacite te defendas, qui Ciceronem in eo libro modo philosophum, modo oratorem facis, haud scio, an omni ex parte uerum sit. Nã prima disputatio Tusc. mihi uidetur esse eiusdem generis, cuius fuit Consolatio: & tamen Cicero in præfatione profitetur, se rem philosophicam agere & materia, & tractatione. &, cum prope finem scribit in hunc modum; Num igitur etiam Rhetorum Epilogum desideramus, an iam hanc artem planè relinquimus? significat disputationem ante huiusmodi Epilogum esse totam philosophicam. Ratio afferri potest sane facilis, & expedita, cur illa disputatio censeatur philosophica, & Epilogus oratorius, quia illa est minus accommodata ad communem hominum intelligentiam: hic magis appositus ad uulgi sensum. Modus enim tractandi est is, qui tractationib. formam affert. Et, ut modus tractandi philosophicus est exquìsitior, ac minus popularis: sic oratorius minus exquisitus, & popularior, atque ad rudes homines magis accommodatus, &, ut ait Cice

ro

ro de Orat. non aurificis ſtatera, ſed quadam populari trutina examinandus. ἔστι γὰρ τὸ ἔργον τῆς ῥητορικῆς ἐν τοῖς τοιούτοις ἀκροαταῖς, οἵ οὐ δύνανται διὰ πολλῶν συνορᾶν, οὐδὲ λογίζεσθαι πόῤῥωθεν. καὶ ὁ κριτὴς ὑπόκειται εἶναι ἁπλοῦς, *ut patet ex Ariſtotele. Quamobrem, ſi uolumus dijudicare, utrum modus tractandi adhibitus in Conſolatione, non iſta ſimulata, ſed uera Ciceronis, fuerit philoſophicus, ut ego exiſtimo, an oratorius, ut tu tradidiſti, debemus illud intueri, utrum magis ſpectauerit rei ueritatem, quàm uulgi opinionem, an magis ſe accommodauerit ad hominum multitudinem, ad quam refertur tota ars perſuadendi, quàm ad rem ipſam, & maluerit perſuadere alijs capiendam eſſe Conſolationem in obitu propinquorum, & amicorum, quàm ſe ipſum conſolari. Ego uero, libere ut dicam, quod ſentio, Conſolationem Ciceronis exiſtimo philoſophicam fuiſſe, non ſolum materia, ſed etiam tractatione, qua ſe argumentis ex penetralibus philoſophiæ depromptis conſolatus eſt. & iccirco ab eo inter libros philoſophicos fuiſſe enumeratam in principio libri ſecundi de diuinatione, de qua, ut tu quoque refers in commentario Fragmentorum, ita ibi ſcriptum eſt: Quid ego de Conſolatione dicam? quæ mihi quidem ipſi ſane aliquantum medetur: cæteris item non multum illam profuturam puto. ſpectauit enim ibi magis, quid ipſe ſentire, ut ſapiens, & philoſophus, & quo animo eſſe deberet, quàm quid alijs perſua-*

persuadere, ut orator, posset. SIG. *Habes liberam opinandi facultatem. Quod autem dicis de glossemate, totum est à te; Neque enim, In hos scopulos incidere uitæ, ipse tamquam caussam attulit, cur non sit optimum nasci. Neque hoc tum intendit, sed simpliciter sapientis sententiam retulit, qui dixit, Optimum esse non nasci. idq. auctore Lactantio more suo ornauit. Illa uero, quæ tu eadem esse adiungis, sunt illa quidem, ut existimas, Nasci inquam, & In hanc lucem ingredi, uerum à Cicerone more suo, id est, oratorio duob. uerbis eandem rem explicantibus exornata.* RICC. *Quod dico, est quidem ab opinione mea: sed non fortasse tam absurdum, quàm putas. Non enim dico simpliciter caussam, sed quodammodo caussam. Et cur nõ potest esse caussa quædam eius, quod dicitur, Optimum esse non nasci, ne scilicet in hos uitæ scopulos incidatur? Versari autem in materia miseriarum huius uitæ, & commemorare ingressum in lucem ipsius uitæ, tãtum abest, ut ornatum oratorium existimem, ut potius id tribuam imprudentiæ commemorantis.* SIG. *Ego aliter sentio.* RICC. *Tu quid uelis: & ego quoque: aliorum uero sit iudicium; sed progredere.* SIG. *Lactantius uerba, quæ in Cõsolatione interiecta septimo fragmento reperiuntur, dedita opera prætermisit, ne integram frustra paginam recitaret, & ad rem suam non pertinentia uerba proferret.* RICC. *At, quemadmodum si Lactantius suis uerbis Ciceronis sententiam re-*

censuisset, ei quodammodo licuisset ea tantum modo commemorare, quæ ipsi placerent, & relinquere, quæ ad rem suam non pertinerent: sic recitans propria eius uerba, si decurtata recitare uoluisset, id mihi sine dubio uidetur aliquo fuisse modo indicaturus. SIG. *Lactantius & indicare, & dissimulare pro arbitrio potuit, quippe nulla officii huius aut obeundi, aut prætermittendi lege constrictus. Cicero quidem certe, cum orationem Socratis ex Apologia commemorauit, multa è medio sine ulla eiusmodi significatione remouit.* RICC. *Lactantio nulla caussa erat, cur dissimularet. Ac Cicero quidem germanus in 1. Tusc. conuertit uerba Platonis ex Apologia Socratis, nihilq. è medio remouit: adulterinus uero sine ulla significatione remouit, quòd ea furari, & sua facere uellet, contra quàm solet Cicero.* SIG. *Illa uerba interiecta deesse Sigonius, Patritiusq. non sensit, quia uterque expers uaticinij fuit, atque ipsi Lactantio credidit.* RICC. *Immo cum Lactantius nihil indicauerit interiectum, & omnia coniunctim recensuerit, merito Sigonius, & Patritius putauit nihil fuisse interiectum, meritoq. ei credidit, quem ad unguem commemorasse id, quod erat Ciceronis, nulla ex parte decurtatum, uerisimile est.* SIG. *Auctor interiecit diuersis de caussis.* RICC. *Vera caussa fuit, quia huiusmodi immutationibus delectatus est.* SIG. *Prima caussa fuit, ut rationem redderet eius, quod dicere cœperat, se uelle exem-*

plum

plum ueterum in consecranda filia consectari.
RICC. *At non necesse habuit caussam addere, cur exemplum ueterum uellet consectari: nam id omnibus patet ueterum uestigijs esse insistendum, & ipsam ponere ueterum rationem sufficiebat, Quòd si ullum animal consecrandum fuit, illud profecto fuit, nempe animal rationis, & diuinitatis particeps, qui uocatur homo.* SIG. *Id omnib. patebat? immo erat omnibus obscurissimum, atque omnino raritate sua, & uetustate ipsa temporis exoletum. ecquando enim aliàs Romani post Romulum non dico fœminam, sed uirum inter Deos retulerunt?* RICC. *Distorques more tuo, quod sentio. Non enim dixi, patebat, sed patet, non Homines inter Deos esse referendos, sed Exemplum ueterum esse consectandum.* SIG. *Altera caussa fuit, ut sermonis ad Tulliam conuersionem inferret.* RICC. *Nō necessaria fuit illa sermonis ad Tulliam conuersio.* SIG. *Immo necessaria. Quomodo enim potuisset continenter ad Tulliam orationem traducere, inquiens, Teq. omnium optimam, ac doctissimam consecrabo, nisi præposuisset id, quod tu tollis; Neque hoc de te una mea Tullia dictum uolumus?* RICC. *Non uideo necessitatem huiusmodi interpositionis, ut dicat Cicero, quod legitur apud Lactantium; Assentiam eorum sapientiæ, quorum ingenijs, & inuentis omnem uitam legibus & institutis excultam, constitutamq. habemus: teque omnium optimam, ac doctissimã consecrabo.* SIG. *Ter*

tia caussa fuit, ut, quod Attico se facturum ostende rat, solueret, de Tullia Græcis litteris, Latinisque celebranda. R I C C. *Non soluitur, quod Attico pro missum erat, sed solutum esse significatur. Verba tua sunt in prima oratione; Vt in epist. ad Att. se filiam scriptis Latinis, Græcisq. celebraturum pol licetur, inquiens; Ego quantum his temporib. eruditis fieri poterit, profecto illam consecrabo omni genere monumentorum ab omnium ingenijs scriptorum & Græcorum, & Latinorum; sic in hoc libro se id fecisse testatus est, ad eam loquens: Vigebis autem memoria, quandiu monumenta extabunt illa, quibus eximia consignata sunt tam excelsæ laudis testimonia; quæ sempiterna fore, cum præstantissima sint, plane confidere debemus. & in secunda; promiserat Attico se Tulliam Græcis litteris, Latinisq. celebraturum: hic uero se celebrasse inquit.* S I G. *Video te non ex animi sententia, sed eliciendi responsi gratia locutum esse. Neq. enim dubito, quin Lactantium legeris, qui lib. 1. cap. 15. inquit; Deorum memoriam si eadem ratione ueteres consecrauerunt, qua se imaginem, no menq. filiæ consecraturum esse dicit Cicero, ignosci mœrentibus potest.* R I C C. *Næ ego ex animi sententia locutus sum: &, cum Lactantium legerim, eum tibi fauere non comperi.* S I G. *Duo inquit, se consecraturum esse, Ciceronem dixisse; nomen, & imaginem Tulliæ.* R I C C. *Quid igitur?* S I G. *Nomen consecrauit, cum dixit, Nunc autem*

de te

de te loquor, quam ego non amissam, aut mihi penitus ademptam uelim dicere, cum illucescat men ti meæ quotidie magis præclarissima nominis tui, tuarumq. uirtutum gloria. Vigebis autem memoria, quamdiu monumenta extabunt illa, &c. Ricc. Hic non consecrat nomen, sed dicit se consecrasse. Iam perge. Sig. Imaginem consecrauit, cum subiecit; Te uero in Deorum cœtu locatam ad opinionem omnium mortalium consecrabo. Ricc. Ain tandem, Consecrabo significat Consecraui? Sig. Ne dicas his uerbis consecrationem fuisse confectam, quomodo mox inferre poterit; Nunc autem te consecrata, in cœlumque recepta exultare plane uideor? Ricc. Hoc uidelicet est illud, quod dico: quò magis spectes, eò absurdiora apparent. Hoc enim ultimum dictum non solum illi fragmento aduersatur, Cedo, & manum tollo: sed etiam in eo uidetur absurdum, quòd Cicero in Consolatione dixit se filiam inter Deos consecraturum: iste uero simulator consecrationem iã confectam. Qua in re nec tu in enarrando argumento eius libri, nec ego in illo Commentario meo errauimus, cum scripserimus non Ciceronem consecraße filiã in Consolatione, sed de filia inter Deos ad immortalitatis famam consecranda, quomodo multi homines sunt consecrati, disputasse. Sig. Vltima fragmenti pars, quæ apud Lactantium uulgo sic legitur: Quod si ullum animal consecrandum fuit, sicut profecto fuit, in Consolatione est

cum illustri accessione, & emendatione hoc modo: Quod si ullum animal consecrandum fuit, qualia multa consecrauerunt Aegyptij, quod nullum profecto fuit. R I C C. *Ego longe aliter sentio, illam fragmenti partem in Consolatione non esse bene auctam, & emendatam, immo potius deprauatam. In meo autem Lactantio typis Aldinis impresso illud non legitur, quod uulgo haberi dicis, Sicut profecto fuit: cuius loci sententia est: Si alia unquam animalia fuerunt consecranda, eum in primis honorem homini debitum fuisse: sed si legatur, ut in ista Cons. Quòd si ullum unquam animal consecrandum fuit, qualia multa consecrauerunt Aegyptij, quod nullum profecto fuit: nimis discedetur à uerbis, quæ recitat Lactantius, cuius auctoritati multo magis, quàm huic controuerso libro credendum arbitror: ut illa accessio, illudq. emendationis studium magis mihi rei nouitatem declaret.* S I G. *Bona tua uenia dixero, longe alia fuit sententia Ciceronis, quàm ut diceret, si ullum animal consecrandum fuit, maxime hominem consecrandum fuiße.* R I C C. *Ne dicas Ciceronis, sed illius tui incogniti scriptoris, & simulati Ciceronis.* S I G. *Hoc sibi uoluit, si ulla bestia consecranda fuit, quemadmodum non fuit, si ex hominib. fortissimi præcipue uiri Hercules, Castor, & Pollux, consecrandi fuerunt, eundem etiam honorem Tulliæ licet fœminæ, eadē de caussa tribuendum esse, quia huius extarent uirtutis, pruden-*

prudentiæ, doctrinæ, continentiæ ad omnem æternitatem pressa uestigia. Num quid fingi potest hac sententia melius? RICC. *Ergo ficta sententia est?* SIG. *Num quid proposito Ciceronis accommodatius?* RICC. *Immo proposito simulati Ciceronis. Nam proposito Ciceronis illa altera à me exposita quadrat.* SIG. *Tu uulgatam Lactantij, eamq. deprauatam lectionem consectans interpretaris; Quòd si ullum animal consecrandum fuit, illud profecto fuit, id est, homo: neque attendis ipsum animalia bestias appellasse, homines autem non omnes consecrandos fuisse, sed eximia tantum uirtute ornatos.* RICC. *Illam lectionem deprauatam esse non arbitror: & scio etiam hominem posse animal appellari: nec Ciceronem dixiße intelligo omnes homines esse consecrandos, sed inter cetera animalia maxime hominem, non omnem, sed eum, qui esset immortalibus ac diuinis uirtutibus ornatus. Omnino, si librum non esse adulterinum existimarem, istam tuam explanationem admitterem: sed, quia suspectum habeo, à uulgata Lactantij lectione non recedo.* SIG. *Gloriaris me ad ultimum tuum de fragmentis argumentũ nihil prorsus respondisse, quòd testetur Lactantius diuersum fuisse Ciceronem in Consolatione tum ab alijs, qui alios consolati sunt, tum à se ipso in alijs locis, cũ alij semper fortunam depresserint, unam uirtutem extulerint, & ipse semper fortunam à se esse superatam professus sit; at, cum charissimam filiam*

amisisset, uictum se à fortuna turpiter confessus sit, cum dixit, Cedo, & manum tollo. Cui testimonio Lactantij, & cui fragmento repugnare illud dicis, Exultare planè uideor, uictorq. de fortuna, ac de omni prorsus dolore triumpho. Itaque me ad oppugnandum eum locum, ut inexpugnabilem uocas, quem ego propter imbecillitatem intactum, inuiolatumq. dimiseram. RICC. *Hoc scilicet est egregium institutum tuum, ut omnia argumenta mea, quantumuis grauia, extenues, quæ tamen spero te non prorsus artificio tuo deleuisse, aut obscurasse iudicatum iri.* SIG. *Horum alterum necessarium esse ais, ut aut Lactantius, aut Cicero mentiatur. Agam tecum, ut debeo, ac cœpi, ingenue: neutrum est horum.* RICC. *Male me intelligis. Non aio necessarium esse, ut aut Lactantius, aut Cicero mentiatur: sed affirmo Lactantium uerum dicere, & Ciceronem non mentiri, sed eum, qui Ciceronem male simulauit. Quod autem dicis, te agere mecum ingenue, ut debes, ac cœpisti; fortasse debes: sed cum me, cui profiteris te amicum esse, scriptis tuis insecteris, quomodo cœperis, non satis uideo.* SIG. *Cicero repentina filij morte oppressus, inops consilij, antequam ad remedium philosophiæ confugeret, se tum demum à fortuna uictum, cui nunquam antea cesserat, exclamauit. neque enim, ut ipse alio loco inquit, sapientis tum officio fungebatur: ubi uero prudentiam in consilium aduocauit, & rationes leniendi mœroris à*

philo-

philosophia petiuit, tum monitis eius instructus, & consecrata iam filia recreatus, dixit: Nunc autem præceptis sapientiæ aduersus omnem fortunæ uim confirmatus, & te consecrata, in cælumq. recepta, tanta affectus uoluptate, ac lætitia, quantam animo capere maximam possum, exultare plane uideor, uictorq. de fortuna, ac de omni prorsus dolore triumpho. RICC. *Hæc dixit Cicero simulatus, non uerus, quem non ante consolationem Fortunæ cessisse, & post de Fortuna uictorem triumphasse, sed in ipsa Consolatione uictum se à Fortuna, confessum esse, luce clarius apparet ex Lactantio.* SIG. *Non est credendum Lactantio, qui philosophis gentilibus in illis libris infestus, & Christianis amicus ex quacunque re occasionem insectandi, ac carpendi, præcipuè Ciceronis, arripuit.* RICC. *Non puto maiorem fidem habendam isti inani imitatori, qui quandoque, quid dicat, nescit, & præter dictum de uicta Fortuna etiã supponit Tulliæ consecrationem factam esse, quam tamen in Consolatione dixiße Ciceronem, se nõdum consecrasse, sed consecraturum esse, notissimum, atq. exploratissimum est; quàm Lactantio Firmiano, philosopho grauissimo, qui quamuis esset philosophis gentilibus infestus, & Christianis amicus, nunquam tamen in re tam manifesta, cũ Consolatio Ciceronis in manibus omnium uersabatur, Ciceronem reprehendisset, si antequam se consolaretur, & non in ipsa Consolatione Fortunæ cessisset.*

ſet. SIG. *Si, ut tu uis, ipſe ſe à Fortuna uictum confeſſus eſſet, neque glorioſam de Fortuna uictoriam ſubieciſſet; quomodo Conſolationem cepiſſet?* RICC. *Hoc nempe eſt illud, quod Lactantius reprehendit, quòd cum profeſſus ſit ſe Conſolationem capere, tamen ſic iacuerit, Fortunæ prorſus ſubiectus.* SIG. *Quomodo Lactantius ipſe hæc uere de illo dicere potuiſſet. lib. 1. cap. 15? Fortaſſe præ nimio luctu dicat aliquis deliraſſe Ciceronem. Atqui omnis illa oratio & doctrina, & exemplis, & ipſo loquendi genere perfecta, non ægri, ſed conſtantis animi, ac iudicij fuit. Et hæc ipſa ſententia (nempe, Te q. omnium optimam, doctißimamq. approbantib. Dijs immortalib. in eorum cœtu locatam ad opinionem omnium mortalium conſecrabo) nullum præfert indicium doloris. neque enim puto illum tam uarie, tam copioſe, tam ornate ſcribere potuiſſe, niſi luctum eius & ratio ipſa, & conſolatio amicorum, & temporis longitudo mitigaſſet.* RICC. *Lactantius in ceteris laudauit Ciceronis Conſolationem: in hoc damnauit, quòd ſe à Fortuna ſuperatum fuiſſe confeſſus ſit.* SIG. *Quid ego pluribus argumentor? Receßiſſet a conſuetudine ſua Cicero, ſi ſecus feciſſet.* RICC. *Lactantius lib. 3. cap. 28. aperte teſtatur, eum receſiſſe, & confeſſum eſſe in Conſolatione ſe recedere, quòd pugnarit ſemper contra Fortunam; eamq. ſuperarit, cum fortiter inimicorum impetus retudiſſet: nec tum quidam*

dem ab ea fractus sit, cum domo pulsus patria caruit: tum autem, cum amiserit charißimam filiã, uictus sit à Fortuna. SIG. *Vt timorem nunquam attulit sine confirmatione: sic neque mærorem sine consolatione.* RICC. *Adhibuit quoque idem mærori consolationem; ita tamen, ut Fortunam rerum omnium dominam agnouerit, eiq. cesserit, ac manus dederit. Qua in re Lactantio reprehensione dignus uisus est. Verum iam uitia exemplorum perpendamus.*

PRO QVINTA CONIECTVRA, quòd quædam exempla aliter commemorata sint, quàm à Cicerone fuisse narrata uideantur, & quædam prolata, quæ incertum est, an ab eo comprehensa fuerint.

SIGONIVS.

OBSERVASTI *auctorem Consolationis ordine præpostero prius egisse de Xenophonte, quàm de Pericle, quemadmodum etiã prius de Q. Fabio, quàm de Puluillo, cum tamen uerisimile esse arbitreris, ex ordine temporum primum Periclem, deinde Xenophontem laudatum fuisse, ut Puluillum quoque ante Q. Fabium, quo ipso ordine uel D. Hieronymus nominauit. Breui repetam responsiones meas.*

meas. RICC. *Et ego earum refutationem: &, si quid addideris, ex instituto meo considerabo*. SIG. *Cicero in hac Consol. historiam non texuit: sed disputationem de officio oratorijs pigmentis expressit*. RICC. *Quamuis historia non scribatur: tamen ita distinguendum uidetur, ut dicatur, aut disputationis seriem, nexumq. ferre, ut is ordo seruetur; aut non ferre. primo modo eum seruandum esse: altero praetermitti posse; quod exẽplis probaui*. SIG. *Si tenetur temporũ ordo, recte: sin minus, ne illud quidem absurde*. RICC. *Ne ipse quidem contendo semper seruandũ esse, sed plerunque: & idcirco notaui uerisimile esse Periclem, deinde Xenophontem nominatum fuisse, quia plerunque ita fieri soleat. Iam uero, cur disputationis series, & nexus non ferebat, ut ordo temporis non seruaretur? nullam enim caussam uideo, cur non potuerit Cicero Periclem in ea materia, quae agebatur, ante Xenophontem nominare*. SIG. *Potuit: sed noluit, quia Xenophontem Anaxagorae iungere uoluit propter aliquam utriusque dicti affinitatem. Vt enim Anaxagoras mortuo filio nunciato dixerat, se genuisse mortalem; sic Xenophon maiorem se ex filij uirtute uoluptatem, quàm ex obitu molestiam percepisse. In Pericle nulla uox praeclara commemorata: sed solum eximia in obitu filij constantia collaudata*. RICC. *Si dicta Xenophontis, & Anaxagorae fuerunt affinia, quia alter dixit, se filium genuisse mortalem; alter, ut legitur in*

Consolatione, Deos ipsos, quibus litabatur, testatus est, maiorem se ex filij uirtute uoluptatem, quàm ex obitu molestiam cepisse. (quæ uerba uidentur expressa ex illo loco Valerij Maximi: Numina, quibus sacrificabat, testatus, maiorem se ex uirtute filij uoluptatem, quàm ex morte amaritudinem sentire) si inquam aliqua fuit affinitas illorum dictorum, quam tamen non uideo fuisse admodum magnam: Pericles quoque non paruam habuit coniunctionem cum Anaxagora, quē eius præceptorem fuisse, eique magnificentiam animi, atque elationem grauiorem ad popularem potentiam capessendam iniecisse, & eius ingenium maxime excitasse, atq. incendiße, narrat Plutarchus. Præterea affinia fuerunt facta Periclis, & Xenophontis, qui ambo coronati coronam non dimiserunt propter obitum filiorum, nullumq. mæstitiæ signum dederunt; iccircoq. coniunctim commemorati sunt, non solum à Valerio, sed etiam à S. Hieronymo in hunc modum; Proponunt innumerabiles uiros, & maxime Periclem, & Xenophontem Socraticum, quorum alter amissis duob. filijs coronatus in concione dißeruit: alter, cum sacrificans filium audiuisset occisum, deposuisse coronam dicitur, & eandem capiti reposuiße, postquàm fortiter in acie dimicantem reperit concidisse. Sed ita me Dij ament, ut puto auctorē istius Consolationis cum suam componeret imitationem, habuisse præ manib. Valerium, &, ne eum nimis aperte imitari

uide-

videretur, cum is in exemplis externis primum Periclem, secundum Xenophontem, tertium Anaxagoram commemoraßet, nulla temporum habita ratione ordinem conuertiſſe, ut primum ageret de Anaxagora, inde de Xenophonte, postremo de Pericle. Adde quod præter ordinem confuſum minus caute egit, quàm acturum fuiſſe Ciceronem veriſimile eſt, uel quàm Valerius ipſe egerit. Etenim non induxit Valerius dictum Anaxagoræ ad probandum ſapientiſſimos homines ſeruorum morte etiã lætatos eſſe: hic vero induxit, ut dixi in quarta diſceptatione, quaſi ualeat ille concludendi modus; Reſpondit ſe filium genuiſſe mortalem: ergo morte filij lætatus eſt. præterea ille non ſimpliciter locutus eſt de Pericle, ut is nunquam dolori ceſſiſſe uideatur; ſed ſcripſit eum intra quatriduum duob. mirificis adoleſcentib. filijs ſpoliatum, his ipſis dieb. & uultu priſtinum habitum retinente, & oratione nulla ex parte infractiore concionatum eſſe: hic uero ita ſimpliciter locutus eſt, ut Periclem perpetuam ea in re ſeruaſſe animi magnitudinem denotauerit; quaſi non eum mors Parali fregerit, & abiecerit. poſtremo ille non ſignificauit filium Xenophontis in prœlio cecidiſſe apud Mantineam pro patriæ ſalute, atq. utilitate, qui mortuus eſt pro ſalute, atque utilitate Lacedæmoniorum, quorum afflictis reb. Athenienſes opitulati ſunt aduerſus Thebanos, & apud quos filij Xenophontis inſtituti fuerunt, ut legitur apud Laertium:

hic

Hic uero significauit, cũ amplificans eius factum inquit; Nihil enim ad laudem illustrius, quàm in æternam gloriam, aut in patriæ utilitatem intuentem, aut salutem, fortiter dolores perferentem, & cum fortuna luctantem negligere humana. &, Neque enim humanis curis implicitus toto animo de patriæ salute, atq. utilitate cogitare, aut laudem sibi præclaris actionib. comparare, uel egregij quidquam suscipere, ac sustinere queat. Quòd si excusetur, quia pugnare pro Lacedæmonijs, quib. opitulati sunt Athenienses, sit quodammodo pugnare pro ipsis Atheniensib. id non recusabo, dummodo hoc mihi detur, scriptorem istum potuisse cautiorem esse. SIG. *Ex Romanis à Fabio potissimum orsus est, propter insignem fortitudinem in laudando filio mortuo declaratam: & quia Fabium in omnibus suis libris uirtutis admiratione captus præcipue celebrauit. Cui tamen Puluillum ita subiunxit, ut eum tamen ætate superiorem significarit, inquiens; Quod singulare uirtutis exemplum fortasse Horatij Puluilli laudem magna ex parte diminuere uideatur.* RICC. *Quemadmodum Anaxagoras Periclem, Pericles Xenophontem ætate antecessit: sic Puluillus longe ante Fabium floruit: siquidem ille fuit consul anno primo libertatis Romanæ, qui fuit post Romam conditam 244. & Aedem Iouis Capitolini dedicauit, uel eodem anno primo, ut Liuius, uel tertio, ut Dionysius scriptum reliquit; cumq. dedicaret, auditam*

filij

filij mortem forti animo tulit: hic uero cognomine Verrucosus, & Cunctator, quinque consulatuũ, quos gessit, primum adeptus est, an. urbis 520, ut facile sit intelligere, quantum alter altero fuerit antiquior. Quamobrem, cum sine ullo materiæ detrimento nominari omnes ex ordine temporum potuerint, magis laudassem, si non solum inter Græcos, commemoratus esset statim post Anaxagoram Pericles Anaxagoræ discipulus, & post Periclem Xenophon: sed etiam inter Romanos primum Puluillus, inde Fabius: tamen non negaui etiam aliter fieri potuisse. S i g. *Attendisti potissimum S. Hieronymi ordinem. At is exempla Ciceronis non exacte sibi recitanda, sed rem tantum indicandam constituit.* R i c c. *Id certo scire non potes.* S i g. *Neque omnia protulit.* R i c c. *Id nusquam apparet.* S i g. *Neque eodem ordine recensuit.* R i c c. *Nemo id tibi aperuit. An uero, quia istam simulatam Consolationem pro uera defendis, tam tuto argumentaris? Mihi uero uerisimile uidetur, S. Hieronymum, Ciceronis studiosum, cum illa scribebat, habuisse præ manibus ipsius Ciceronis Consolationem; & multo melius recensere omnia potuisse, quàm iste fecerit imitator.* S i g. *Habuerit: non tamen ille Ciceronem de Græcis loquentis nominauit, sed Græcos.* R i c c. *Hinc nimirum apparet, uersatum esse magis Ciceronem in exemplis Romanorum, quàm externis.* S i g. *Idem Hieronymus, cum Periclem præposuit, non se eum à Ci-*

cerone

cerone sumpsisse, sed à Græcis ostendit. RICC. *Non dixi eum à Cicerone sumpsisse, sed Xenophonti præposuisse, ut meliorem ordinem ab eo seruatum esse, quàm ab imitatore significarem.* SIG. *Si ergo non sumpsit, ab eo recedere potuit.* RICC. *Certe potuit: sed fortasse non debuit.* SIG. *Sumpsisse tamen significas, cum ipsum præ manib. habuisse tum dicis, cum hæc litteris, posteritatiq. mandauit.* RICC. *Quasi uero, cum esset in bibliotheca sua, & materiam Consolationis pertractaret, non potuerit etiam ante oculos habere alios libros, quàm Consolationem Ciceronis.* SIG. *Dum instas in hunc modum; Hic nominat Harpagum, Dionem, & Præxaspem, quos nemo à Cicerone commemoratos esse testatus est, ergo Cicero esse non potest; uideo, quid agas, cui rei studeas, quò consilia referas. quippe ancipitem iam mucronem intentas, ut celerius imitatorem conficias, si duplices euadere non posse ictus tuos intelligas. Nam si hos ab aliis nominatos dixero, ipsum argues furti: si abnuero, impudentiæ.* RICC. *Pace tua dixerim, nugaris. Nam, si à Cicerone commemoratos esse aliquorum testimonio constaret, ex hoc capite Consolationem suspectam non haberem, nec auctorem eius ob id furem appellarem, sed, cum in hoc posse esse Cicero uideretur, considerarem, an ob alia dubitari de eo posset. Iam non prorsus negaui exempla Harpagi, Dionis, & Præxaspis à Cicerone allata esse: sed propter eam, quam habeo*

de ista Consolatione suspicionem, scripsi id mihi certum non esse. Si ipse aliunde exploratum habes, profer testimonia: sin minus, non debes profecto tantum confidere istius Consolationis auctoritate, nisi prius eam esse Ciceronis omnibus persuadeas. SIG. *Neque hæc exempla Ciceronis esse, probare necesse habeo: nam etiam Ciceronis esse, sine eiusmodi probatione hic liber potest: & si forte laborem probandæ omnibus Consolationis suscepero, frustra suscepero. Etenim tu re comperta, statim, sicut de Socrate inquit apud Platonem Clitipho, tamquam aliquis è machina Tragica Deus exclamabis, Quò ruitis? Cauete, ne hanc Ciceronis esse credatis, hoc est inepti opus imitatoris, & ad cunnum nati.* RICC. *Si permittis, dicam te rursus nugari, profecto si Ciceronis esse sine huiusmodi probatione hic liber potest, tibi potest, & paucis quibusdam, quos tua auctoritate corrupisti, non mihi, & alijs tam multis. Quamuis autem existimem istud opus non esse Ciceronis, sed parum apti imitatoris, atq. eius, qui propter ignorationem artis incurrat sæpe in sermonis obscænitatem, non tamen me existimo, ut dicis, tamquam aliquem è machina Tragica deum, quo parũ indigent tuæ satis infirmæ accusationes: sed quemadmodũ fabulæ Tragicæ ad extremum Deo, & machina egent* διὰ τὸ τὰς πρώτας ὑποθέσεις ψευδεῖς, καὶ παραλόγους λαμβάνειν, *ut scribit Polybius lib. 3. historiarum, Tragici enim poetæ, inquit*

Cicero

Cicero lib. 1. de natura Deorum, cum explicare argumenti exitũ non possunt, confugiunt ad Deũ: sic, si uolueris omnes res perplexas, & inuolutas, quæ contra istum librum afferuntur, non meas, quas appellare soles, næuos, & crepundia, sed aliorum multorum, qui mecum sentiunt, uideo te uere tamquam aliquem è machina Tragica deum esse oportere. SIG. *Meminit, inquis, Cæpionis, Lepidi, & C. Cottæ, de quibus se dubitare Cicero significauit, cum Atticum consuluit. Esto, quid mirum? dubitauit, re incognita, affirmauit, perspecta; consuluit, cum hærebat, scripsit, cum exploratum habebat.* RICC. *An uero id tibi declarauit aliquis, quasi è machina Tragica deus? tantum'ne credis isti imitatori, ut omnia, quæ ipse narrauit, pro certissimis habeas?* SIG. *Aperuit id mihi ipsemet Cicero, qui eodem tempore, cum scriberet libros de finib. L. Tubulum, de quo pariter hæsitans ad Att. retulit, in secundo reposuit.* RICC. *Non est par ratio de L. Tubulo. nam libri de finib. nemini suspecti sunt, in quibus exemplum ipsius Tubuli, capto prius consilio ab Att. positum est: hic uero eam apud plerosq. suspicionem habet, ut, nisi appareat alijs auctoritatib. ea exempla fuisse à Cicerone celebrata, non tam facile ob unam istius imitationis auctoritatem id credi debeat. Fieri enim potest, ut uersutus imitator ea uoluerit recensere, ut ob rerum, quæ alibi non inuenirentur, nouitatem facilius lectores falleret.* SIG. *Si incertus est hic*

liber, tu effecisti. RICC. *Hoc nimirum est, de quo tantopere conquereris, etiam si næuos, & crepundia nomines.* SIG. *Ac ab eo quidem sic abhorres, ut ne legere quidem studio paullo intentiore uolueris. Neq. enim, si animum attendisses, C. Cottam filium, pro Rutilia matre exemplum fortitudinis inuerso plane totius rei ordine protulisses.* RICC. *Hoc ipsum etiam in tuis orationib. mihi obiecisti. sed non respondi, quia dignum responsione nõ arbitrabar. Nunc, quoniam me rursus lacesſis, respondeo, cum enumeraui illa exempla, non dixisse me exempla fortitudinis, ut tu plus nimio interpretaris, sed simpliciter exempla, in quib. fuit mors C. Cottæ, quam Rutilia mater æquo animo tulit. nec me valde errasse existimo, cum mater, & filius ita inter se referantur, ut una persona nominata, etiam altera intelligi possit. Hoscine tu næuos, hæccine crepundia intueris, & totum corpus negligis?* SIG. *Exemplum Rutiliæ Seneca ab hoc libro in suum transtulit iisdem prope uerbis. ex quo apparet hunc librum esse Ciceronis.* RIC *Nunc dicis iisdem prope uerbis. In orationibus tuis simpliciter dixisti, iisdem uerbis. Reuoco enim tibi in memoriam hic tuum dictum, Repetere volo, ne dissentientium aures fortasse prçteruolet, Senecam in sua Consolatione Rutiliæ factum iisdem uerbis, quib. hic, prodidisse. Cum autem ostenderim non esse eadem uerba, nunc tu te emendans dicis, prope iisdem.* SIG. *Tu esse similia negas?*

gas? quid potest magis? Ric. *Non nego esse similia, sed eadem. Addo, fieri posse, ut & Seneca à Cicerone, hoc exemplum acceperit, etiam si id ex uerbis Senecæ non appareat, & hic imitator à Seneca sumpserit, quemadmodum etiam alia. Verisimile enim est, prius quàm istam conficeret imitationem, eum inter ceteros Senecam legisse, qui eandem rem tractat.* Sig. *Ego autem dico Senecam non aliunde, quàm à Cicerone sumere potuisse.* Ric. *Nego hoc* ἀδύνατον. Sig. *Satis constat, neminem ante Ciceronem de Rutilia litteris prodidisse, quia ipse consulto Attico eam primus inuestigauit.* Ric. *Hoc fateor.* Sig. *Neq. post eum.* Ric. *Hoc nego.* Sig. *Quia, ut inquit Pedianus, auctores rerum non perinde in domib. & familijs feminarum, nisi illustrium, ac uirorum nomina tradiderunt. hæc autem illustris non fuit, ut quæ Ciceroni incognita fuerit.* Ric. *Quasi vero post commemorationem eius habitam à Cicerone in Consolatione factum ipsius redditum non sit ita illustre, & clarum, ut ab alijs scriptorib. ante Senecam celebrari non potuerit. Sed acceperit Seneca à solo Cicerone. ergo iste imitator, si est uere imitator, ut probaui, non potuit accipere à Seneca?* Sig. *Dicis, te uerisimilia sequi, & ulterius, quo progrediaris, non habere. & ego idem dico.* Ric. *Immo aliud significas, cum me reprehendis, quasi titubanter, ac timide agentem; quasi tu censeas, asseuerantius agendum quemadmodum tu facis. Sed uide,*

an de ista Consolatione merito id facere possis. SIG. *Dubitare te dicis: & tamen uictoriam te sperare adiungis.* RIC. *Hæc inter se non repugnant.* SIG. *Nihil affirmare te addis: & tamen asseueranter omnib. aduersaris.* RIC. *Hoc nempe solebant facere illi, qui nihil affirmabant, ut probabiliter aduersarentur illis, qui omnia asseuerabant.* SIG. *Neque unquàm uehementius resistis, quàm cum te cedere fingis.* RICC. *Vere cedo: sed fortasse cum meis tantum næuis, & crepundijs uideor resistere.* SIG. *Verum, quoniàm de reb. satis dictum est, ad uerba disputationem iam conferamus.*

PRO SEXTA CONIECTVRA, quòd quædam sint minus Ciceroniana.

SIGONIVS.

AFFIRMASTI, *elocutionem Consolationis tibi uehementer esse suspectã; eamq. magnifaciendam esse docuisti Socratis dicto, qui cum hominẽ quendam decorum, & eleganti forma conspicuum, omnibusq. corporis ornamentis præditum diutius tacentem intueretur: Loquere, inquit, ut te uideam: significans ex ipsa potissimum locutione homines esse considerandos. conquestus præterea es, quòd miris Tragœdijs excitatis contenderim, nec te, nec*

alios,

alios, qui elocutionem huius libri minime Ciceronianam esse putarunt, uerum putasse; ac gratulatus sim huic maxime sæculo superbum istud aurium'ne, an animi tui iudicium, qui pauca quædã uerba fastidias, teq; temeritatis accusauerim, qui falsum crimen temere simulaueris. Equidem de quærenda, atque obseruanda dignitate, atque elegantia dictionis tibi uehementer assentior. dictum uero illud Socratis quorsum pertineat, haud facile animo assequor: ille enim ex sermone adolescentis certum prudentiæ specimen elicere studuit: tu de oratorio ornatu, atque adeo de ipsius orationis, ut ais, munditia differis. R i c c. *Non est dubium, quin elocutio prudens indicet animum prudentẽ, & elegans elegantem. omnino elocutio indicat hominem, &, qualis is sit, ostendit, qui apparet quidẽ potissimum ex ratione, sed ratio apparere non potest nisi ex oratione.* S i g. *Duas in primis, ut uideo, res tibi à me obiectas esse expostulas, superbiã aurium, & simulationis temeritatem.* R i c c. *Immo uero etiam superbiam animi.* S i g. *Cum Cicero in oratore Aurium iudicium superbissimum, ad Herennium, Aurium sensum fastidiosissimum esse tradiderit, tu id propriæ ignominiæ loco accipies; &, quod omnibus a natura hominib. est tributum, ipse præcipue recusabis, ac communem humanæ naturæ condicionem tu potißimum aspernaberis? Vide, ne, dum te uerecundum esse defendis, omnem illam, quam aucuparis, modestiæ commen-*

dationem hac una expostulatione corrumpas. Ricc. *Si Cicero in Oratore Aurium iudicium superbissimum, & tuus ille Cicero ad Herennium (faues enim istis simulatis scriptoribus) Aurium sensum fastidiosissimum esse tradiderunt, cum communiter sensum notauerint, nemini iniuriam fecerunt: tu uero, cum communem notam minime respexeris, sed me spectans, superbientes huius sæculi homines irriseris, ac non solum aurium, uerum etiam animi superbum iudicium reprehenderis; cui putas te persuadere posse, abs te nullam mihi iniuriam factam esse? nonne significasti, arrogãs, insolens, imperiosum, non ferendum iudicium? Non igitur humanæ naturæ conditionem, ego potissimum, quasi bestia sim, aspernor: sed humanam iniuriam animaduerto: nec aliud magis doleo, quàm quòd dissimulare manifestam iniuriam uelis. Vide igitur tu, ne, dum superbiam istam defendis, eam tibi uindicare, & humanæ modestiæ fines prætergredi uidearis.* Sic. *Illud uero alterum te prorsus sine ratione moleste tulisse uideo, quòd dixi, oblatum huic scriptori neglectæ Latinitatis, atque elegantiæ crimen graue esse, si uerum esset, multo grauius, si temere simulatum, quia respondens, temerarium te simulatorem esse negasti. Ego enim crimen temere simulatum uocaui fortuito, ac sine longa, ut sæpe fit, animi meditatione conflatum, atque, ut dixit Cicero, temere effutitum.* Ricc. *Ego uero prorsus cum ratione id moleste*

tuli;

tuli; eoque maiorem habeo caußam tecum expostulandi, quòd me adeo temerarium esse arbitraris, ut mihi persuadere possis, qui temere simulat, temerarium simulatorem non esse. Sed, qui menti, ut poetæ loquuntur, calor incidit, nolo nunc sequi, quo cunque posset ducere. SIG. *Tantum abest, ut, quod alienum erat, Tragœdias, quas obijcis, excitauerim, ut ne honestum quidem, quem mihi interdum res concedebat, risum captauerim.* RICC. *Et latratum, & Tragœdiarum excitationem tu prior mihi obiecisti his tuis uerbis; Quæ cum ita sint, quid est, quòd huic commentario tam acriter oblatrent, ac tãtas propterea Tragœdias excitent? Quo modo autem tu Tragœdias excitaueris, facile est cognoscere, cum ex alijs locis, ubi Ciceronem loquentem induxisti, tum ex eo; Desinite mihi maledicere, &, quæ mea sunt, mihi detrahere, &c. Quòd uero risum commemoras, desine quæso eum commemorare, ne in animum reuoces, quàm res sit ridicula, res tam ridiculas defendere.* SIG. *Verũ hæc, ut ex animis nostris, sic ex sermone nostro remoueamus.* RICC. *Vt facies, faciam, & tuis prorsus uestigijs insistam.* SIG. *Perge igitur, &, quæ habes de uitijs huius elocutionis, profer.* RICC. *Num tu librum illum Ciceronis esse tibi persuadere poteris, in quo uerba multa non Ciceroniana legantur?* SIG. *Quæ tu tandem uerba non Ciceroniana uòcas?* RICC. *Quæ in alijs libris Cicero non adhibuit.* SIG. *At nullus tam pu*

sillus

ſillus liber eſt Ciceronis, qui non aliquot uocibus textus ſit alibi ab ipſo non uſurpatis. RICC. *Haud quaquam hæc mihi incognita ſunt. illo uno offendor, quòd in ceteris libris pauca uerba, in hoc non dico omnium breuiſſimo, ut tu me loquentem facis, ſed paruulo opere, & tantulo libello multa legantur.* SIG. *Age uero, nonne breuior eſt multo Cato, quàm Conſolatio? certe: eſt enim dimidio minor: at multo plura ſunt in eo noua, quàm in hac.* RICC. *Hoc aperte nego. Nam ſi ſpectentur non illa ſola, ad quæ meam obiectionem reſtrinxiſti, ſed & illa, quæ ſimpliciter appellaui minus Ciceroniana, quorum etiam quædam in Catalogo tuo omiſiſti, dixi enim non ſolum Indecens non eſſe Ciceronianum, ſed etiam Indecentius, & illum obſcœnum litterarum concurſum tam ſæpe, id eſt nouies uſurpatum) & minus propria, & minus Latina, quæ multo minus Ciceroniana cēſenda ſunt, & non ſolum, quæ in primo iudicio meo enumeraui, ſed etiam, quæ in ſecundo, ad quæ multa quoque alia addi poſſunt: profecto eorum longe maior numerus comperietur, quàm eorum, quæ alibi non uſurpata in Catone obſeruaſti. Sed conferamus, ſi placet, numerum.* SIG. *In Catone ea ſunt; Suſpicor me commoueri: accuſant adeptam: deplorare querelas: agere orationem: ſtudiorum agitatio: funale: magiſteria: rorantia pocula: refrigeratio: deſideratio: ſimiles ut: inſomnia, et cruditas: diritas: occatum: occatio: herbeſcens: geniculatus:*

culatus: erraticus: syluescere: acinus uinaceus: repastinationes: consitiones: insitiones: succidia: appeti: decedi: assurgi: coacescere: recoquere: peractio ætatis. Nonne hæc singularia in multo breuiori libro multo plura conspiciuntur, quàm quæ tu in ampliori notasti? & tamen nemo eis umquã sic offensus est, ut eum propterea tamquam parum Ciceronianum abiecerit. RICC. *Nemo offensus est, quia nunquam fuit is liber ita occultatus, ut postea sit in lucem productus sine ullo testimonio, unde ex tenebris emerserit, quis inuenerit, ubi tamdiu occultatus fuerit, & aliarum huiusmodi rerum, quæ libri nuper inuenti fidem faciunt: quẽadmodum iste productus est, non sine magna multorum suspicione. Illa uera tam multa, quæ tu affers, possunt aliquantisper diminui. Nam cur non est Ciceroniane dictum in proœmio? Suspicor ijsdem rebus te, quibus me ipsum, interdum grauius commoueri. Quod uerbum nõ redolet Ciceronem? nonne ubi legitur, Quibus me ipsum, subintelligi potest aliud uerbum, quàm Suspicor, ut uideo, sentio, & similia? Vbi uero legisti, senectutem ut adipiscantur, omnes optant: eandem accusant adeptã; legendum est adepti. Quod etiam uir in litteris præstantissimus, & antiquæ lectionis obseruantissimus Aldus Mannuccius his uerbis affirmat; Sic legendum ex duodecim meis libris. In Græco κτησάμενοι. Deplorare querelas est cum ploratu exprimere, ubi non magnam admodum uideo nouita-*

uitatem, cum utrumque uerbum sit usitatum, nec iungendi ratio sit noua, aut Latinis, aut Græcis, ut ire uiam, uiuere uitam, μεμφομαί σοι μέμψιν δικαίαν, πόλεμον πολεμίζειν. & similiter. Agere orationem non uidetur dixisse, etiam si scripserit; Appij extat oratio. hoc ille egit, &c. Egit, idest, illa dixit, quæ uersibus persecutus est Ennius, & Romanos libere reprehendit. In quibusdã etiam libris legitur Gessit, pro, Egit. Sed hoc parum ad rẽ. Accedit, quòd Agere orationem pro eo, quod est pronunciare, uidetur dictum ex Latine loquendi consuetudine; cum aliud nihil sit, quàm orationẽ ipsam, quasi quandam in scenam, aspectumq. deducere, ut Agere fabulam, Agere, & tractare locos dicendo, Agere caussam. Studiorum agitatio, cur Ciceroniane non dicitur, ut Mentis agitatio? Funale proprium est, & cum ipsa re natum uerbũ, quod Cicero, si usu uenisset, non semel, sed sæpe, & sæpius usurpasset, ut etiam Florus usurpauit, quem uerisimile est è Liuio huiusmodi uocabulum sumpsisse, cum scripsit in Epitoma 17. C. Duillio perpetuus honos habitus est, ut reuertenti a cœna tibicines canerent, & funale præferretur. Mentionem fecit de poculis minutis, atque rorantib. spectans Xenophontis, quem citauit, uerba, μικραῖς κύλιξι, καὶ ψεκάζωσιν. Si conuertendi uerba Xenophontis in Symposio alibi occasionem habuisset, idem sine dubio fecisset. Quòd si qua uerba nouasset, uideretur magno quidẽ artificio nouasse, quod artifi-

artificium in Consolatione minime requirebatur. obseruari enim potest, & in rebus tristibus prisca adhiberi, ut in Philippicis, Ego mortem actutum futuram puto: & in lætis noua usurpari. Itaque mirum non esset, si Cicero, cum ageret de uoluptatibus senectutis, nonnullas ex his uocibus nouasset, Funali, Rorantia, Refrigeratio, Desideratio, Herbescentem, Geniculate, Acino uinaceo, Erratico, Syluescat. Quamquam hæc postrema uideantur esse propria Agriculturæ, ut etiam alia. Quis enim non uidet, cum uocabula artium non sint immutanda, Occationes, Repastinationes, Consitiones, Insitiones, esse uocabula artis rusticæ; quarum usus non iccirco in Ciceronis scriptis rarus est, quia ipse ab eis abhorruerit, sed quia de huiusmodi rebus raro locutus sit. Succidia uero, uox maxime usitata, quippe quæ etiam in prouerbio esset, cũ hortum ipsi agricolæ succidiam alteram appellarent, semel à Cicerone usurpata est, quia utendi huiusmodi prouerbio nunquam aliàs ei occasio oblata est. Id quod responderi debet de certo, & uero Cicerone, non de isto tuo incerto, & ficto, qui, propter incertam & simulatam auctoritatem suam, quæcunque ipse ex arbitrio usurpauit, non facile potest omnibus tamquam Ciceronis uenditare. Magisterium autem morum legitur de prouinc. cons. Similes ut, corrupte legitur. Negat Langius, ut testatur Dionysius Lambinus, reperiri hæc uerba, Similesq. sunt, in libro uetere, & censet delenda.

da.

da.& idem Lambinus affirmat, in membrana antiquissima P. Danielis Aureliani primo scriptum fuisse, Similesq. sunt ijs, qui gubernationem, &c. deinde alia manu postea suprascriptum, Vt si qui, &c. Salua tamen & integra priore, & antiquiore scriptura. Itaque haec lectio controuersa non adiuuat nouitatem tuam. Cruditate, & Insomnijs, est Ciceroniane dictum. De cruditate non est dubitandum, cuius multa ab alijs afferuntur exempla. Ad Att. Haec metuo, ne insomnia sint. Si legis Insomnia singulariter, praue legis. Diritas, & Duritas sunt uoces Ciceronianae. In Vat. Quamquam sis omni diritate, atque immanitate teterrimus. In Tusc. Si qua inuecta diritas casu foret. In Oratore: Duritas, & seueritas, & quasi maestitia orationis. Vbi legis, Occatum, Nonius legit Occaecatum, cum scribit; Occationem ab occaecatis seminib. qua id efficitur, dici M. Tullius uoluit de senectute. Sparsum semen primum id occaecatum cohibet, ex quo occatio, quae hoc efficit, nominata est, quam lectionem agnouit quoque Mannuccius. Vox autem Occaecare, & Occaecatus Ciceroniana est. Appeti apud Ciceronem saepe passiue dictum est. Decedere est uox Ciceroniana, unde Decedi impersonale; & Assurgi impersonaliter de Inuen. Vt maioribus nata assurgatur, Vt Ciceroniane dicitur Fabulam aetatis peragere; sic posse dici uidetur, Aetatis peractio. Iam uides, quanta tui numeri diminutio facta sit. Numeremus modo, quae in ista notaui

Cons.

Conſ.& uideamus non ſolum, an horum numerus illorum numero æquari poßit, uerum etiam, quanta ſit differentia inter hæc, ubi nonnunquam etiam ſolœciſmus adhibetur,& illa, in quibus tale uitium reprehendi non poteſt. Ea igitur ſunt; Compage: Immerentes: Infeliciter:Vagitus, duobus in locis uſurpatus: Deſpondeat animum: Indecentius: Indecens: Oſor: Detractor: Lætabundas: Lacedæmones: Abſurditas; Imperitia: Cum nullo dolore; Cum nominis gloria: Cum noſtro uulnere; Cum nullo ſenſu: Cum neminem: Cum nec: Cum natura; Cum nihil niſi rectum; Cum nihil niſi quod rectum: Ad futuram uitam, tamquam ad patriam euolare: Præfinitum eſſe uitæ terminum, quem præterire nemini liceat: Animum ſimul cum homine interire: Filio ſuo, pro filio eius; Pœnitendum ſtatum: Is ſe hominem eſſe meminerit, ut, ſi mors ab eo abeſſet, Dijs propior haberetur: De quo eſt apud Herodotum illum Xerxi reſpondiſſe: De quo traditum eſt, nihil eum putauiße; Lacænas matronas traditum eſt conſueuiſſe, ac ſolitas eſſe, contra uero curabant, nec ſtatuebant. His acceſſerunt tam multa, quæ in ſecundo meo iudicio collegi. Quæ omnia coniuncta cum tot rebus abſurdis, ſatis declarant iſtum librum Ciceronis non eße. Sig. *Dixeras etiam Captiuitatem eſſe uocem minus Ciceronianam:& tamen ea uſurpata eſt in oratione pro C. Cornelio.* Ricc. *Eam bis in iſto libello uſurpatam intellexeram eße minus*

Cice-

Ciceronianam, id est, minus, & rarius à Cicerone usurpatam, & quidem minus, si cum uocib. a Cicerone frequentatis comparetur, cum inueniatur semel in fragmento orationis pro Cornelio apud Asconium; quam à Mario Nizolio inter eas, quæ Ciceronianæ non sunt, notatam, uideo quidem te unico probaße exemplo esse Ciceronis, sed de ea sola, ut aliàs dixi, gloriari fortaße non debes.
SIG. *Quid? si alias quoque eiusdem esse demonstrauero?* RICC. *Expecto, dum hoc facias.*
SIG. *Sunt Plauti, Terentij, Lucretij, Virgilij, Salustij, Liuij, Suetonij, Taciti, & aliorum illius memoriæ ferme æqualium. ergo sunt Ciceronis.*
RICC. *Primum huiusmodi consecutionem negaui, nego, & in perpetuum negabo. Non enim sequitur, quibuscunque uocibus illi usi sunt, omnib. Ciceronem quoque usum esse. Deinde, cum præter illos citaueris Martialem, & Vegetium, uideris illos ipsos significasse, cum dixisti, aliorum illius memoriæ fermè æqualium: & tamen tu ipse scis, quàm longe hi sæpe discesserint a linguæ Latinæ candore. De Martiali sic scripsit Raphael Volaterranus; Reliquit epigrammatum librum omnino reijciendum, quippe qui neque elegantiæ Latinæ, neque moribus prosit. Vegetius similiter in multis parum Latinus est: ut mirum sit, te uelle etiam hos, si Dijs placet, ipsi Ciceroni æquare. Præterea, cum metaphoram, & analogiam maxime probē, non tamen adhibitam esse arbitror à Cicerone in*

illis uocib. nisi id alicuius loci auctoritate probetur. Nec quæro, utrum ipsis Cicero usi potuerit, nec'ne, qua de re possunt esse uariæ hominum inter se, discrepantesq. sententiæ, quæ sibi suo arbitratu Ciceronem conforment, sed an usquam usus sit. quod quia ego infitior, & tu, qui probare debes, nõ probas, nisi per inanes quasdam tuas consecutiones, uter nostrum melius sentiat, alii iudicabunt. Sed pergamus ulterius. S I G. *De iungenda dictione Cum, uocib. incipientib. à littera N. ita, ut ante, respondebo. Locus oratoris intelligendus est de præpositione Cum, iuncta cum uocib. incipientib. à No, ne obscæne dici uideatur, Cunno. id quod ipsa exempla ab eo, et Quinctiliano, & ceteris allata demonstrant. Quare neq. cum hic scripsit, Cum natura, aut Cum nullo, neq. cum Virgilius dixit, Cum nauib. obscæne locuti sunt.* R I C C. *Si, quod tu ipse interpretaris, uerum est, sequitur nihilominus nec auctorem Consolationis recte scripsisse, Cum nominis tui gloria, nec ne recte dixisse in secunda oratione tua, Cum nostris necessariis, quia præpositio Cum iuncta est cum uoce inchoante à No. Quamquam tibi concedere non possum, præceptum illud tam strictim intelligendum esse, cum obscœnitas repræsentetur, non solum si dicatur, Cum no, sed etiam Cum nì, Cum ne, & similiter. Auctoritas enim Quinctiliani generatim probat inter dictionem Cum, & uocem inchoantem à littera N. siue sit syllaba Na, siue Ne,*

ſiue Ni, ſiue No, ſiue Nu, aliquid interijciendum eſſe, quia in dictione Cum littera M, quæ exprimi niſi labijs coeuntib. non poteſt, aut interſiſtere nos indecentiſſime cogit, aut continuata cum inſequente in natura eius corrumpitur, quæ ratio ualet de qualibet uoce incipiente a littera N. & dictioni Cum adhærente, ac notat deformitatem, aut interſiſtendi, aut corrumpendi litteram M, dum mutatur in N. SIG. *Si Quinctilianus uerba illa ſua tibi uidetur ad alia retuliſſe: aut exemplum certe ad Cum no tantum accommodauit.* RICC. *Egregie. Exemplum eſt, ut ita dicam, ſpeciale. ergo quod exemplo probatur, non poteſt eſſe generale? Nonne Ariſtoteles declarauit id, quod per ſe ſubſiſtit in hunc modum? ἔϛι δὲ οὐσία μεν, ὡς ἐν τύπω εἰπεῖν, οἷον ἄνθρωπος, ἵππος. Quemadmodum igitur ſubſtantia eſt, ut homo, equus, non tamen omnis ſubſtantia eſt homo, equus: ſic iunctio prohibita uocis Cum, & uocum incipientium à littera N, eſt, ut Cum no: at non omnis iunctio prohibita eſt Cum no, poteſt enim eſſe Cum na, Cum ni, Cum ne, Cum nu. Itaque apparet generale eſſe præceptum, etiam ſi exemplum ſit ſpeciale, cum ratio allata à Quinctiliano ſit generalis. Et auctoritas Priſciani, quãuis agat tantum de uitato cacephato, cum dictum eſt Nobiſcum pro cum nobis: non tamen iccircò alia admittit cacephata. Nec excuſatur Cum natura, quia Virgilius dixerit, Cum nauibus. nam & ibi cacephatum eſſe notauit Seruius. Et non*

ſolum

ſolum Cum natura non excuſatur, ſed ne Cum nullo quidem, quia obſcœnitas eſt in concurſu litterarum uocem obſcœnam quodammodo repræſentantium. S I G. *Ergo tu Seruij magis, quàm Virgilij auribus, ac iudicio ſtabis? præſertim uero cum ille etiam Dorica caſtra apud eundem animaduerterit, & alia omnia eiuſdem generis, quib. tamen uidemus Virgiliũ eſſe plurimis delectatum?* R I C C. *Tunc maxime Seruij iudicio ſtabo, cum ex præceptis ipſe iudicauerit, quemadmodum de hoc loco feciſſe mihi uidetur.* S I G. *Quid de cæteris, ut Cum noſtro uulneri medeamur, & ſimilibus? An uero etiam de illis Cicero locutus eſt? Non puto. Itaq. & ipſe, & reliqui Latini ſic aliquãdo ſcripſerunt.* R I C C. *Non negaui Ciceronem, aliosq. ſic interdum eſſe locutos: ſed dixi, non ſæpe.* S I G. *Ratio, cur de illis Cicero locutus non ſit, mihi uidetur eſſe, quòd in ijs non eſt Cum præpoſitio, ſed aduerbium Quum.* R I C C. *At ſiue præpoſitio Tunc, ſiue aduerbium Quum iungatur cum uoce inchoante à littera N, obſcœnum facit. Nam ſi dicatur, Quum nos te uolumus conuenire, Quum aduerbium eſt, & tamen, teſte Cicerone ad Papyrium Pætum, obſcœnitatem habet.* S I G. *Vide, quæſo, ne ſecus ſit. Cicero enim ibi nullam, nec in re, nec in uerbo hærere obſcœnitatem contendit. Siquidem ita ſcripſit; Quid, quòd uulgo dicitur, Quum nos te uolumus conuenire, num obſcœnum eſt? Inde addit; Memini in ſenatu diſertum conſu-*

larem, ita eloqui, Hanc culpam maiorem, an illam dicam? potuit obscœnius? non, inquis: non enim ita sensit. non ergo in uerbo est obscœnitas. Quippe declarauit, se nec Quum nos, neque An illam, obscœne edita reputasse, quia, qui id dixerunt, non id uoluerunt. Quare, si in sermone nulla erat sita deformitas, multo minus in scripto. RICC. *O miram subtilitatem, Quis non uidet ibi Ciceronem paradoxum Stoicorum defendere, quibus placebat suo quamq. rem nomine appellare? Supponit igitur Cicero, cum uulgo dicitur, Quum nos te uolumus conuenire, obscœnum esse ex linguæ Latinæ consuetudine, quam obscœnitatem etiam prohibuit in Oratore suo: sed tamen ex opinione Stoicorum per iocum (tota enim illa epistola iocosa est) non esse obscœnum disputauit. In fine tamen epistolæ contra scholam Stoicam ait,* ὁ σοφὸς εὐθυῤῥήμων ἐστι, *quasi dicat, ut explicat Paullus Manutius, magnum lumen Latinitatis; Stoici superiora illa disputant: mihi autem hoc uidetur, sapientem ita loqui debere, ut obscœnitatem uitet: quod ego facio, Platonis uerecundiam seruans. Vides igitur ex communi consuetudine Latinæ loquendi, & ex præceptis oratorijs, nihil interesse, quod attinet ad obscœnitatem, utrum dicatur, Cum nos, an Quum nos: utrumque enim obscœnum est, etiam si Stoici* παράδοξον *loco disserant, nihil esse obscœnum, nihil turpe dictu cuius rei rationem Arist. lib. 3. Rhet. appellat* σοφιστικὸν λόγον, *& testatur, primum à Brysone fuisse*

se

ſe prolatam, quam tamen ipſe ſoluit. eius uerba ſunt, ἔτι δὲ τρίτον, ὁ λύει τὸν σοφιστικὸν λόγον. οὐ γὰρ ὡς ἔφη βρύσων οὐδένα αἰσχρολογεῖν εἴπερ τὸ αὐτὸ σημαίνει τόδε, ἀντὶ τοῦ τόδε εἰπεῖν. τοῦτο γάρ ἐστι ψεῦδος. ἔστι γὰρ ἄλλο ἄλλου κυριώτερον, καὶ ὡμοιωμένων μᾶλλον, καὶ οἰκειότερον τῷ ποιεῖν τὸ πρᾶγμα πρὸ ὀμμάτων. ἔτι οὐχ ὁμοίως, ἔχον σημαίνει τόδε. ὥστε καὶ οὕτως, ἄλλο ἄλλου κάλλιον, καὶ αἴσχιον θετέον. ἄμφω μὲν γὰρ, τὸ καλὸν, καὶ τὸ αἰσχρόν, ἢ ταῦτα μέν, ἀλλὰ μᾶλλον, καὶ ἧττον. *Dicebat igitur Bryſon, Neminem turpi loqui. Nã ſi duo ſunt, quæ idem ſignificent, aut ambo pariter obſcœna eſſe, aut neutrum. Non ambo, quòd alterũ eorum non eſſe obſcœnum, omnes fatentur. ergo neutrum. Reſpondet Ariſt. id eſſe falſum, primũ quòd aliud alio magis proprium, & ſimilius eſt, & ad rem ante oculos conſtituendam accommodatius: deinde quia ſæpe eadem res aliquo modo eſt honeſta, aliquo modo turpis. Itaque uocabula, quæ exprimunt rem, quatenus eſt honeſta, debent honeſta exiſtimari: quæ exprimunt rem, quatenus eſt turpis, turpia. Quamobrem mittamus ſophiſticas rationes, & a communi linguæ Latinæ conſuetudine, atq. à præceptis Rhetoricæ artis non diſcedamus. Obiter autem, cum interpretatus ſis in hunc modum; Num obſcœnum eſt? quaſi dicat, minime; opinionem meam uideo tua interpretatione confirmari, ut dictio Num præponenda ſit interrogationi exigenti negationem, contra quàm factum eſt in*

ista Cõsolatione, ubi legitur; Num credamus filij mortem honestam, ac pro patria susceptam tali patri futuram fuiße iucundissimam? &, Num ei multo melius euenisset? Quod uero ais, si in sermone nulla erat sita deformitas, multo minus in scripto, uideris fouere opinionem illorum amicorum tuorum, qui putant elocutionem scriptionis minus exactam esse posse, quàm dictionis. quod tamen ex doctrina Aristotelis satis refutaui. Verum, cum adhuc ostenderim obscœnitatem repræsentari, non solum, si dicatur, Cum no, sed etiam Cum ni, Cum ne, & similiter: & ne me quidem negare, Ciceronem interdum sic locutum esse, sed uim argumentationis in eo ponere, quòd Cicero non sæpe, iste uero auctor sæpe huiusmodi obscœnitate sermonis usus sit: præterea siue præpositio Cum, siue aduerbium Quum iungatur cum uoce inchoante à littera N, semper obscœnitatem eße, quæ ad refellenda tria prima argumenta tua pertinuerunt: quid aliud affers? SIG. *Non de re nihil aliud.* RICC. *Recte facis: quoniam duo postrema argumenta tua satis à me aliàs sunt refutata.* SIG. *Obiter notasti in eo loco; Credamus sanè Apollini Delphico, qui exoratus a Trophonio, & Agamede, à quib. templum magnifice Apollini exædificatum Delphis erat, ut, quod esset optimum homini, tribueret, post diem tertium exanimes sunt inuenti; dictum fuisse, Apollini exædificatum, pro Ipsi exædificatum. proh Dii immortales, hæc crimina eiusmodi sunt, ut aut tu inferendo,*

do,

do, aut ego depellendo fatiger? Non'ne Cicero alibi idem, ut docui, fecit? atq. ea loca eiusmodi sunt, ut in ijs docti pariter prænomen secundo loco libẽtius audirent. Ricc. *Notaui id, quia, quamuis non damnarem earundem uocum repetitiones, quæ ue nuste fierent; tamen ibi uox Apollini non satis pulchre mihi repetita uideretur. Sed addidi* τὸ πάντων μέγιστον, *in eodem loco solœcismum commissũ esse, Qui exoratus, exanimes sunt inuenti.* Sig. *Sed iam ueniamus ad ea, quæ tu parum propria nominasti.* Ricc. *Veniamus.*

PRO SEPTIMA CONIECTVRA, quòd quædam sint minus propria.

Sigonivs.

EX *minus proprie dictis hoc præcipuum statuisti, Animum ad futuram uitam, tamquam ad patriam, euolare: & dixisti te non laborare de sententia, quæ potuit esse eadem & Ciceronis, & Platonis, & nostrorum Theologorum, ut animi, cum è corporib. excesserint, si fuerint casti, puri, integri, incorrupti, bonis etiam studijs, atq. artib. expoliti, in cælum, quemadmodum etiam in priori iudicio scripsisti, tamquam in domicilium suum peruenirent. Sed quæsiuisti de elocutione, ubi nam Cicero eam uitam,*

quæ post mortem habetur, appellarent patriam. Ego uocem ipsam non propriam, sed translatam esse confiteor. Translationis autem auctor fuit Plato, qui dixit præsentem uitam esse peregrinationem. ex quo sequitur, ut Cicero futuram, tamquam patriam appellare potuerit. Constat enim omnia licere per similitudinem efferre, maxime adiecta particula Quasi, aut Tamquàm. RICC. *In orationib. testatus es, non Platonem dixisse, præsentem uitam esse peregrinationem, sed Aeschinem in Axiocho. Quare uide, quàm tibi constes. Sed ut Plato, uel Aeschines (nihil enim hoc ad rem) dixerit præsentem uitam esse peregrinationem, sequitur'ne continuo, potuisse Ciceronem futuram uitam, tamquam patriam appellare? si præsens uita est tamquam peregrinatio, is potuisset fortasse dicere satis congruenter, Ad futuram uitam, tamquam ad patriæ usum euolare: si quidem ut præsenti uitæ futura opponitur, sic peregrinationi patriæ usus; uel in cœlum, tãquam in patriam, quemadmodum dixit Cicero in prima Tusculana, In cœlum, quasi in domicilium suum: sed ad futuram uitam, tamquàm ad patriam, quàm congruenter dicere potuerit, non uideo. Longe enim aliter sentio, quàm tu scribis, Omnia licere per similitudinem efferre: sed similitudinis conuenientiam requiro, ac, tametsi solertis, acutiq. ingenij esse intelligo, cernere, quid in reb. multum inter se distantib. simile sit, ac in dissimili genere inuenire similitudinem:*

nem: tamen translationes non facile admitterem, quæ parum congruentem habere similitudinem ui derentur; qualis ista potest apparere, ut uita, quæ, ut tradunt Philosophi, est actio animi, appelletur patria, quæ non est actio, sed laus, ubi ipsa actio exercetur. Ac potest quidem uita appellari peregrinatio, quæ est quoque actio quædam, & fortasse etiam patriæ usus, quia tunc maxime homines uiuere existimantur, cum patria perfruuntur, quo fructu qui propter exilium carent, ciuiliter mortui apud iurisconsultos dicuntur: sed, an possit nominari patria, quò magis cogito, eò maiorem animo concipio dubitationem. Neque uero hæc mihi eximitur, quòd dicatur Tamquàm, uel Quasi, quod genus loquendi apud Aristotelē dicitur εἰκών, &, ut tradit Cicero, ualet plurimum ad molliendam translationem, quæ esse paullo durior uidetur: quia in translatione quantumuis mollita debet, ut dixi, apparere aliqua conueniens similitudo. Quod fortasse significauit Aristoteles, cum scripsit, καὶ λαβεῖν οὐκ ἔστιν αὐτὼ παρ' ἄλλου. quem locum quamuis tu explicaueris, ut multi quoque alij, placere Aristoteli, Translationes ex se excogitari, nō aliunde assumi, ita ut illud Ab alio intelligendū sit Ab alio auctore: tamen non desunt, qui explicent, Ab alio, id est, longe diuerso, et parū simili. quod efficit τὸ ψυχρὸν ἐν ταῖς μεταφοραῖς, si sint ἀσαφεῖς, propterea quòd petitæ sint, ut ait Arist. πόρρωθεν. cuiusmodi ista metaphora existimari potest, qua pa-

tria

tria acipitur pro uita futura. Vtcumque tamen sit, non debemus quærere, quid potuerit, aut non potuerit Cicero dicere, qua in re falli possumus, sed, quid dixerit, & an aliàs ita locutus sit. quod eum fecisse quia non probat, non facile tibi assentiendum esse arbitror, hanc metaphoram esse Ciceronianam, id est, Ciceroni congruentem, & Ciceronis propriam: sic enim intellexi, & non patriam eo in loco esse uocem propriam, ut meum sensum praue interpretatus es. SIG. *Alterum minus proprie dictum illud notasti; Præfinitum esse terminum à Deo, quem præterire, aut ex quo egredi nemini liceat.* RICC. *Minus proprie, id est, Christianis, quàm Ciceroni congruentius, cum ex dicto Iob sumptum esse uidetur.* SIG. *Habeo: sed quis non hanc etiam sententiam esse Platonis, & aliorum gentilium nouit?* RICC. *Ne hoc quidem in loco laboro de sententia, cum ego quoque legerim in Timæo, Animal unumquodque ab ortu fatale uiuendi spatium in se ipso continere: sed quæro de elocutione, ubi'nam Cicero dixerit, præfinitum esse uitæ terminum à Deo, qui præteriri non possit. quæ elocutio ex capite 14. prophetæ Iob sumpta est. Id si ostenderis, de eo amplius non controuersabimur.* SIG. *Non est, quòd planum faciam, hæc uerba esse Ciceronis; quia ad rem non pertinet.* RICC. *Scite. ergo ad rem non pertinet ostendere huiusmodi elocutionem fuisse aliàs à Cicerone usurpatam, & hoc modo esse propriam eius, ut in ista Consolatione*

tione non reprehendatur, tamquam ea, quæ sit magis Christianorũ, quàm Ciceronis? SIG. *Satis est, ut ostendam, non esse Iob.* RICC. *Magnum erit, si hoc ostenderis.* SIG. *Sic Iob de homine loquitur; Constituisti terminos eius, qui præteriri non poterũt: at hic, præfinitum eße terminum à Deo, quem præterire nemini liceat.* RICC. *Etsi uerba non sunt prorsus eadem, tamen & sententia, & eloquendi ratio eadem est; Constituisti terminos Deus, Præfinitus est terminus à Deo. Qui præteriri non possunt, Quem præterire nemini liceat. Quis merito negabit hoc ex illo sumptum esse?* SIG. *Cur potius dicemus Ciceronem ab interprete Iob, quàm interpretem à Cicerone illud, Preterire terminum, accepisse? præsertim uero cum censet, ipsum Ciceronianum fuisse.* RICC. *Non est dicendum, Ciceronem ab interprete Iob huiusmodi dictum accepisse, siquidem Cicero ante Christum natum floruit, at S. Hieronymus interpres Bibliorum post Christi natalem diem circiter annum quadringentesimum: sed est putandum istum recentem scriptorem Consolationis, istum personatum Ciceronem ab ipso S. Hieronymo mutuatum esse. Et, ut interpres Iob modum dicendi à Cicerone acceperit, quem tamen huiusmodi umquam sententiam protulisse non constat, etiam iste imitator potuit ab interprete accipere.* SIG. *Si, quia aliquis liber habet aliqua uerba sacrorum Bibliorum, iccirco Ciceronis non est; ne liber quidem primus de natura deo-*

rum

rum erit Ciceronis,quia ibi scriptum sit,Nihil sem per in suo statu manet : at uero apud Iob eodem in loco, Homo numquam in eodem statu permanet. RICC. *Non dico ualere hoc argumentum, Aliquis liber habet aliqua uerba sacrorum Bibliorum, ergo Ciceronis non est : fieri enim potest, ut aliquod dictum sit commune & Biblijs sacris, & Ciceroni, quemadmodum illud, quod protulisti: sed existimo hoc ualere; Liber habet dictum sacræ scripturæ, quod est in ore Christianorum, quodq. non apparet à Cicerone umquam usurpatum esse, & habet alia multa, quæ minime redolent Ciceronem, ergo suspectus esse potest, tamquàm non Ciceronis.* SIG. *Tertium reprehendisti tamquàm minus proprium Ciceronis; Animum simul cum homine interire. Nam cum obseruaueris apud Ciceronem hominem esse animum, interpretatus es, animum simul cum animo interire, idq. absurdum esse affirmasti. Ego autem puto hominem non solum pro animo usurpari, sed etiam pro corpore, ut Animum simul cum homine interire sit animum simul cum corpore interire. Cumq. multa alia disputauerimus, totam disputationem nostram redigo ad perpendendum locum Platonis in Phædone, ubi accipitur homo pro corpore, cum legitur, Num eodem die animus deletur, quo homo moritur?* RICC. *Dixisti, hominem mori nihil aliud esse, nisi mori partem eius mortalem, nempe corpus. Id ego refutaui, quia Plato in Gorgia definiuit mortem esse dissolutionem*

lutionem animi, & corporis, unde intelligitur, hominem mori non esse simpliciter corpus interire, sed animum à corpore dissolui. In loco autem Phædonis accipi hominem non pro solo corpore, sed pro toto composito, quasi dicatur, Num eodem die extinguitur animus, quo totum compositum dissoluitur, & fit animi à corpore dissolutio? SIG. Nego ita esse. RICC. Quomodo merito negare potes, si nunquam apud Platonem homo accipitur pro solo corpore, sed semper aut pro idea hominis, aut pro solo animo, aut pro composito? ut necesse sit, cum legitur homo apud Platonem, uno de his trib. modis eum interpretari. Primum enim homo est idea hominis in mente Dei collocata, in qua Platonici considerarunt ideas, ut constat ex lib. 7. de Rep. & ex Timæo. Deinde est solus animus, ut probatur in Alcibiade primo, quia instrumentum non est pars opificis: homo est opifex, corpus instrumentum eius; ergo corpus nō est pars hominis. & homo est, qui imperat, & dominatur: solus uerò animus imperat, & dominatur: at corpus paret, & seruit. postremo homo est compositum quoddam ex animo, & corpore, & hoc modo intelligitur in Phædone à te citato. SIG. Iam negaui. RICC. Ne amplius neges, considera hæc uerba Platonis in ipso Phædone; Aliud ne quid nos ipsi sumus, quàm partim corpus, partim animus? Nihil aliud. Quas tres hominis acceptiones explicauit quoque Plotinus Enneade 6. lib. 7. cap. 5. Nō

posse

posse autem accipi hominem in quarta significatione, quam tu attulisti, apparet ex eo, quia opinio illorum, qui putarunt hominem esse solam materiã, & solum corpus, primum a Pythagora, deinde a Platone, denique ab Aristotele reiecta est. Quoniam uero in secunda significatione homo a Cicerone acceptus est, ut probaui ex lib. 6. de Rep. & ex 1. Tusc. iccirco scripsi, & recte scripsi, ex opinione Ciceronis interire animum cum homine, esse interire animum cum animo, & hoc modo absurde, & improprie dictum, si personam ipsius Ciceronis spectemus. SIG. *Aliter ego sentio, ut de alijs omnibus. sed, ut uideo, restant, quæ tu minus Latina uocasti.*

PRO OCTAVA CONIECTVRA, quòd quædam sint minus Latina.

RICCOBONVS.

RECTE *admones. primũ uero declaraui, me minus Latina dupliciter intellexisse, uel comparate, minus, & rarius à Latinis usurpata, etiam si fortasse apud non nullum scriptorem inueniantur: uel simpliciter non usurpata; quib. duob. modis accipi minus Grammatici docuerunt. Ac primo sensu scripsi, Filio suo, pro filio eius, esse minus Latinũ.* SIG. *Vnum aduersus te reuolui exemplum.* RICC. *Ostẽdi te nihil profecisse.* SIG. *Alij uiderint.* RICC. *Eodẽ primo sensu notaui Pœnitendum statum minus*

nus Latine dictū esse. SIG. *At Pœnitendus uox est à Liuio, ut docui, & Suetonio optimis in primis Latinitatis auctorib. usurpata.* RICC. *Est minus Latina, id est, minus, & rarius in Latinorum scriptis adhibita. Accedit, quòd, ut alij quoque uiro doctissimo respondi, Liuio obiecta est à Pollione Asinio Patauinitas, id est, ut interpretatur Quinctilianus, peregrinitas sermonis, & in nonnullis uerbis minus Latinum loquendi genus. Quamquam dixi per Patauinitatem aliud intelligi posse, ut significauerit Pollio eam, quam Caius princeps, parum amicus Liuij, appellauit uerbositatem, artificiose nominans uicinum uitium pro uicina uirtute. non enim in Patauinis est uerbositas, sed eloquentia. Quæ enim inimicis uerbositas potest uideri, amicis est eloquentia. Quam Patauinitatem, & nobilissimæ patriæ suæ proprietatem mire Liuium in historia sua secutum esse affirmaui, etiam si, ut notauit Quinctilianus, aliquot peregrinas uoces in Latinitatem inuehere uisus sit. Atque hæc in nonnullis uerbis peregrinitas obijcitur quoque Suetonio, ut etiam stylus tenuis, & qui Grammaticum magis, quàm Historicum sonet.* SIG. *Ita ne uero? tu post hac poteris superbas te aures habere negare, aut si quis fortaße id dixerit, insignis contumeliæ loco accipere, cum Liuium, Suetoniumq. contemnas, quos ipsa in primis est admirata antiquitas?* RICC. *Negabo, & uere negabo, me ulla umquā superbia elatum esse, insignemq. contumeliam existimabo, ut*

me-

merito alias existimaui, si quis id mihi uitio uerterit, & uoluerit etiam, si Dijs placet, nugatorijs quibusdam captionib. contumeliam occultare, atq. in ea inferenda persistere, eosq. uere superbos nominabo, qui uel præter caussam, ut aliquid pulchri, & ingeniosi dicere uideantur, optimos scriptores criminantur: ut tu ipse fecisti, cum errorem Liuij notasti, quòd lib. 44. L. Valerium Tribunum pl. sic contra Catonem Consulem loquentem introduxerit, ut se Origines eius aduersus eum reuoluturum esse denunciarit, quos tamen constat Catonem longe post Consulatum conscripsisse. Hæccine est beneuolẽtia, quam in Liuium illum, illum inquam tuũ exerces, à cuius fonte ad magnam hominum famã profluxisti? Quem ego, ne in eum ingratus uiderer, qui suis lucubrationib. tantum mihi amplitudinis, atq. ornamentorum attulisset, potius defenderem, diceremq. M. quidem Catonem in extrema ætate sua libros Originum confecisse, sed ante consulatum inchoasse, eiusq. rei famam, ut de clarissimorum scriptorum solet operib. ad omnes permanasse, ut potuerit illas L. Valerius in consulatu eius nominare, etiamsi nondum ipsas uidisset, quasi dixerit, Ego reuoluam non manib. sed animo, & oratione aduersus te Origines tuas, quas te scribere fama est. Commemorauit quoque Propertius Aeneidem Virgilij, priusquam illa edita esset, cum lib. 2. scripsit; Cedite Romani scriptores, cedite Graij,

Nescio quid maius nascitur Iliade.

quo ex loquendi modo intelligitur Aeneidem adhuc inchoatam in honore, & in existimatione fuisse; & poemata, atq. historias nobiles, etiam non editas fama, & sermonib. hominum celebrari consueuisse. cuiusmodi etiam uidetur illud Horatij de Pollione, qui instituerat mandare litteris bella ciuilia, neq. tamen adhuc absoluerat, aut ediderat, li. 2. Carminum;

Motum ex Metello consule ciuicum,
Belliq. caussas, & uitia, & modos, &c.

& paullo post; Paullum seueræ Musa Tragœdiæ

Desit theatris: mox, ubi publicas
Res ordinaris, grande munus
Cecropio repetes cothurno.

quæ uerba indicant historiam inchoatam, nec absolutam. Iam sic defenderem Liuium: uel si non possem defendere, at saltem temere, & præter rem non accusarem. Tu igitur ea in re ualde Liuium contēpsisti. Ego uero nec Liuium, nec Suetonium, ut tu criminaris, contempsi; sed ut illum a uerbositate defendi, sic quæ illi, & huic ab aliis obiecta sunt, ad meam defensionem traduxi. Quare non est, cur tua superbia me in hominum odia trahas. SIG. *Accipe in bonam partem, quæ dico: nam ego sexagenarius te quadragenarium, ut filiū prope iure meo moneo.* RICC. *In eam partem accipio, in quam debeo: sed pergamus.* SIG. *Addidisti etiam illud esse minus Latinum; Is se hominem esse meminerit; nihil autem humanius esse morte; ut si non ab ipso*

diuelli, atq. auferri posset, dijs propior habendus esset, quàm hominib, nec omni ex parte hominis nomen ipsi congrueret, quia communi, & præcipua hominis conditione non uteretur. In hac re leuissima obmutueram. Nunc dico recte ista omnia se habere, atq. ita exponenda esse, se hominem esse meminerit, nihil autem humanius esse morte, id est, nihil magis proprium hominum esse morte, ut, id est, usque adeo ut si mors ab ipso diuelli posset, dijs propior haberi posset, quàm hominib. RIC. *Obseruaui in quarta disceptatione mea Humanum, cum sit cõparatiuum, aut superlatiuum, uideri benignum significare, præcipue apud Ciceronem, non quod hominis est proprium. Illum autem loquendi modũ, qui congruit sic; Itaque, si mors ab ipso diuelli, atque auferri posset, dijs propior habendus eßet, uel Quæ si ab ipso diuelli, &c. minus probare possum, si referatur ad uocem Vt.* SIG. *Verum fac aliquas in hoc libro labeculas residere iniuria librariorum contractas, cur non eas docti adhibito studio delẽt?* RIC. *Labeculas appellas maximas maculas, & grauissima non librariorum, sed ipsius auctoris errata? At hæc plura sunt, quàm quæ sanari facile possint.* SIG. *Num plura, quàm quæ in epistolis quondam ad Att. aliorumq. librorum uoluminib. reperta sunt?* RICC. *Certe plura, si debita ineatur proportio, & non solum uerborum, sed etiam rerum errata connumerentur.* SIG. *Quarto loco reprehendisti illud: De quo est apud Herodotum, illum*

lum Xerxi reſpondiſſe. quincto illud; De quo traditum eſt, nihil eum putauiſſe. Cum autem hortaris, ut ab eo dicendi genere, tamquam impuro, abſtineamus, quid aliud hortaris, quàm ut Ciceronem in Bruto impure locutum eſſe arbitremur? qui ſic dixit; De quo ſit memoriæ proditum, eloquentem fuiſſe. RICC. *Non id hortor: indigne enim ex inſtituto tuo me criminaris. Nam locus uidetur diſſimilis, ſi integer legatur in hunc modum; Quem uero extet, & de quo ſit memoriæ proditum, eloquentem fuiſſe, & ita eſſe habitum, primus eſt M. Cornelius Cethegus. Illud enim Eloquentem fuiſſe, et ita eſſe habitum, referri debet ad illud, Quem uero extet. prætcrea hic locus, non habet Illum, uel Eum. Et, ſi darem eſſe ſimilem locum, quod tamen non do, negari tamen non poſſet, tale loquēdi genus eſſe minus, & rarius à Latinis uſurpatum. Iam tu aſtute illa uerba omiſiſti, Quem uero extet, & ſuccenſes, quòd aſtutus nuncuperis?* SIG. *Quod iniicis ſexto loco, te Latinitatis ſtudioſis illud iudicandum relinquere, Lacænas matronas traditum eſt occiſis filijs uulnera inſpicere conſueuiſſe. contra uero quos auerſis uulnerib. conciſos agnoſcebant, ab ijs refugientes, clam ſepeliendos curabant, nec ſtatuebant, pro curaſſe, nec ſtatuiſſe: quid aliud admones, niſi ut iudicemus, an Cicero in primo de Oratore Latine dixerit? Dici memini L. Craßum in Tuſculanum ſe contuliſſe. Veniſſe eodem Q. Mutius dicebatur. exierant autem cum Craßo Cotta, &*

Sulpitius. Exierant autem, id est, Exijsse autem, et in tertio; Namq; latus tũ ei condoluisse, sudoremq; multum consecutum esse audiebamus. Ex quo cum cohorruißet, cum febri domum redijt, id est, redijsse. Demetrij autem Phalerei praeceptum est, afferre amplitudinem in figuris, si non in eodem casu maneatur. idq. probat exemplo Thucydidis. RICC. *At ne hi quidem loci uidentur similes. Nam in primo illa uarietas est maxime elegans; Dici memini L. Crassum: Q. Marius dicebatur: Exierant autem cum ipso Crasso. Nec poterat optari Exijsse, nisi subintelligeretur uox pluralis Dicebantur. In secundo autem interrupta est series uerborum per illud; Ex quo: nec poterat congruere uox Redijsse, nisi adderetur uox Eum. At in loco Consolationis sine ulla alterius uocis subintellectione, & sine ulla additione optime quadrassent illa uerba, Curasse, nec statuisse; ut minus congerentes mihi uidetur dictũ, Curabant, nec statuebant; quod deberet pendere ab illo; Lacaenas matronas traditũ est. Quod attinet ad Demetrij praeceptum, amplitudinẽ quidem habet non in eodem manere casu, sed congruenter, ut apud Thucydidem, cuius uerba congruentissime probata, quàm similia sint uerbis Consolationis, ubi deformis fieri casuum mutatio uidetur, studiosorum iudicio reliqui.* SIG. *Quae, malum, est ista ratio, ut omnia ferme argumenta una, atque eadem responsione refellas? ut semper similitudinem abnuas? quod lumen ex eiusmodi responsione*

elucere

elucere putas ingenij? quid enim expeditius, ne dicam obtusius, esse potest, quàm aut uocem aliquam Latinam esse negare, aut exemplum esse dissimile respondere? RICC. *Facile patior, me maledictis superari, dummodo rationib. non uincar. Obtusio tamen potius uidetur esse eius, qui non intelligat, nihil admitti posse tamquam Latinum, quod haud optimorum scriptorum auctoritate, non adumbrata, & captionib. distorta, sed clara, & recta comprobetur; quiq. non uideat, optimam esse rationem refellendorum exemplorum, si non similia ostendantur, scribente Aristotele,* μαχητέον, ἢ ὅτι τὸ παρὸν οὐχ ὅμοιον, ἢ οὐχ ὁμοίως, ἢ διαφοράν γέ τινα ἔχει. SIG. *Sed uideo finem. Extremum illud est, quod tu temere obiecisti, Adeo quòd. Ego uero hoc crimen temere simulatum esse dico, id est, fortuito, ac sine longa, ut sæpe fit, animi meditatione conflatum, atq. ut dixit Cicero, temere effutitum.* RICC. *Ille locus duplicem sensum habere potest, quorum primus est is, quem ego dubitãdi caussa attuleram. Quandoq; animus medicinam refugit, idq. euenit maxime, cum dolore affligimur propter nostrorum mortem. Sed qua de caussa id euenit? Respondet auctor; Ex eo fit, quòd erepti uel amici, uel affinis, uel filij cogitatio adeo nobis grata est, quòd illum pene ante oculos constituere uideatur, id est, adeo nobis grata est, ut, quia ea ualde delectatur constituere nobis illos ante oculos uideatur. Nam, ut tradit Arist.* καὶ ἐν τοῖς πένθεσι,

καὶ θρήνοις ἐγγίνεταί τις ἡδονὴ τῷ μεμνῆσθαι, καὶ ὁρᾶν πως ἐκεῖνον, καὶ ἃ ἔπραττε, καὶ οἷος ἦν. διὸ καὶ τοῦτ᾽ εἴρηται, ὡς φάτο. τοῖσι δὲ πᾶσιν ἐφίμερον ὦρσε γόοιο. *Sequitur conclusio; Vt, id est, ita ut, etiam si dolorem refricet, & lacrymas eliciat, tamen eam deponere nolimus, & hoc modo medicinam refugiamus. Qui sensus adeo accommodatus fuit ad dubitandum, ut etiam quosdam amicos tuos, alioquin uiros doctissimos, & maximo ingenio præditos, ad id adduxerit, ut probare conati sint Adeo quod esse Latinum, auctoritate Ciceronis pro Archia ab ipsis non intellecta. Alter sensus est is, quem ego quoque uideram, ante quàm tua legissem scripta, & quo tu tam sæpe contra me gloriaris, ut loquatur auctor in hunc modum; Medicinam refugimus, in obitu nostrorum, quia cum cogitatio eorum nobis grata sit, ponens eos nobis ante oculos, medicinam refugimus, ut si quis diceret, Homo est substantia, quia, cum animal sit, est substantia. Quem locum, quoniam nolui sophistice agere, ingenue confessus sum, melius à te, quàm ab illis amicis tuis explicatum esse. Cum autem omnia dubitandi caussa ualere debeant, pro uno errore satis tua responsione purgato, reposui duos, quòd in propositione uideatur aliquid desiderari, & quòd in probatione propositionis adhibita sit uox, Affinis, pro quolibet propinquo, ut etiam multis alijs in locis. Atque, si lapsus essem, & non nullis in reb. cæcutisse existimarer, (quis enim, inquit Cicero, est tam lynceus,*

qui

qui in tantis tenebris nihil offendat, nusquam incurrat?) in eo saltem probari deberem, quòd nulla pertinacia utor. non enim parum cognosse, sed in parum cognito stulte, & diu perseueraße turpe est; illudq. communi hominum infirmitati, hoc uero singulari uniuscuiusq. uitio attribuendum est. Quid tu? putas te in omnibus oculatum fuisse, & omnia sapiēter protulisse? Relinquo id oneris alijs, ut enumerēt, quæ à te in hac caussa existimari possunt temere effutita, quæ fortasse sunt plura, quàm quæ mihi obijcis.

EPILOGVS.

RICCOBONVS.

VT *tandem peroremus, demonstraui, sententiam illam in principio positam, siue probabilis, siue improbabilis, siue certa, siue controuersa, seu uera, seu falsa esset, rationem ullam non postulasse, ac sapientum, quos ille nominauit, auctoritate contentam fuisse.* RICC. *Ostendi absurdam esse eiusmodi rationē, ut dicatur aliquid non indigere ratione, quia probabile sit, illamq. sententiam probaui non modo probabilem non esse, sed falsam eße, & nullorum sapientum auctoritate firmatam.* SIG. *Demonstraui, quæ tu maxime contraria (nam minime pro maxime temere te uideo effudisse) in Catone*

dixisti, ea nequaquam eiusmodi esse. Ricc. *Ostendi uituperationem senectutis in Consolatione factam, mire (temere enim, & prauis senectutis tuae conspicilijs legisti Minime, pro Mire pag. 47. lin. 14. quemadmodum etiam temere in me allatrando Scipionem maiorē pro Catone maiore nominasti) repugnare ijs, quę in Catone maiore scripta sunt.* Sig. *Demonstraui, quae ex alijs Ciceronis libris translata notasti, omnia ex consuetudine Ciceronis allata, pro arbitrio immutata, & sine deprauatione adhibita esse; Ciceronem autem non à Mureto, sed Muretum à Cicerone, uel te concedente, sumpsisse.* Ricc. *Ostendi ea non solum aliunde surrepta, & paullis per immutata, sed etiam ualde deprauata, nec Ciceronem, sed simulatorem Ciceronis à Mureto accepisse, Mureti autem nec primum locum, qui longissimus est, nec secundum fuisse ex Cicerone expressum, sed fortasse tertium, (id enim solum dedi) quem tamen iste simulator imitatus sit.* Sig. *Demonstraui ueterem Sigonianum fragmentorum ordinem certiorē esse, quàm eum, quem tu modo à te ipso recedens ostentādi ad tempus ingenij gratia confinxisti; quaeq. Sigonius paullo ante coniecit, quoniam ratione, non uaticinatione continerentur, fieri posse, ut olim à Cicerone perscripta sint, quemadmodum tu in alijs tuis commentarijs aliàs approbasti, quae sunt addita, ea huius maximi libri ueritatem confirmare, ac recte Consolationem eo modo patefacta Lactantij sententia pero*

ratam

ratam esse. Ricc. *Ostendi ordinem quidem Sigonianum ingeniosum esse, sed certiorem esse eum, qui ex ipso Cicerone colligitur; & Sigonium quodammodo profiteri se uatem esse, cum tam acriter foueat ordinem à se excogitatum; fieriq. non potuisse, ut Sigonius omnia prorsus fragmenta suo ordine digesserit; ac me aliàs ordinem Sigonianum approbasse, quia Sigonio nimium credidi; turpissimumq. esse, ut locus Milonianæ & locus Petrarchæ pro fragmẽtis Consolationis uenditentur; atq. ex Lactãtio satis apparere, aliter locutum esse Ciceronem in Cons. de Fortuna, quàm iste Cicero expresserit simulatus.* Sig. *Demonstraui exempla omnia idoneum ordinem obtinere, neque ex ijs librum simulatum esse, argui posse.* Ricc. *Ostendi exempla quædam ordine inuerso narrata esse; idq. argumẽtum si non solum, at certe coniunctum cum alijs multis probare libri falsitatem.* Sig. *Demonstraui uocabula, & iuncturas illas, quas tu tamquam à Ciceronis præceptis alienas notasti, non item esse.* Ricc. *Ostendi, ut notaueram, ita esse.* Sig. *Demonstraui, quæ tu parum propria dixisti, defendi nõ posse.* Ricc. *Ostendi defendi non posse.* Sig. *Demonstraui denique, quæ tu tamquam parum Latina reprehendisti, rationib. atq. auctoritatib. confirmari.* Ricc. *Ostendi denique illas rationes, atq. auctoritates nihil ualere.* Sig. *Mirum est, quòd isto ingenio, ac prudentia præditus non perspicias, aut aliter hanc caussam tibi agendam*

fuisse,

fuisse aut ex his omnibus haud effici, hunc librum Ciceronis non esse; qui uero tecum, ut gloriaris, consentiunt, eos alijs, & quidem fortasse firmioribus rationib. ad eam sententiam descendisse; te uero in huius libri iudicanda quasi pictura, non colorem ipsum, unde maximi similitudo elucet corporis, sed extrema tantũ lineamẽta spectaße. R ICC. *Meum mihi ingenium, ac prudentia, qualecumque, & qualiscumque sit, dictat, & hanc caussam non aliter, quàm egi, mihi agendam fuisse, & ex his omnib. quæ in primo iudicio expreßa sunt, confici, istam Consolationẽ Ciceronis non eße, quæ si per se haud satis esse uideantur, fortasse coniuncta cum ijs, quæ in quarta secundi iudicij disceptatione collegi, satis erunt. Ac gaudeo quidem doctos mecum quamplurimos consentire, etiam si extenuandi tuo more negotij mei caussa illos firmiorib. rationib. ad hanc sententiam descendisse dicas: sat enim habeo uidere te confitentem, cum meæ rationes, ut arbitror, satis firmæ sint, etiam firmiores contra istam Consolationẽ adduci poße; ut si non probationes meæ, at saltem conclusio contra opinionem tuam uera esse uideatur. Me uero existimo in isto libro discernendo non næuos, & crepundia, sed totum corpus spectasse, & in istius Consolationis quasi pictura internoscenda non extrema tantum lineamẽta, sed colorem ipsum intuitum esse, quæ uere pictura est, siquidem ficta. Quid profecerim, alij, quàm tu, iudicabunt.* S I G. *Ego, qui propter meam erga te beneuolen-*

neuolentiam in tuis ſcriptis iudicandis ſum cæteris aliquanto remiſſior, illud doleo, quòd me hominem tui ab ineunte ætate ſtudioſiſsimũ crebris tuis pro-curationib. quaſi moleſtum aliquem aduerſarium inuitum ad hanc reſponſionem attraxeris. RICC. *Neſcio, quos cæteros intelligas, niſi quoſdam ἀξυν-τους, quorum factum minime curo. Quòd uero conquereris de prouocationibus meis, iniuſte facis, ut cum me ab ineunte ætate tui obſeruantiſsimũ propter iudicium meum in incertam perſonam non ſine honeſta nominis tui commemoratione conſcriptum duab. tuis orationib. acriter prouocaueris, & multis probris maledictisq. uexaueris, etiam prouocantem appelles, & noua reſponſione nouarum iniuriarum pleniſsima inuitum ad nouam defenſionem attrahas.* SIG. *Cum ego aliud prope agens dixiſſem, propter unã figuram Traductionis a Quintiliano prolatam Rhetorica ad Herennium à Cicerone ad Cornificium eſſe tranſlata, tu te repente intuliſti, inquiens; Non una figura, Traductio, ſed res quindecim à me collectæ hoc effecerunt. Quod ubi ipſe tradideris, fateor, me adhuc ignorare. Verum hoc nihil ad cauſſam. Me uero, ut ita ſcriberem, impulit, quòd ſcriptum in Rhetoricis ita uidebam; Traductio eſt, cum idem uerbum modo ponitur in hac, modo in altera re, hoc modo; Amari iucundum eſt, ſi curetur, ne quid inſit amari. Apud Quinctilianum uero hoc pacto; Aliter quoque uoces, aut in eadem, aut in diuerſa ſignifica-*

tione

tione ponuntur, ut Amari iucundum est, si curetur, ne quid insit amari. Cornificius hanc Traductionem uocat, uidelicet alterius intellectus ad alterum. Nomina uero figurarum quindecim, quæ tu infers, in utroque illa quidem libro & Herennij, & Quinctiliani reperiuntur. uerum neque exemplis eisdem, neque Cornificij nomine insigniuntur, unde certo Rhetorica ea eße Cornificij colligatur.

RICC. *Quod in tuis orationib. pertinet ad materiam fragmentorum amplificandam, epilogo, maioris aculei gratia, reseruasti. Nesciebam uero, te tam labili esse memoria, ut oblitus esses, me, priusquàm ederem, ad te misisse Bononiam Commentarium meum manuscriptum, quo per locorum collationem uniuersa Ciceronis ars oratoria explicata est, qui sententia tua probatus, quamuis inchoatus, atq. rudis. an. 1567. mihi excidit. Verum hoc, ut dicis, nihil ad caussam. In eo libro scripsi, Quinctilianum res quindecim de Cornificio attulisse, quæ omnes de auctore ad Herennium ueræ essent, nihilq. tribuiße Cornificio, quod in Rhetoricis non Herennij, ut tu loqueris, sed ad Herennium non inueniretur. Qui uero tibi in mentem uenit dicere, eas res Cornificij nomine non insigniri? Audi, postquàm uis, & cognosce, uel potius, quod cognoscis, confitere, non minus ex alijs, quàm ex tua figura Traductione colligi ea Rhetorica certo esse Cornificij. Age enim. Declarauit auctor ad Herennium Traductionem. Quinctilianus eam declara-*

tionem tribuit Cornificio, unde colligis scriptorem ad Herennium esse Cornificium. Consideremus cætera. Auctor ad Herennium scripsit integrum librum de elocutione, qui est quartus Rhetoricorum. Quinctilianus lib. 9. ait; Hæc omnia de elocutione copiosius est executus Cornificius, qui proprie librum huic operi dedicauit. De traductione tu iam locum utriusque aperuisti. Ille inter figuras uerborum numerat interrogationem: Hic eodem libro testatur Cornificium numerasse. Ille nominat inter easdem figuras ratiocinationem: Hic dicit etiam Cornificium nominasse. Ille sententiam, et definitionem ponit inter schemata λέξεως: Huius uerba sunt; Cornificius, atq. Rutilius sententiam, & definitionem schemata λέξεως putant. Ille tradit contrarium idem fere esse, quod contentio est; & Contrarium esse, quod ex rebus diuersis duab. alteram breuiter, & facile confirmat: Hic lib. 5. scribit, enthymema, quo pugna constat, contrarium à Cornificio appellari. Ille membrum figuris uerborum aggregat: Hic quoq; lib. 9. tradit, Cornificium aggregasse. Ille articulum figuram uerborum facit: Hic affirmat Cornificium fecisse. Ille inter easdem figuras uult esse Subiectionem: Hic aperit Cornificium uoluisse. Ille simul Occupationem collocat: Hic declarat Cornificium collocasse. Ille etiam inter eas recipit Interpretationem: Hic exponit Cornificium collocasse. Ille in ipsis commemorauit Conclusionem: Hic ostendit

dit Cornificium commemorasse. Ille in eisdem collocauit Translationem: Hic meminit Cornificium collocasse. Auctor deniq. ad Herennium, præcipit licentiam esse, cum apud eos, quos aut uereri, aut metuere debemus, tamen aliquid pro iure nostro dicimus: Quinctiliani uerba sunt; Idem dictum sit de oratione libera, quam Cornificius licentiam uocat, Græci παῤῥησίαν. Non ne certo certius apparet, (si Quinctiliano fides habenda est, ut certe est) Rhetorica ad Herennium esse Cornificij? SIG. *Dicis te grauiora, & firmiora in tuo secundo iudicio protulisse: at contra tamen usuuenire animaduerti, ut, quemadmodum ex amphora primum liquidissimum, deinde turbidissimum quidq. effluit, sic primus quisque ingeniorum quasi fœtus perfectissimus sit.* RICC. *Qualia sint illa, quæ noua attuli, uiri docti iudicabunt. sed non est eadem ratio amphoræ, & ingeniorum. In illa enim fit id, quod narrasti. Ingenia uero, quos fructus primus ferunt, haud sumpto congruenti temporis spatio ad eos producendos, minus perfectos ferunt: Si uero post illos primos adhibuerint ad aliquos alios perficiendos & tempus, & diligentiam, perfectiores producũt, Immo uero in hoc eadem ratio est, quòd, si, quidquid in amphora est, totum liquidum est, nihil ex ea effluit, nisi liquidum, si totum turbidum, nihil nisi turbidum; sic excellentium ingeniorum & primi, & ultimi fœtus excellentes sunt, absurdorum absurdi.* SIG. *Miratus sum ualde, quòd*

non nullis tuarum disceptationum in locis me tecum dissentiente sic exarseris, ut neque praeceptoris, neque patroni, sic enim me pro tua humanitate appellas, habita ratione ad maledicta eadem plane humanitate indigna prolapsus sis, quem'que te admirari, ac sequi praecipue profiteris, eum tamquam aequalem ad summum certamen doctrinae, atque eloquentiae prouocaris. RICC. *Non exarsi, nisi cum me exardescere tuis maledictis uoluisti: nec te unquam offendit oratio mea, nisi cum te ita obtulisti, ut in te non inuasisse, sed incurrisse uidear. Ac, tametsi propter aliquot publicas explicationes tuas à me auditas me dignum feci, qui te praeceptorem appellarem, ac speraui me potius usurum patrocinio tuo, quàm à te accusatum iri, tamen non is sum, qui tuae maximae iniuriae subiacere uelim: cumq. te non aequalem, sed longe superiorem, etiam insignib. Doctoris, quae habeo, occultatis, esse confitear, mihi tamen laborandum existimo, ne me, ut uideris uelle, prorsus opprimas; nec, ut saepe iam dixi, te prouocaui, sed à te indigne prouocatus sum, qui etiam tam multas, et tam magnas te obijcere mihi moles, ac quasi machinas professus es, ut me funditus euerteres.* SIG. *Equidem nũquam illo animo ad hanc disputationem accessi, ut praecipue te refellerem.* RICC. *Tamen primum iudicium meum etiam enarratis uerbis meis refellisti.* SIG. *Sed, ut (libet enim proprium aliquando tandem aperire dolorem) uetus illud meum in argu-*

mento huius libri tam longe concipiendo non uaticinium, sed consilium à te omni ope ingenij refutatum, irrisumq. defenderem. RICC. *Tandem aliquando tu ipse confiteris id, quod ego coniecceram. Nam, cum primum mihi allata est illa iam satis peruagata uox tua,* AVT CICERONIS, AVT CICERONE MAIORIS, *statim multis audientibus dixi, & postea sæpe repetiui, aut eam falsam esse, aut, si uera esset, te tuæ caussæ seruire, ut eum librum probares, ex quo te uatem fuisse appareret, aut, cum uterq. nostrum homo esset, non minus te, quàm me, falli posse. Iam, dum proprium aperis dolorem, ostendis te istius libri defensionem suscepisse, adductum scilicet uaticinij gloria, quod consilium appellas. Atque hæc fuit uera caussa, cur librum probaris, & me improbantem oppugnare conatus sis, non ea, quam adducis, quòd ego istud tuum seu uaticinium, seu consilium reprehendissem. nam in primo meo iudicio nondum reprehenderam, & tamen occasionem mei impugnandi arripuisti.* SIG. *Vt finem faciamus, librum hunc neque scripsi, neque edidi, neq; auctor cuiquam edendi fui, sed tantum editum ita probaui, ut ad ueritatem propensiora multo mihi uideri dixerim ea, quibus confirmaretur, quàm quibus euerteretur. quorum illa priore mea oratione complexus prorsus in hoc sermone præterij, quoniam tu de illis nullam mihi ferme occasionem disserendi dedisti.* RICC. *Ego quoq; contendi istum librum tuum non esse,*

etiam

etiam si ille, qui eum edendum tradidit, quo tempore editum est primum iudicium meum, interrogatus, an ipsum contra me defensurus esset, respondisse pro certo dicatur, eiusmodi defensionem non ad se, sed ad eum, qui edendum miserat, Sigonium attinere. Quæ uero priore tua oratione complexus es, non esse admodum firma, in prima disceptatione mea exposui, ubi cum ostendissem, contra quàm tu ipse disputa ueras, multos inueniri, & te potissimum his temporib. qui talem Consolationem, & multo meliorem conficere posse uiderentur, subiunxi in hunc modum; Qui fragmentorum negocium susceperit, & necesse habuerit omnia loca percurrere, ubi mentio talis Consolationis fieri potuit, atque intellexerit, Crantorem, Theophrastum, Xenocratem, de luctu minuendo commentarios conscripsisse, is profecto minus difficulter, quàm alij, non solum exprimere potuisse existimatur sub nomine Ciceronis, quicquid Ciceronem disputasse ex alijs eius libris, & aliorum omnium auctoritatib. constat; uerum etiam fingere, se habuisse prudentes de luctu minuendo commentarios, ex quib. præcepta collegerit ad leniendam doloris acerbitatem, & legisse ueteres uel de luctu, uel de morte scriptores, Xenocratem, Theophrastum, Crantorem, quos tamen non legerit, & sumpsisse ex Theophrasti libris sententias, quas ex arbitrio formauerit, præterea persequi omnia consolandi genera, quemadmodum Cicero fecerat, & noua dicta, prout libuit, prodere; ac fragmenta etiam prius nō collecta, & postea

inuenta, si modo ulla inuenta essent, interijcere, eorumq. non nulla secare, atq. in ea inserere, quæ liberet. Testimonia igitur illa, tum Ciceronis, tũ ceterorum omnium, non magis meo quidem iudicio probant, Ciceronis librum esse, quàm imitatorẽ in eo diligentem fuisse, ut omnia complecteretur, quæ ab omnib. citata essent. Quod difficile quidem, & laboriosum fuit, non tamẽ eiusmodi, ut fieri aliquo modo ab homine industrio potuisse, non uideatur; maxime uero ab eo, qui fragmenta collegisset, uel certe collecta diligentissime animaduertisset, atque omnem de libro mentionem inuestigasset, omnesq. ea de re scriptores excußißet, ac totam Consolandi materiã animo perlustrasset. Hęc ego ibi. Adhuc autem tuis omnib. ni fallor, respõdi criminib. quorum si tu finem feceris, ego quoq. mei defendendi finem faciam. sin minus, ut facere institui, me defendam. Nosti enim illud Biantis à te citati; Si quid agere instituis, lente id aggredere: cæterũ in eo, quod elegeris, firmiter persiste. Quoniam uero ea, quæ isti Consolationi obieci, magis fortasse maledicendo, quàm solide diluẽdo, tãquam leuia reijcis, ut etiam alij, cuiusmodi sint, facilius possint considerare, ea omnia, tum quæ obiecta sunt in primo iudicio, tum quæ in secundo, additis etiam quibusdam paucis, ne in infinitum progrediar, breui quodam Catalogo oculis omnium subijciam. Sic. *Vt magis appareat, id mihi non displicebit.* Ricc. *Sic profecto de ijs commodius iudicabitur.*

CATA-

CATALOGVS EORVM,

QVAE IN CONSOLATIONE EDITA SVB NOMINE CICERONIS AB ANTONIO RICCOBONO NOTATA SVNT.

IN PRIMA PARTE CONSOLATIONIS.

ECENTIBVS *morbis medicinam adhibere uetant sapientes. Sententia pro lata sine subiectione rationis contra præceptum Aristotelis, sententia falsa.* *pag.2.a.*

Probat auctor id, quod probatione non indiget, suo se morbo uelle medicinam adhibere, quia omnibus sit hominum morbis medicina adhibenda: omittit probationem eius, quod potissimum est probandum, cur uelit medicinam adhibere suo recenti morbo, etiam si id uetent sapientes; quæ probatio ponitur in loco minus proprio, & ualde longinquo, atq. alieno à proœmio, id est, in quarta libri parte, pag. 19.a 2.a.

Morbum suum esse recentem profitetur, cui etiam contra sapientum præscriptum mederi uelit. in septima tamen parte non fuisse recentem, cum 2.a.

se consolatus est, aperte testatur, pag. 40 a.

2.a. *Cum superiore sententia non satis recte connexum est illud; Nihilq. aduersi hominib. accidere solet in uita, quod aut improuisum, aut inexpectatum uideatur.*

2.a. *Si omnia mala sunt prouisa, & expectata, ex huiusmodi consequitur præparatione non esse difficilem consolationem, contra quàm significatur his uerbis, Conemur tamen, si qua ratione possumus, mederi nobismet ipsis.*

2.b. *Si quidem corpus animi gubernaculo, animus autem ministerio corporis indiget. Imitatione expressum ex Sal. Animi imperio, corporis seruitio magis utimur: et paullo infra; Ita utrumq; per se indigens alterum alterius auxilio eget. quod insulse dictum uideri potest, nisi legatur, ut quidam legendum arbitrantur, pro Eget, Veget, id est, Vegetum est. qua uoce usus est etiam Varro in Manio sic: Nec natus est, nec morietur: ueget utpote plurimum. & in Satyra ὄνος λύρας; Quàm nobilem diuum Lyram. ἁρμονῖ quadam gubernans motibus dijs ueget. Sed hoc obiter.*

3.a. *Quorum extant satis multa sane sapienter litteris mandata, in primisq. à Theophrasto, Xenocrate, & Crantore, pro, In primisq. Theophrasti, Xenocratis, & Crantoris. uel pro, A quibus extāt satis multa sane sapienter literis mādata, in primisq. à Theophrasto, Xenocrate, et Crātore.*

IN SECVNDA PARTE.

CRantorem ſequor. Octo fragmenta Conſolationis collecta à Sigonio, & Patritio, eodem ordine, quem illi excogitarunt, inſerta ſunt. qui ſi uerus eſſet ordo, nulla in parte fallens, illi eſſent uates. Hoc autem eſt fragmentum primum. 4.b.

Cuius legi breuem illum quidem, ſed uere aureum, &, ut Panætio placuit, ad uerbum ediſcendum de luctu librum. Sumptum ex Lucullo; Legimus omnes Crantoris, ueteris Academici, de luctu. eſt enim non magnus, uerum aureolus, &, ut Panætius Tuberoni præcipit, ad uerbum ediſcendus libellus. 4.b.

Quaſi luendorum ſcelerum cauſſa naſci homines, & in hanc lucem ingredi. Hoc ſecundum eſt fragmentum ſecundo loco ex illorum præſcripto inſertum. addita eſt uox Quaſi ex Sigonio: & in hanc lucem ingredi tamquam gloſſema. 4.b.

Infantiam, & pueritiam uagitus, lacrymæ, imbecillitas, nullus nec rationis, nec corporis uſus, dolores, moleſtiæq. quamplurimæ amplectuntur. Vagitus, non eſt uox Ciceroniana. Dolores amplectuntur, dictum eſt pro, Torquent, male habent. At Amplecti potius in bono. 4.b.

Huic inuidia, & æmulatio a bonis imminent. At nulla inuidia poteſt a bonis imminere. Ariſtotelis uerba ſunt lib. II. Rhetoricæ. Διὸ καὶ ἐπιεικὲς 6.a.

ἐστιν ὁ ζῆλος, καὶ ἐπιεικῶν: τὸ δὲ φθονεῖν φαῦλον, καὶ φαύλων. Quid? quod ne æmulationem quidem huic loco conuenire probauit uir eruditissimus, Vincentius Castellanus, non solum si in malam partem accipiatur, quemadmodum interdum accipi affirmat Cicero lib. IV. *Tusc. disp. sed etiam in bonam, cum eo modo nemini obesse possit?*

6.b. *Insidiæ intenduntur: ætas numquam sibi ipsi non infesta, numquam pacata. Insidias facere, parare, seu comparare, ponere, struere, tendere, inuenio: insidias intendere, numquam legi. Aetas pacata, quasi sermo habeatur de aliqua prouincia, aut ciuitate pacata.*

7.a.b *Vituperata est senectus, quæ in Catone maiore laudata est, nulla habita excusatione, ne in proœmio quidem.*

7.b. *Non nullis uisum est, magnam esse senilis ætatis consolationem prudentiam usu rerum quæsitam. Pro, Nonnullis uisa est magna esse senilis ætatis consolatio prudentia usu rerum quæsita. Occulte autem significat Dialogum de senectute, qui, ut legerit Ciceronianam in senib. prudentiæ commendationem, uidetur uoluisse Ciceroni respondere, & ostendere, senes quidem esse prudentes, sed dolere, & angi, quòd, quæ prudentia dictat, efficere non possint.*

7.b. *Cur non doleat optime etiam perficere non posse. Pro, Se optime etiam perficere non posse.*

Magni

Magni constet uictoria. Pro, Magno constet. 8.a.

Sua pacate possidentem, nulla hostium incursione uexatum. Pro eo, qui uexatur. 8.b.

Auaritia in deside, atq. ociosa mente quàm maxime exoritur: eaq. erectiores animos maxime sollicitat. Si maxime desides, & supinos, quomodo maxime erectos? 9.a.

Tam imo loco collocauit. Tam, cum superlatiuo. 9.a.

Conditio expers esse cognoscitur. Haud scio, an Ciceroniane dictum. 9.b.

Ex interitu parentum, fratrum, sororum, affinium. id est, ceterorum propinquorum, & cognatorum, cum tamen uox Affinis tam late non pateat. 10.a.

Fœminæ non ut homines indagare possunt. Homines, pro uiris. 10.a.

Malorum paucorum sensus ita acerbus est, ut bonis uel plurimis, & maximis interdum præferatur. Ita de sensu malorum, quæ bonis præponderent, & bona superent. 10.b.

Innuptæ parentibus & affinib. parent. Pro, ceteris propinquis, & cognatis. 10.6.

Argumentatur sic; Fœminæ liberæ sunt post mortem: ergo beatæ. Tamen per eum uiri in hac uita sunt liberi, & non beati. 10.6.

Vinculo conglutinatus. Pro, Vinculo copulatus. 11.a

Compage. Vox non Ciceroniana. 11.b.

IN TERTIA PARTE.

11.b. *Argia Sacerdos, quod optimum filijs esset, à dea precata, eos reperit mortuos. Ex 1. Tus. Sacerdos aduecta in fanum precata à dea dicitur, ut filijs præmium daret, quod maximum homini dari poßet à Deo: post mane inuentos eße mortuos.*

11.b. *Credamus sane Apollini Delphico, qui exoratus à Trophonio, & Agamede, à quibus templum magnifice Apollini exædificatũ Delphis erat, ut, quod eßet optimum, homini tribueret, post diem tertium exanimes sunt inuenti, quo mune re iudicauit deus, & deus is, cui diuinitatis partes à reliquis dijs sunt relictæ, mortem homini omnium rerum esse optimam. Ex eadem Tusc. Trophonius, & Agamedes, cum Apollini Delphis templum exædificaßent, petierunt, quod esset optimum homini: post eius diei diem tertium mortui sunt reperti, iudicauisse deum dicunt; & eum quidem deum, cui reliqui dij concessissent, ut præter ceteros diuinaret, mortem esse optimum homini. Hunc locum auctor Consolationis deprauauit. Non enim solum dixit, Apollini exædificatum, pro ipsi exædificatum, quod tolerari potest: sed etiã adhibuit solœcismum, Qui exoratus, exanimes sunt inuenti.*

12.a. *Immerentes. Vox non Ciceroniana.*

12.b. *Cur liberis, & affinib. diuersum? Non solum uox*

Affinib.

Affinib. male accipitur pro ceteris propinquis, & cognatis: uerum etiam illud, Cur diuerſum? uidetur potius olere hodiernas ſcholas, quàm Ciceronem,

Infeliciter. Vox non Ciceroniana. 12.*b*.

Infantium uagitus. Dixi ſupra de Vagitu. 13.*a*.

Ex quo intelligi licet, non naſci longe optimum eſſe, nec in hos ſcopulos incidere uitæ: proximum autem, ſi natus ſis, quamprimum mori, & tamquam ex incendio effugere fortunæ. Quod fragmentorum inueſtigatores tertium fragmentum fecerunt, tertio loco inſertum eſt. Vt correxit Patricius, delens uocem Violentiam, ſic legit imitator. Addidit uocem Eſſe, ex Tuſc. ubi ſic legitur; Non naſci hominem longe optimum eſſe: proximum autem quamprimum mori. 13.*a*.

Sileni quæ fertur fabula idem certe confirmat, qui captus à Mida, miſsionem doctrina redemit. docuit autem Regem, numquam naſci optimum eſſe, ſed celeritatem mortis proxime accedere. ex Tuſcul. Fertur etiam de Sileno fabella quædam; qui, cum à Mida captus eſſet, hoc ei muneris pro ſua miſſione dediſſe ſcribitur; docuiſſe Regem, Non naſci hominem &c. 13.*b*.

Idemq. Euripidis teſtimonio, poetæ ſapientiſsimi, comprobatur. Ex Tuſcul. Qua eſt ſententia in Creſphonte uſus Euripides; Nam nos decebat, &c. Vitauit imitator recitationem uerſuum, ut imitatio magis occultaretur. 13.*b*.

Sed

13.b. *Sed Crantor noster patri, filij mortem ægerrime ferenti, responsum ait datum esse in Psychomantio, filio suo bene, beateq. eße, utiliusq. futurum fuisse, si etiam pater pari ratione fatis concessisset. Ex Tusc. Simile quiddam est in Consf. Crantoris: ait enim Terinæum quendam Elisium, cum grauiter filij mortem mæreret, uenisse in Psychomantium, quærentem, quæ fuisset tantæ calamitatis caussa: huic in tabellis tres huiusmodi uersiculos datos;*

Ignaris homines in uita mentib. errant.
Euthymus potitur fatorum munere læto.
Sic fuit utilius finiri ipsiq. tibiq.

13.b. *Imitator dixit Filio suo, pro Filio eius; & Fatis concessißet; quod non est Ciceronianum.*

14.a. *Ne hic ad molestiam, doloremq. alendum angulus relinquatur. Pro, Ne huius argumenti uis, quæ posset molestiam, doloremq. alere, declinetur.*

14.a. *Angulũ obijcere, Pro, Ansam præbere, uel locum, quo tuto se quis recipiat, aperire.*

14.a. *Obstringere nobis mortem argumentis. Pro, Argumentis probare, morti nos esse obnoxios.*

14.a. *Dicitur futuri post mortem temporis cura hoĩs propria nõ esse: quæ tamẽ uidetur esse propria hoĩs.*

14.b. *Necesse est autem sit alterum de duob. aut sensus penitus omnes mors auferat, aut in alium quendam locum ex his locis morte migretur. Quòd si morte sensus extinguitur, obitusque noster eĩ somno similis est, qui nonnumquam etiam sine*

uisis

uiſis ſomniorum placatiſsimam quietem affert; quid lucri eſt emori? aut quod omnino tempus reperiri poteſt, quod ei tempori anteponatur, cui ſimilis futura eſt perpetuitas omnis conſequentis ætatis? Sin migrationem malimus eſſe mortem in eas oras, quas è uita profecti incolunt; quid optabilius. &c. Ex Tuſc. Quæ eſt igitur Socratis oratio, qua facit eum Plato uſum apud iudices iam morte multatum? Magna me, inquit, ſpes tenet, Iud. bene mihi euenire, quòd mittar ad mortem. neceſse eſt enim ſit alterum de duob. ut aut ſenſus omnino mors omnes auferat, aut in alium quidem locum ex his locis morte migretur. Quamobrem ſiue ſenſus extinguitur, morsq. ei ſomno ſimilis eſt, qui nõnnumquam etiã ſine uiſis ſomniorum, placatiſsimam quietem affert; dij boni, quid lucri eſt emori? aut quàm multi dies reperiri poſſunt, qui tali nocti anteponantur, cui ſimilis futura eſt perpetuitas omnis conſequentis temporis? quis me beatior? ſin uera ſunt, quæ dicuntur, migrationem eſſe mortem in eas oras, quas, qui uita exceſſerunt, incolunt; id multo iam beatius eſt. Cicero ingenue confeſſus eſt, ut ſolet, illa uerba eſſe Platonis ſub perſona Socratis. Imitator uero, nulla habita mentione nec Platonis, nec Socratis, ea quamuis paulliſper immutata ſua facere conatus eſt. Præterea Cicero Platonem ſpectans, qui dixit, εἴ τι, εἰ δ', conuertit, Siue, Sin. At imitator

tor scripsit Si, Sin. qua in re etiam Ciceronem, si Dijs placet, de parum emendata elocutione Sigonius audet reprehendere. Ille numquam dixit ex sua persona, si animus est mortalis, admirabile lucrum esse emori, immo disputauit, si animus post mortem non est, eum nihil posse esse, ita ne quietum quidem esse. At hic id ipsum illi tribuit.

15.a. *Ad meos autem et affines, & amicos ut peruenero, quantopere lætabor? quæ iucundior collocutio, qui suauior, uel congressus, uel complexus? Ex eadem Tusc. ubi conuertuntur uerba Platonis in Apologia Socratis, Vt uero colloqui cum Orphæo, Musæo, Homero, Hesiodo liceat, quanti tandem æstimatis? Ex sua persona Cicero reprehendit huiusmodi collocutionem, nec usurpat umquam Affines pro omnibus propinquis, & cognatis.*

15.b. *Si amor, si pietas filiæ, si uirtus, si grauitas, si constantia, si cetera, quæ uix in fœminis spectari, nedum requiri solent, consideranda sint; tanta facta iactura grauissime dolere debuimus. At plus est spectari, quàm requiri. At debuit Cicero maxime lætari, si uerum est id, quod supra conclusum est, Mortem in beneficij loco tributam à Dijs immortalibus ijs, quos maxime dilexerunt, pag. 11. b.*

IN

IN QVARTA PARTE.

IS *ſe hominem eßе meminerit;nihil autem humanius eßе morte,ut,ſi mors ab ipſo diuelli, atq. auferri poſſet,Dijs propior habendus eſſet, quàm hominib. nec omni ex parte hominis nomen ipſi congrueret,& præcipua hominis conditione uteretur.Pro,Auferri poſsit, Habendus ſit,Congruat,Vtatur. Vel, Nihil homini conuenientius eſſe morte,quæ ſi ab ipſo diuelli, atque auferri poſſet, & c. Humanus autem,cum ſit comparatiuum,aut ſuperlatiuum,uidetur benignum ſignificare,maximè apud Ciceronem.*

Reſpondere animum.Non Ciceroniane dictum. 16.b.

Ad futuram uitam, tamquam ad patriam,improprie dictum in perſona Ciceronis. Morientium affines. Sæpe hæc uox male uſurpatur in hoc libro. 17.a.

Libentius abhorrere. Quis umquam Libẽter cum huiuſmodi uerbo poſuit? Indecentius,uox non Ciceroniana. 17.b.

Quid ſi noſtrorum mortem dolemus, cogitemus, eos quoque ſuorum mortem uidiſſe, patienterq. tuliſſe. Quomodo poteſt hoc ſimpliciter dicere? 17.6.

Statim eorum conſuctudinem reguſtabimus,& ad ſuauiſsimam uel conſuetudinem, uel conuictum redibimus. Quid ineptius hac Battologia? 18.a.

Cum nullo,uel certe cum modico dolore. Cacophonia 18.b.

nia à Cicerone damnata.

19.b. *Hiccine ille Cicero, cuius ob os Graij ora obuertebant sua? Ex 3. Tusc. & ex ultima epist. lib. 9. Fam. Cicero ille,*

Quem aspectabant, cuius ob os Graij ora obuertebant sua.

20.a. *Voce denique ipsa, & oratione frui. Vtimur uoce, Vtimur oratione, non fruimur. nisi si in alio aliquo nos ea delectet.*

20.a. *Tam multis ex aduerso miserijs. Pro, Ex altera parte.*

20.a. *Pharmacorum genera multa. Pro, Remediorum.*

20.b. *Si quis tibi in morte sensus est. Inepte uidetur ea de re dubitare, quam tamquam certam probat: & dicit, In morte, pro, post mortem.*

IN QVINCTA PARTE.

21.b. *Sed nescio qui nos teneat error, aut miserabilis ignoratio ueri. Fragmentum à Sigonio quartum numeratum, & ab imitatore post tria priora insertum.*

22.a. *Mortem esse bonorum ministram. pro ea, quæ dat, aut affert bona.*

Cato sic è uita discessit, ut lætaretur, caussam se nactum esse moriēdi. Ex Tusc. Cato autem sic abij è uita, ut caussam moriendi nactum se esse gauderet.

22.b. *De quo est apud Herodotum, illum Xerxi respondisse.*

diſſe. Pro, Quem eſt apud Herodotum Xerxi re ſpondiſſe.

Ne mortis ſuauitatem, quanta eſt, omni ex parte deguſtaremus. Si Deguſtare eſt leuiter guſtare, & attingere, quo modo ex omni parte? ſi ex omni parte, id eſt, penitus, omnino, plane, quo modo leuiter? 23.a.

Delectamur diſcentes, angimur ignorantes. Pro, diſcendo, ignorando. helleniſmum olet. 23.b.

Oſor, Detractor. Voces non Ciceronianæ. 23.b.

Dicitur, Miltiadem fuiſſe in exilium miſſum, qui non exulauit, ſed poſt trecenta millia Perſarum Marathone deuicta, in carcere, et uinculis mori coactus eſt. auctor Valerius, & Plut in uita Periclis. quod mecum ſcripſit uir doctiſsimus, Vincentius Caſtellanus. 24.a.

Dicitur quoque, Ephialtem in exilium pulſum eſſe, quem nuſquam conſtat exulaſſe, ſed tantum, cum eſſet populo gratiſsimus, inimicorũ inſidijs necatum fuiſſe. de eo enim ſic ſcriptum reliquit Plut. in uita Periclis; Ephialtem, cum meticuloſus nobilitati foret, ex in exigendis rationibus, perſequendiſq. populi aduerſarijs implacabilis, inimici Ariſtodico Tanagrico percuſſore clam per inſidias adhibito oppreſſerũt, ut Ariſtoteles affirmat. Hoc quoque mecũ notauit uir præclara doctrina ornatus Vincentius Caſtellanus.

Scipio Africanus inuentus eſt mortuus, & iccirco celebratur calamitoſus, qui potius celebrari de- 24.b.

bet

bet felix, si mors affert felicitatem, ut probatum est. pag. 11. a.

24.b. *Metellus Numidicus, ne in legem perniciosam iuraret, in exilium abire coactus. Sigonius reprehendit quosdam, qui monuerunt, dici debuiße, Quòd in legem perniciosam iuraret, & dicit eos plane neque historiam intelligere, neque Ciceronis consilium assequi: neque enim Metellum in exilium ire coactum esse, quia iurarit, sed quia iurare noluerit. ego uero puto dici debuiße, Quòd non in legem perniciosam iuraret. quod etiam illi fortaße intellexerunt, & non id, quod dicit Sigonius, omnia trahens in peiorem partem.*

25.6. *Luce utimur. Pro, Fruimur.*

IN SEXTA PARTE.

25.b. *Mortem sibi dedita opera consciuiße scio. Illud, Dedita opera, uidetur superuacaneum.*

26.a. *Appetiuerũt ultro mortem. Ergo uitam esse fugiendam iudicarunt. potest negari consecutio. appetiuerunt enim mortem, non simpliciter, ut fugerent uitam, quæ per se iucunda, & expetenda est: sed, ut miserias sibi imminentes uitarent, quas se ferre non posse arbitrati sunt.*

26.a. *Homines à mulierculis exempla petere. Rursus Homines, pro uiris.*

26.b. *Celebratur miserum hominum genus ex eo, quòd homi-*

hominum crudelitate moriatur. At si mors est bonum, ut conclusum est pag. 11.a. minime graue esse debet, hominũ extingui sæuitia, & acerbitate, qui, dum crudelitatem exercent suam, potius bonum, quàm malum afferunt ijs, in quos exercent.

Pati mutationem. Pro, Immutari. 27.b.

Animum simul cum homine interire. Id est, animum simul cum animo, est enim apud Ciceronem Homo, animus. 28.b.

Fœmineam mollitiem exuere. Fœmineus, non est uox Ciceroniana. 29.a.

Vos etenim iuuenes animum geritis muliebrem, Illaq. uirgo uiri. Ex lib. 1. Officiorum. 29.a.

Pati mala. Pro, Incidere in mala. 29.b.

Summa est ratio, & sapientia, humanæ necessitati imperare. At quis umquam necessitati imperauit? 29.b.

Angamur liberorum, aut affinium interitu? Rursus uox Affinium perperam, pro omnibus propinquis, & cognatis. 30.a.

IN SEPTIMA PARTE.

S*Ic argumentari uidetur; Anaxagoras respondit, se filium, qui mortuus erat, mortalem genuisse. ergo Anaxagoras morte filij lætatus est. Quæ conclusio est ista?* 30.b.

Significat, paucos Romanos fuisse fortes in obitu suorum; 31.a.

suorum;ipsosq. Romanos reprehēdit tamquam ea in re prostratos, ac penitus abiectos. Eius uerba sunt; Vellem & hoc ipsum de pluribus ex nostris dicere liceret, quos si qua interdum Fortunæ oppressit iniuria, nihil aliud iudices, quam prostratos illos, ac penitus abiectos. Sequitur grauior reprehensio in hunc modū;Quasi uero aliquid acciderit, quod uel antè ipsos nemini, aut quod ipsis si minus hoc tempore, saltem paucis post annis non euēturum fuerit, ac, cum maxime animo uigere deberent, tum præcipue non solum præteritæ, patriæque uirtutis, sed etiam humanæ legis, ac pæne obliuiscuntur sui. tantum in eorum animis mollities potest, ac seruitus quædam doloris, atque iustitiæ. Hæc ille. Vbi dicit, Vel, Aut, cum Cicero soleat dicere, Vel, Vel, &, Aut, Aut. Præterea, Si minus hoc tempore, saltem paucis post annis; cum hic, Si minus, at saltem. Sed hoc obiter. Iam, cum hoc in loco notet paucitatem Romanorum, qui talem fortitudinem ostendant, & celebrans Græcos uituperet Romanos, qui nimiam mollitiem, ac seruitutem quandam doloris, atque iustitiæ præseferant: tamen pag.41. a. mire laudat Romanos tamquam, ut ipse ait, superioribus Græcis comparandos, atque etiam anteferendos. & pag.45. b. scribit, Lacænis Romanarum uirtutem fuisse parem fortasse, uel etiam superiorem: ac, posteaquam plures commemorauit Romanos,

nos, qui mortem suorum forti animo tulerunt, pag.47.2. concludit, de Romanis fuiße plurimos, quibus mortis sensus non modo non ingratus, sed etiam optatus, & iucundus accidit; intelligens sensum mortis, non quòd ipsi morerentur, sed quòd sentirent suos esse mortuos, (egerat enim de illis, qui in suorũ morte egregie se gesserant) etiam si statim subiungat exẽplum Theramenis, qui fortis fuit, cum sibi ipse moriendum esse intelligeret.

Commemoratus est Xenophon ante Periclem, cum commode commemorari posset ex ordine temporum Pericles ante Xenophontem. 32.b.

Deos ipsos, quib. litabatur, testatus est, maiorem se ex filij uirtute uoluptatem, quàm ex obitu molestiam cepisse. Ex Val. Max. Numina, quibus sacrificabat, testatus, maiorem se ex uirtute filij uoluptatem, quàm ex morte amaritudinem sentire. 32.b.

Neque filij morte. Pro, Ne filij quidem morte. 33.b.

Videtur significare filium Xenophontis in prœlio cecidisse apud Mãtineam pro patriæ salute, atq. utilitate, qui mortuus est pugnans pro salute, & utilitate Lacedæmoniorum, quorum afflictis reb. Athenienses opitulati sunt aduersus Thebanos, & apud quos filij Xenophontis instituti fuerant. 32.a.

Miris laudib. effertur Pericles, quòd mortem filiorum suorum mirabiliter tulerit. Non tamen tam 33.b.

constans fuit, ut de omnib. liberis suis, cum mortui sunt, dolori resistere potuerit. Nam morte Parali ualde est conturbatus.

34.a. *De quo traditum est, nihil eum putauisse. Pro, Quem traditum est, nihil putauisse.*

34.b. *Cum ad eum, uelut ad agrum optimum cultura, ratio etiam accesserit, conformatioq. doctrinæ. Ex oratione pro Archia.*

35.a. *Commemoratus est Harpagus, quem incertum est à Cicerone fuisse nominatum.*

35.b. *Cum nominis sui gloria. Cacephatum à Cicerone reprehensum.*

36.a. *Indecens. Vox non Ciceroniana.*

36.b. *Vt tyrannum nemo misereatur. Pro, Tyranni.*

37.a. *Mentio fit Dionis, quem non constat à Cicerone fuiße commemoratum.*

37.b. *Vbi legitur Trabeaspas, correxi ex Herodoto, Præxaspes, quem quoque incertum est, an Cicero nominauerit.*

37.b. *Dicitur Præxaspes nullum cepisse dolorem ex crudelitate, qua usus est Cambyses in filium eius, propterea quòd nullum doloris signum dedit, nec usquam conuertit, aut commouit faciem. At occultauit dolorem: & lacrymas non effundere, quandoque est signum maioris doloris.*

38.a *Nam credamus? Pro, Nonne credamus?*

38.b *Cum nostro uulneri medeamur. Cacophonia sæpe*

sæpe à nobis. obseruata contra præceptum Ciceronis.

Notatur, deesse nonnulla: et tamen uidetur locus continuari. Id factum est, ut mecum sensit uir apprime litteratus, Vincētius Castellanus, tum, ut uideretur esse antiquum opus: tum, ut, si quid noui inueniretur ex uera Ciceronis Consolatione citatum, quod ab ista noua abeßet Consolatione, id ibi fuisse dici poßet, ubi lacuna est. 39.

Videtur aliquid desiderari, ubi legitur, Idq. si ullo in casu contingit, certe cum dolore affligimur, maxime solet euenire: intelligendum enim est, non simpliciter nos medicinam refugere, cum dolore affligimur, sed cum ob mortem nostrorum. 39.a.

Erepti uel amici, uel affinis, uel filij cogitatio. Frequentatur uox Affinis, pro omni propinquo, & cognato. 39.a.

Tempore ipso factum est, ut mens esset ad medicinam accipiendam magis idonea. At in principio dicebatur, Morbum esse recentem, cui medicina Consolationis adhiberetur contra præceptum Sapientum. 40.a.

Ad amicos, aut affines. Ignorat hic auctor propriam significationem Affinium. Ex affinitate, aut beneuolentia. Affinitas non debet accipi pro qualibet propinquitate, & cognatione. quod alibi satis probaui. 40.b.

41.a. *Superioribus Græcis comparare. Pro, antiquis, & priscis. At superius uidetur significare ab ætate nostra non nimis remotum, aut etiam proximum.*

41.b. *Q. Fabius recensetur ante Puluillum. & tamen commode post Puluillum posset recenseri.*

42.a. *Vt nullum pæne doloris paullo acrius indicium ediderit. Pro, Acrioris.*

42.a. *Concionem ad populum habuit. Quis unquam addidit illud, Ad populum?*

42.b. *Horrida tempestate. Olet Horatium.*

42.6. *In congressu hostium, Duriuscule, pro, In pugna aduersus hostes.*

43.a. *Iam quid Pisones, Scaeuolas, Brutos, Marcellos, Metellos, Lepidos, Aufidios enumerem? quorum singuli plurib. amissis filijs, uel uxoribus, uel parentibus, nec lugendum existimarunt. Haec est potius nominum congeries, quam orbitatū explicatio. At D. Hieronymus testatur, non breuiter exempla a Cicerone congesta, sed Maximorum, Catonum, Gallorum, Pisonum, Brutorum, Scaeuolarum, Metellorum, Marciorum, Crassorum, Marcellorum, aque Aufidiorū (nullam enim mentionem facit Lepidorum) orbitates in Consolationis libro explicatas fuisse. quod mecum uidit uir perspicaci ingenio prædi tus, Vincentius Castellanus.*

43.b. *Commemorantur Cæpio, & Lepidus, quos incertum est, an Cicero commemorauerit.*

Quo-

Quorum ſinguli. Pro, Qui ſinguli, uel Quorum unuſquiſque. 43.b.

Populus Rom. in munerib. publicis inuiſos habet gladiatores, qui omni modo uitam impetrare cupiunt; fauet ijs, qui contemptum eius præſe ferunt. Ex oratione pro Milone; In gladiatorijs pugnis ſimiles, & ſupplices, et, ut uiuere liceat, obſecrantes, etiam odiſſe ſolemus: fortes, & animoſos, & ſe alacriter ipſi morti offerentes, ſeruare cupimus. Mirum eſt, Sigonium uoluiſſe hunc locum primum pro fragmento incerto Ciceronis, deinde pro fragmento Conſolationis uenditare. 44.b.

Lacænas matronas traditum eſt, occiſis filijs uulnera inſpicere conſueuiſſe: ac, ſi aduerſos uulneratos eſſe comperiſſent, lætabundas funus ducere ſolitas eſſe: contra uero, quos auerſis uulnerib. conciſos agnoſcebant, ab ijs refugientes, clam ſepeliendos curabant; nec ullo prorſus honore funeris proſequendos ſtatuebant: tantum in fœmineis quoque animis deus poterat. Laetabundas, uox non Ciceroniana. Curabant, nec ſtatuebant; pro, Curaſſe, nec ſtatuiſſe. 45.a.

Fœmineis. Vox non Ciceroniana.

Rutilia ponitur inter exempla earum perſonarum, quæ fortiter mortem ſuorum tulerunt. quam tamen incertum eſt à Cicerone fuiſſe poſitam. quòd ſi poſita fuit, potuit eam Seneca à Cicerone accipere, & iſte imitator à Seneca. 45.a. 46.a.

47.a. *Theramenes, ueneno epoto, maxima æquitate animi, ludens in morte, quod erat in poculo reliquũ, Eritiæ propinauit. Ex Tusc. Theramenes, cum cõiectus in carcerem triginta iussu tyrannorum uenenum ut sitiens obbibißet, reliquum sic è poculo eiecit, ut id resonaret: quo sonitu reddito, ridens, Propino, inquit, hoc pulchro Critiæ, qui in eum fuerat teterrimus.*

47.a. *Nos in filiorum, aut affinium morte lugebimus? Rursus Affinium, idest, propinquorum, & cognatorum.*

47.b. *Nec amplius liceat homini, qui è uita discedat, suis opib. bonis, diuitijs, perfrui;*
Astante, ut ille ait, ope barbarica,
Tectis cælatis, laqueatis.
Ex Tusc. Priamus si uiuis filijs, incolumi regno, occidisset,
Astante ope barbarica,
Tectis cælatis, laqueatis.

IN OCTAVA PARTE.

47.b. E *Lucescit, pro, Elucet. Non est uox Ciceronis.*
48.a. E *Metelli sibi fortunam sperant omnes: Priami sobolem, ac regnũ exoptant alij; quasi nõ & Metellus tã multos nactus filios, ac nepotes, cũ maxime beatus esse posset, inuitus obierit; & Priamum non omni orbatum progenie, summoq. dolore confectũ hostilis manus interemerit.*

rit. Ex Tuſc. Metellus ille honoratus quattuor filijs: at quinquaginta Priamus, è quib. decem, & ſeptem iuſta uxore nati. in utroque eandem habuit fortuna poteſtatem. ſed uſa in altero eſt. Metellum enim multi filij, filiæ, nepotes, neptes in regnum impoſuerũt: Priamum autem, tantà progenie orbatum, cum in aram confugiſſet, hoſtilis manus interemit.

Metellus in eo miſer fuiſſe dicitur, quòd tam multos nactus filios, & nepotes, cum maxime beatus eſſe poſſet, inuitus obierit. Sed erat potius felix celebrandus, ſi mors in bonis eſt, ut ſupra probatum eſt pag. 11. a. 48. a

Hinc illa miſerabiliter decantata; 48. b

Hæc omnia uidi inflammari;
Priamo ui uitam auferri;
Iouis aram ſanguine turpari.

Ex Tuſc. Nec tam flebiliter illa canerentur;

Hæc omnia uidi inflammari;
Priamo ui uitam euitari;
Iouis aram ſanguine turpari.

Mutauit imitator uocem Euitari, in Auferri.

Num ei eueniſſet? Pro, Nonne ei eueniſſet? 48. b.

Quid fugam Marij, quid cetera, quæ in illius diſceſſu acciderũt, maxime luctuoſa, ſummeq. miſeranda commemorem? quid reditum illum ſanguinarium, cuius ex recordatione nemo eſt, qui non intimis ſenſib. exhorreſcat. Ex Mureto; Quid iam illos turbines, illas procellas, 49. a.

illas

illas tempestates ciuilium dissensionum commemorem?

49.b. *Tenemus enim memoria, aut saltem ex patrum scriptis accepimus, crudelissimam omnium cædem illo tempore esse factam. Ex eodem; Cum passim per uias immanium gladiatorũ in principes ciuitatis debacchabatur furor.*

49.b. *Trucidatos bonos uiros, & ciues, incisas eorum ceruices, in Rostrisq. positas, qui multorum ciuium salutem, & dignitatem eloquentia peperissent. Ex eadem; Cum quorum eloquentia ipsis gloriæ, alijs admirationi, Reip. saluti fuerat, eorum ex illi, ipsis rostris, in quib. tam sæpe concionati erant, incisis ceruicib. capita sanguinolenta pendebant.*

49.b. *Quàm multos ex illa Reip. tempestate commemorare possumus innocentissimos homines, atq. optimos, ut acerbissimam calamitatem effugerent, libertatẽ morte quæsisse. Ex eadem; Quib. non unus, aut alter præclarus, et salutaris Reip. ciuis perculsus est, sed ipsi acerui, ipsa millia immortalitate dignorum hominum nefarijs hominum consceleratissimorum manib. trucidata iacuerunt.*

49.b. *O' acerbum, ac nemini non pœnitendum Reip. statum, condicionemq. uiuendi. Ex eodem; O' acerbum illud, & uel Romani nominis hostib. miserabile spectaculũ. Adhibuit imitator uocẽ Pœnitẽdum, quæ rarius à Latinis usurpata est.*

Cum

Cum eos ipſos, qui Remp. ſuo labore, ſuoq. ſanguine auxerint, iuuarint, ſeruarint, nuſquàm tutos, nihilq. magis, quàm propinquorum manes, ac gladios, timentes, horreſcentesq. uideas. Ex eodem; Cum qui aliquando Reip. præſidio fuerant, eis nullum in ciuitate præſidium reperiebatur. Simulator dixit Iuuarint, pro, Iuuerint. 49.b

Itaque imbelles, & infirmas copias, tyrones, collectitioſq. milites cum robuſtiſſimus legionib. conferre non dubitauit: & amiſſo exercitu, ereptiſq. caſtris turpiſſime uictus in ſeruorum manus uir ſummus, & clariſſimus incidit. Ex epiſt. fam. lib. 6. Ex eo tempore uir ille ſummus, nullus imperator fuit. ſigna tyrone, et collectitio exercitu cum legionib. robuſtiſſimis contulit. uictus turpiſſime, amiſſis etiam caſtris ſolus fugit. 51.a.

An non optimam, beatamq. mortem iudicabat L. Brutus, cũ Tyrannum arcens, quem expulerat, uitam pro nihilo ducebat? Item Decij quo tempore cum Latinis pro patria dimicantes ſeſe hoſtium telis obijciebant? præterea Scipio, Paullus, Marcellus, Albinus, quos uitam in acie iuuandæ patriæ cauſſa fortiſſime profudiſſe memoriæ proditum legimus? Ex Tuſc. Mors quidem ſi timeretur, non L. Brutus arcens eum reditu tyrannum, quem ipſe expulerat, in prœlio concidiſſet: non cum Latinis decertans pater Decius, cum Etruſcis filius, etiam cum Pyrrho 51.b. 52.a.

nepos,

nepos, se hostium telis obiecisset, non uno bello pro patria cadentes Scipiones Hispania uidisset, Paullum Aemilium Cannæ, Venusia Marcellum, Latini Albinum, Lucani Gracchum. Errauit imitator, dum scripsit, Decios cum Latinis pro patria dimicantes se se hostium telis obiecisse, cum unus tantum Decius pater pugnans contra Latinos se deuouerit, ceteri contra alios. Errauit præterea, cum unum Scipionem nominauit, cum duo à Cicerone significentur. Prætermisit Gracchum, fortasse propter historiæ ignorationem, ob quam caussam poterat etiam Albinum omittere.

52.a. *Cum auctor Consolationis dicat, Decios cum Latinis pro patria dimicantes sese hostium telis obiecisse; Cicero uero tantum patrem cum Latinis, at filium cum Etruscis, & nepotem cum Pyrrho; pro ipso Cicerone ab aduersarijs oppugnato, quòd Etruscos nominauerit pro Gallis, addendum est, ne Liuium quidem, quem illi adducunt testem, negare lib. X. non defuisse auctores, qui scripserint, in exercitu hostium, cum quibus pugnauit Decius filius, peditum quadraginta millia trecentos uiginti, equitum sex, & quadraginta millia, mille carpentorum fuisse, scilicet cum Vmbris, Tuscisque, quòd et ipsi Tusci illi pugnæ affuerint; quos auctores, fieri potest, ut Cicero secutus sit, & non eos, quos sibi Liuius sequendos putauit: ut mecum obseruauit*

seruauit uir historiæ obseruantissimus, Vincentius Castellanus,

Cum nullo. Cacophonia, tam sæpe in hoc libro usurpata, & tantoperè à Cicerone damnata. 52.a

IN NONA PARTE.

QVi, ut Panætius Africanū dicere solitum tradit, ferociores equos domitorib. tradendos esse, ut paullatim parere, seq. mitiores, ac molliores præbere incipiant: sic ipse in gyrum fortitudinis, ac patientiæ reducendi sunt, ne, si mors imprudentes oppresserit, perterreantur, planeq. cōcidant. Ex lib. 1. Off. Panætius quidē auditorem Africanum, ac familiarem suum solitum esse dicere ait, equos propter crebras contentiones prœliorum ferocitate exultantes domitorib. tradere solēant, ut his faciliorib. possint uti. sic homines secundis reb. effrenatos, sibiq. præfidentes, tamquàm in gyrum rationis, & doctrinæ duci oportere, ut perspicerent rerum humanarum imbecillitatem, uarietatemq. fortunæ. 52.b

Sed nescio, quo modo uoluptate, luxuq. delenitā hominum consuetudo de recta maiorum uia deflexit, eoq. sensim delata est, ut nihil minus, quam uerum, agnoscat, nec, cum aliquid agitur, rectum id, nec ne sit, magnopere cogitet. qua nulla maior pestis, ac pernicies humanis reb. ualde 53.a

iam

iam labefactatis, potuit afferri. Ex lib. 2. Off. In quo uerbo lapsa consuetudo deflexit de uia, sensimq; eò deducta est, ut ab honesto utile secerneret, & constitueret honestum aliquod, quod utile non esset, aut utile, quod non honestum. quæ nulla pernicies maior hominum uitæ potuit afferri.

53 a. *Acute cogitatum esse deprehenditur. Pro, Reperitur, aut Animaduertitur. At uix inuenias uerbum Deprehendere, non in malam partem acceptum, ut in adulterio, in furto, & similiter.*

53 b. *Itaque in fabulis, quos Dij maxime adamarunt, eos ne imminentem aliquam calamitatem sentire cogerentur, si uigilassent, à Dijs immortalib. consopitos esse accepimus. Dicendum erat, Ab ipsis Dijs, uel Ab eisdem Dijs, ne alij Dij uideātur esse, qui adamarint, alij, qui consopierint. immo, cum loco secundo additum sit, Immortalib. priores Dij uidentur quodammodo alterius naturæ fuisse.*

56 a. *Præfinitum esse uitæ terminum à Deo, quem præterire, aut ex quo egredi nemini liceat. Ex Iob.*

56 b. *Quoties aliquid molestè experiantur, tū mortem exoptent. Quoties, pro, Quando. At teste Valla Cicero fere numquam utitur Quoties pro Quādo, nisi addat Toties.*

56 b. *Videtur sic argumentum duci; Dum molesti aliquid experiuntur, mortem exoptant. ergo mors est bonum. Negari potest consecutio.*

Cum

IN DECIMA PARTE.

de

de immortalitate animorum uidetur Cicero disputasse in principio Consolationis,& non prope finem,ut alibi ostendi.

65.b *An censemus, aut sapientissimos homines tam æquo animo mori posse,aut tam iniquo,planeq. inuito stultos,& fatuos? Ex Catone Maiore; Quid? quòd sapientissimus quisque æquissimo animo moritur, stultissimus iniquissimo?*

66.a *Ex ipsis etiam sacris,cærimonijsq. maiorum æternam hominis uitam facile cognosci, atq. intelligi posse. neque enim illi aut mortuos tanto honore coluissent, aut tam multas, tamq. uarias sepulcrorum cærimonias posteris tradidißent,nisi cognitum,perspectumq. habuissent, uigere animum in morte, nec,quamquàm corpus occidat,hominem ipsum penitus euanescere. Itaque statuisse uidentur, mortem ipsam non esse humanæ uitæ confectricem,nec ex ea sequi interitum,sed potius ad aliam multo feliciorem uitam ijs, qui recte uixissent, ducem optimam solere existere. Ex Tusc. Id cũ multis alijs reb. tum è pontificio iure,& cærimonijs sepulcrorum intelligi licet; quas maximis ingenijs præditi nec tanta cura coluissent, nec uiolatas tam inexpiabili religione sanxißent,nisi hæsißet in eorum mentib. mortem non interitum esse, omnia tollentem,atq.dolentem,sed quandam quasi migrationem,cõmutationemq uitæ,quæ in claris uiris,et fœminis dux in cælũ soleret esse. Dixit*

homines, sed integras funditus afflixerunt, & euerterunt ciuitates.

75.a. *Eorum animi tamquam hominum de Dijs immortalib. humanoq. genere optime meritorum, in cælum putentur elati. At non homines de Dijs, sed Dij de hominibus bene merentur, eisq. benefaciunt.*

75.b. *Disputatur, hominum non corpora, sed animos in cælum elatos esse putari; idq. probatur exemplo Romuli. At corpus quoque Romuli in cælum ascendisse uulgo creditum est.*

75.b. *Tempore mortis Romuli dicuntur fuisse homines litteris, & doctrinis exculti: cum tamen eo tempore Romani parum fuerint eruditi.*

75.b. *Quod de Romulo urbis nostræ conditore memoriæ proditum accepimus, quem singulare in genus hominum collatum munus tã præclaræ urbis condendæ in deorum numero collocauit. Ex Tusc. Ex hoc, & nostrorum opinione Romulus in cælo cum Dijs agit æuum, ut famæ assentiens dixit Ennius.*

76.a. *Quod & apud Græcos prius contigit, & inde fortasse ad nostros permanauit. nam & Hercules, & Liber, fratres Tyndaridæ, & fœminæ plurimæ, quib. nunc inter deos locus esse præcipuus creditur, & hominib. nati, & homines fuerunt. Sed, quòd uirtute præstiterunt, &, ut ceteris ad recte uiuendum, beneq. merendũ prælucerent, laborauerunt, ideo eos hominum fama, benefi-*

ciorum

ciorum memor, in conſeſſu, concilioq. cæleſtium collocauit. atque ipſos, quos uocamus maiorum gentium Deos, aliosq. quamplurimos, quos in Deorum numerũ retulimus, hinc à nobis egreſſos, & in cœlum profectos, facillimum erit agnoſcere. Ex Tuſc. Et apud Græcos, indeq. prolapſus ad nos, & uſque ad Oceanum Hercules, tantus, & tam præſens habetur deus. hinc Liber Semele natus. Eademq. famæ celebritate Tyndaridæ fratres, qui non modo adiutores in prælijs uictoriæ populi Romani, ſed etiam nuntij fuiſſe perhibentur. Quid? Imo Cadmi filia, nonne Leucothea nominata à Græcis, Matuta habetur à noſtris? Quid? totum prope cælum, ne plures perſequar, nonne humano genere com pletum eſt? Si uero ſcrutari uetera, & ex his ea, quæ ſcriptores Græciæ prodiderunt, eruere coner; ipſi illi maiorum gentium Dij, qui habentur, hinc à nobis profecti in cœlum reperientur:

Celebratur Hercules tamquam ab omni cupiditate remotus, qui præter alia multa, quæ dedit, incontinentiæ, atque intemperantiæ argumenta, etiam, ut ait ille, ſeruiuit Omphalæ. 77.a.

Quorum alius alio genere uirtutis, omnes ſummis, & ſingularib. uel in ipſos deos, uel in homines meritis præſtiterunt. At, ut etiam ſupra notaui, non homines de Dijs, ſed Dij de hominibus benemerentur. 77.a.

Nec enim omnib. ijdem illi ſapientes & c. Frag- 78.a.

mentum ab inuestigatorib. fragmentorum sextum connumeratum, & à simulatore sexto loco insertum.

80.a. *Numerare Lacedæmonas. Pro, Numerare Lacedæmonios.*

80. a. *Ille omnis plane doctrinæ, omnisque sapientiæ parentes Athenæ. Ex Mureto; Ille omnium laudandarum artium, ipsiusq. adeo humanitatis parentes Athenæ.*

80, b. *Traditur multos uirtute præstantes fuisse post mortem Deorum immortalium honore consecratos, ut eo modo posteri ad uirtutem magis inflammarentur. Eaq; quæstio ita tractatur, ut illud conficiatur, animos ob unam uirtutem in cælum ascendere, & in Deos referri, ut non nisi, qui uirtute præditi sunt, penetrare ad globos cælestes, & ad Deorum honores possint. Tamen paullo post uidetur id tribui uni naturæ animorum.*

82.b. *Sine prioris naturæ corruptione. Pro, interitu.*

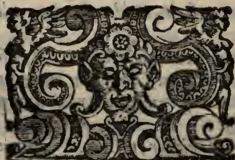
83.b. *In communi omnium gentium, & nationum consensu de uirtutib. ad immortalitatis famam consecrandis, & diuino cultu honorandis, ea commemorantur, quæ in hac materia reticeri fortasse debebant; bestias quoque ipsas ferme omnes fuisse consecratas, & res multas inanimatas in deorum numero repositas.*

84.a. *Ima summis commutare. Olet illud Horatij; Valet ima summis mutare.*

Absu-

& acerbum digressum fuisse, quàm mihi gratus, & iucundus congressus erit. Vel, Non tam insuauem, & acerbum intelligam digressum fuisse, quàm mihi erit gratus, & iucundus congressus.

88.a. *Insuauis, & acerbus. Olet illud Horatij; Habeare insuauis, acerbus.*

GRAE-

GRAECORVM VERBORVM INTERPRETATIO.

DICETVR *enim uerum.* 13.11.

Criminanti quidem deprauãdum esse, in peius arripiendo: defendenti uero in melius. 14.14.

Prætextu tantum eget improbitas. 16.23.

Habenti aduersus eum, qui non habeat, quod uerisimilia iudicio subiecta non sunt, & quòd nihil opus esset testimonijs, si rationes satis non probarent. 17.29.

Etiam in philosophia solertis esse, simile in longe distantibus cernere. 28.13.

Respondet Dialecticæ. 29.10.

Persuasibile est alicui persuasibile. & unum quidem statim est persuasibile per se, ac credibile: alterum uero, eo quòd demonstrari talibus uideatur. 16.

Non persuasibilia, propterea quòd nec ex confessis, nec ex probabilibus sint. 20.

Et hoc, quod sic apparet manifestum esse aut omnibus, aut plurimis. 23.

Est autem propositio quidem Dialectica interrogatio, probabilis, aut omnibus, aut plurimis, aut sapientib. & his uel omnibus, uel plurimis, uel maxime notis, non paradoxa. 31.18.

Probabilis, non paradoxa. 21.

Thesis est opinio paradoxa alicuius eorum, qui no- 25.

ti sunt in philosophia, ut quòd non est contradicere, quemadmodum dixit Antisthenes: aut quòd omnia mouentur, secundum Heraclitum: aut quòd unum est id, quod est, quemadmodum Melissus dixit.

32.24. *Est autem hoc, quando sapiens quidem, sed cum improbitate deceptus fuerit, ut Sisyphus, & fortis quidem, sed iniustus superatus sit. Atque hoc uerisimile est, ut Agathon dicit. Verisimile enim est fieri multa etiam præter uerisimile.*

29. *Et in Rhetoricis est apparens enthymema ab eo, quod non simpliciter uerisimile est, sed quoddam uerisimile. hoc autem non est in uniuersum, ut & Agathon inquit. Fortasse aliquis hoc ipsum uerisimile esse dixerit, Mortalib. multa euenire non uerisimilia. Fit enim id, quod est præter uerisimile. Quare uerisimile etiam est, quod præter uerisimile est.*

33.16. *Verisimile est propositio probabilis.*

34.3. *Propterea quòd talib. demonstrari uideantur.*

36.6. *Ac demonstrationis quidem indigentes sunt, quæcunque paradoxum aliquid dicunt, aut controuersum.*

7. *De controuersis, uel paradoxis, non sine subiectione rationis.*

14. *Oportet uti sententia de ijs, quæ non sunt paradoxa, sed obscura, adijciendo quamobrē concinne.*

38.1. *De ijs, quorum actiones sunt, & ea, quæ eligimus, aut fugimus ad agendum.*

Contem-

Quia

98.27. *Quia initio quasdam suppositiones falsas, & præter rationem assumunt.*

101.10. *Impoßibile.*

107.28 *Adepti.*

108.3. *Accuso tibi accusationem iustam. Bellum bellare.*

114.15. *Est autem substantia quidem, ut exempli gratia dicam, quemadmodum homo equus.*

116.17. *Sapiens rectiloquus eris.*

28. *Sophisticam rationem.*

117 2. *Præterea uero tertia honestas est, quæ soluit sophisticam rationem. Non enim est, ut ait Bryson, Neminem turpiter loqui, siquidem idem significat hoc pro illo dicere. Hoc enim est falsum. Nam est aliud alio magis proprium, & similius, & accommodatius ad ponendam rem ante oculos. Præterea non similiter se habens significat hoc, & illud. Quare sic etiam aliud alio honestius, & turpius ponendum est. ambo enim honestum quidem, & turpe significant: sed non quatenus honestum, aut non quatenus turpe: aut hæc quidem, sed magis, & minus.*

119.7. *Quod omnium maximum est.*

121.15. *Imago.*

20. *Et sumere non licet ipsam ab alio.*

27. *Frigus in translationibus. Obscure.*

28. *Longe.*

133 12. *Pugnandum est, aut id, de quo agitur, non esse simile, aut non similiter, aut differentiam aliquam*

quam habere.

Et in luctibus, & lamentationibus exoritur quadam uoluptas, quòd recordetur, & uideat quodammodo illum, & quæ ageret, & qualis esset. Quare etiam illud dictum est; Sic ait, & cunctis lacrymarum accendit amorem. 129.

Quamobrem æmulatio bona est; & bonorum: 149.12
inuidere uero malum, & malorum.

FINIS.

Pag. 5. lin. 9. impeditur. impeditum. 8. 19. indicandū. iudicandū. 14. 11. Hiccine. Hæccine. 27. nomem. nomen. 15. 6. uirtus. uerus. 13. num. nunc. 17. 2. offentionē. offensionem. 18. 6. indicandi. iudicandi. 28. 14. θεωρὲν. θεωρεῖν. 19. 23. neq; meq. 23. 7. acto. octo. 32. 27. ἐκὸς. εἰκὸς. 34. 15. munus. manus. 36. 13. contrātium. contrarium. 24. obscurum. osurum. 39. 9. uirtuti us. uirtutibus. 41. 13. ha. hac. 43. 5. Hippocratis. Hippocrates. 50. 16. περὶ τὰ. περὶ τοῦ. 53. 24. quæq; . quoque. 54. 11. hunc. hanc. 55. 5. Consolationts. Consolationis. 58. 1. coniunxerunt. coniunxerant. 4. Nam. Non. 60. 25. proximi. proxime. 61. 26. emendare. emendate. 62. 19. &. ea. 69. 25. profiteris. profitereris. 73. 7. putes. potes. 22. nunc. tunc. 78. 20. Incidere uiræ : sic postea. incidere uitæ, ut ornaret illud adiunxit de suo, Nec in hos scopulos incidere uitæ : sic postea. 80. 4 διὰ πολλcῶν. διὰ πόλλων. 100. 10. Lacteſſis. lacessis. 24. hic. hoc. 113. 2. usi. uti. 20. nec ne. nec te. 114. 10. aut. at. 115. 20. Tūc. Cū. 116. 23. Latinæ. Latine. 117. 8. τόδε. ὥςε. τόδε. καὶ τόδε. ὥςε. 10. τὸ αἰσχρον, ἢ ταῦτα. Ιὸ αισχρὸν σημαίνουσιν, ἀλλ' οὐχ ἢ καλὸν, ἢ οὐχ ἢ αἰσχρὸν, ἢ ταῦτα. 118. 20. Non. Hac. 120. 1. appellarent. appellauerit. 121. 5. laus. locus, 122. 5. probat. probas. 132. 11. optari. aptari. 16. siue. sine. 18. congerentes. congruenter. 24. probata. prolata. 133. 1. qaid. quid. 28. delectantur. delectamur. 138. 6. maximi. maxime. 139. 3. procurationib. prouocationib. 142. 19. primus. primos. 146. 27. appareat. appareāt. 157. 13. Respondere. Despondere. 158. 21. ro ea. pro ea. 24. abij. abijt. 159. 22. ex. &. 168. 3. Eritiæ. Critiæ. 170. 11. eadē. eodem. 19. eadem. eodē. 171. 3. manes. munus. 13. lib. 6. lib. 7. 175. 25. inuestigatores fragmētum. fragmentorum. 176. 27. dolentem. delentem.